

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

TRENTINO-ALTO ADIGE JEHO HISTORICKÝ VÝVOJ A MÍSTO V RÁMCI
SOUČASNÉ ITÁLIE

Vedoucí práce: Dott. Ivana Oviszach, Ph.D.

Autor práce: Petra Bezpalcová

Studijní obor: Italský jazyk

Ročník: 4.

2015

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 11. května 2015

.....
Petra Bezpalcová

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych ráda poděkovala všem, kteří mi během psaní této práce poskytli podnětné připomínky a podporu. Především děkuji své vedoucí mé bakalářské práce, paní Dott. Ivaně Oviszach, Phd.D., za veškerou její pomoc, vstřícný přístup, cenné rady a za čas, který mi při konzultacích věnovala.

ABSTRAKT

Předmětem této bakalářské práce je velmi specifický region na severu Itálie. Práce se zabývá Trentinem-Alto Adige, jeho historickým vývojem a místem v rámci současné Itálie, která je členěna do čtyř kapitol. První kapitola představuje Trentino-Alto Adige z obecných hledisek. Druhá kapitola je věnována historii od nejstarších dob. Poté co jsou představeny a vysvětleny obecné historické informace, třetí kapitola přechází na popis autonomního procesu v regionu, dlouhodobé problematiky daného území. Čtvrtá kapitola posléze demonstruje současné Trentino-Alto Adige společně s jeho specifiky a dosaženou mírou autonomie.

ABSTRACT

The object of the work is a very specific region on the north of Italy. This document deals about historical development and the place of Trentino-Alto Adige in the present Italy, which divides into four chapters. The first chapter introduces Trentino from the general part. The second chapter dedicates to history from the agest period. After introduction and explanation of the general historical information, the third chapter describes a process of autonomy, as a long-lasting problem of this territory. The fourth chapter demonstrates contemporary Trentino-Alto Adige together with it's specifics and achieved the rate of autonomy.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 VYMEZENÍ TRENTINA-ALTO ADIGE.....	8
1.1. POLOHA A PŘÍRODNÍ PODMÍNKY	8
1.2. OBYVATELSTVO.....	9
1.3. EKONOMIKA	11
1.4 KULTURA	12
2 HISTORIE TRENTINA-ALTO ADIGE.....	14
2.1 PRVNÍ OBYVATELÉ A ŘÍMANÉ.....	14
2.2 STŘEDOVĚK.....	15
2.3 BISKUPSKÉ KNÍŽECTVÍ.....	16
2.4 TYROLSKU VLÁDNE RAKOUSKO.....	17
2.5 VZBOUŘENÍ PROTI BISKUPŮM A SELSKÉ VÁLKY	18
2.6 VELKÉ ZMĚNY	20
2.7 OBDOBÍ VLÁDY MARIE TEREZIE.....	22
2.8 NAPOLEONSKÉ OBDOBÍ	22
2.9 TOUHA PO AUTONOMII A NEOABSOLUTISMUS.....	24
3. AUTONOMNÍ PROCES MEZI LETY 1919-1972.....	27
3.1 SMLOUVA ZE SAINT GERMAIN	27
3.2 POČÁTEK A KONEC FAŠISMU	28
3.3 PAŘÍŽSKÁ SMLOUVA A PRVNÍ AUTONOMNÍ STATUT	32
3.4 50. -70. LÉTA 20. STOLETÍ.....	33
3.5 DRUHÝ AUTONOMNÍ STATUT.....	35
4. ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ A SOUČASNÉ TRENTINO-ALTO ADIGE.....	36
4.1 ITÁLIE JAKO UNITÁRNÍ STÁT	36
4.2 FEDERALISMUS.....	37
4.3 STÁTNÍ ZŘÍZENÍ ITALSKÉ REPUBLIKY	38
4.4 REGIONALISMUS V ITÁLII.....	41
4.5 REGIONÁLNÍ AUTONOMIE	42
4.6 SOUČASNÉ TRENTINO-ALTO ADIGE.....	44
4.6.1 ZŘÍZENÍ REGIONU	45
4.6.2 ZŘÍZENÍ PROVINCÍ.....	46
4.6.3 KOMPETENCE REGIONU A PROVINCÍ.....	47
4.7 MÍSTNÍ AUTONOMIE	49
4.8 JAZYKOVÁ SITUACE V TRENTINU-ALTO ADIGE	50
4.9 HISTORIE JAZYKOVÉ PROPORCIONALITY	53

ZÁVĚR	54
RIASSUNTO	55
POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA.....	56
Tištěné:.....	56
Internetové:	58
SEZNAM OBRÁZKŮ	60
PŘÍLOHY	61

ÚVOD

Předmětem mé bakalářské práce je nejseverněji položený italský region Trentino-Alto Adige, jeho historický vývoj a místo v rámci současné Itálie. Tuto práci jsem si vybrala z několika důvodů. Hlavní motivací pro mě byla veliká specifická této oblasti a nedostatečnost popisu problematiky tohoto regionu v české literatuře. Z tohoto důvodu bude práce čerpána převážně ze zahraničních odborných publikací, především z těch italských.

Trentino-Alto Adige představuje autonomní region na severu Itálie, který je složený ze dvou autonomních provincií Trento a Bolzano. Tuto oblast provázeli po celou dobu její existence politické, kulturní a etnické zvláštnosti. Tento region je velmi jedinečný, jak svým umístěním, tak i rozložením obyvatelstva, který se skládá z různých jazykových skupin, které spolu žijí ve vzájemné harmonii. Jak sama bakalářská práce nastíní, nebylo tomu tak vždy. Zajímavostí této práce bude také synchronické přiblížení mentality obyvatelstva, která se již od historických dob nedala snadno podřídít a neustále bojovala za svobodu.

Práce je členěna do čtyř kapitol a dalších podkapitol. První kapitola stručně představí Trentino-Alto Adige z hlediska geografického, demografického a kulturního. Následující kapitola přinese historické nastínění vývoje dané oblasti od nejstarších dob a jeho výjimečné cíle za svobodu, které se celou historii na tomto území opakovali. Třetí kapitola přejde z obecných věcných a popisných situací k jádru problému, k boji za autonomii. Tato kapitola představí autonomní proces v Trentinu-Alto Adige mezi lety 1919-1972. Tento časový proces je nejdůležitějším mezníkem v celé historii vývoje autonomie této oblasti. Čtvrtá a poslední kapitola bude svým obsahem spíše právním a politickým tématem. Nejdříve zařadí samotný italský stát a objasní zřízení Italské republiky, aby byla následně snadněji pochopena regionální autonomie Trentina-Alto Adige. Dalším důležitým bodem bude popis jazykové situace v regionu, jelikož velikou zvláštností je i kromě dalšího, uzákoněný bilingvismus.

Poslední dvě kapitoly budou představeny podrobněji, neboť důležitým cílem mé bakalářské práce bude právě pochopení procesu autonomie, který autonomnímu regionu předcházela a který byl mnoho let formován do podoby, v jaké se region nachází nyní.

1 VYMEZENÍ TRENTINA-ALTO ADIGE

1.1. POLOHA A PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Trentino-Alto Adige¹ je nejsevernější region na území Itálie, s rozlohou 13.613 km².² Na severozápadě sousedí se Švýcarskem, na západě s Lombardií, na severu s Rakouskem a na jihu a jihovýchodě s Benátskem. Kraj je rozdělen na dvě autonomní provincie, na autonomní provincii Trento v oblasti Trentina a na autonomní provincii Bolzano v oblasti Alto Adige. Hlavní města provincií nesou stejný název, jako samotné provincie tzn. Trento a Bolzano. Mezi další důležitá městská centra patří Bressanone, Rovereto, Merano a Brunico.

Tento region je velmi hornatý. Na jihovýchodě jím vedou Dolomity. Ty jsou jižním vápencovým pásmem Alp, jejich vrcholy jsou pokryté ledovci. Nejvyšší vrchol se jmenuje Marmolada a měří 3.343 metrů nad mořem. Dolomity jsou od roku 2009 zapsány na seznam přírodního dědictví mezinárodní světové organizace UNESCO. Na severozápadě leží Rétské Alpy. Na západě jsou významnými vrcholy Ortles-Cevedale a Brenta. Specifikem tohoto regionu je, že 75 % území leží výš než tisíc metrů nad mořem³

Region se rozprostírá v údolí italské řeky Adige. Dalšími řekami jsou Rienza, Isarco, Noce a Sarca. Tato krajina je typická svými jezery. Na jihu se rozkládá největší italské jezero Lago di Garda, jehož plocha zasahuje i do sousedních oblastí, do regionů Lombardie a Benátska.

Klima oblasti je velmi rozdílné. Najdeme tu vysokohorské teploty i středomořské klima. Obecně však platí, že zimy jsou v tomto regionu velmi studené s množstvím sněhu a léta teplá a slunečná.

Skoro pětinu plochy celého regionu tvoří lesy, chráněné parky a přírodní rezervace. Národní park v Trentinu-Alto Adige se jmenuje Stelvio.

¹ Též nazýváno Severní a Jižní Tyrolsko nebo Tridentsko-Horní Adiže.

² Geografia. In: *Regione Autonoma Trentino-Alto Adige/Südtirol*. [online]. [cit. 10.9.2014] Dostupné z: <http://www.regione.taa.it/Geografia.aspx>

³ Tamtéž

1.2. OBYVATELSTVO

V dnešní době v Trentinu-Alto Adige žije přibližně 1.064 000 obyvatel.⁴ Obyvatelstvo tu tvoří různé etnické skupiny. Trentino je italská část, kde se mluví převážně italsky, zatímco Alto-Adige je germánská část, kde je za hlavní jazyk považována němčina. Dvě třetiny obyvatel regionu mluví německy s dialektem bavorské němčiny, která obsahuje mnoho slov italského původu.⁵ Oba dva jazyky jsou v Trentinu-Alto Adige považovány za jazyky úřední a vše je zde zřízeno dvojjazyčně.⁶

Mezi jazykové menšiny na území Trentina patří Mochenové, v údolí které nese jejich jméno, Cimbrianové v obci Luserna a Ladinové převážně na jihu. Ladinové tvoří románské etnikum s vlastní vlajkou. Jejich jazykem mluví až 4% obyvatelstva v celém regionu. Ladinština se používá převážně v údolích, v Marebbě, v Badie, v Gardeně a ve Fasse.⁷ V Trentinu-Alto Adige mají všechny jazykové skupiny stejná práva a povinnosti, dle zdejšího speciálního statutu regionu.⁸

Trentino-Alto Adige je čtvrtý nejméně obydlený region na celém území Itálie po Valle d'Aosta, Basilicatě a Sardinii, ale díky přistěhovalcům ze zahraničí se každý rok počet obyvatel zvyšuje.⁹ Polovina obyvatelstva žije převážně v údolí Adige, mezi Alou a Meranem.

4 Statistiche Demografiche. *Popolazione nel Trentino-Alto Adige 2001-2013*. [online]. [cit. 10.9.2014] Dostupné z: <http://www.tuttitalia.it/trentino-alto-adige/statistiche/popolazione-andamento-demografico/>

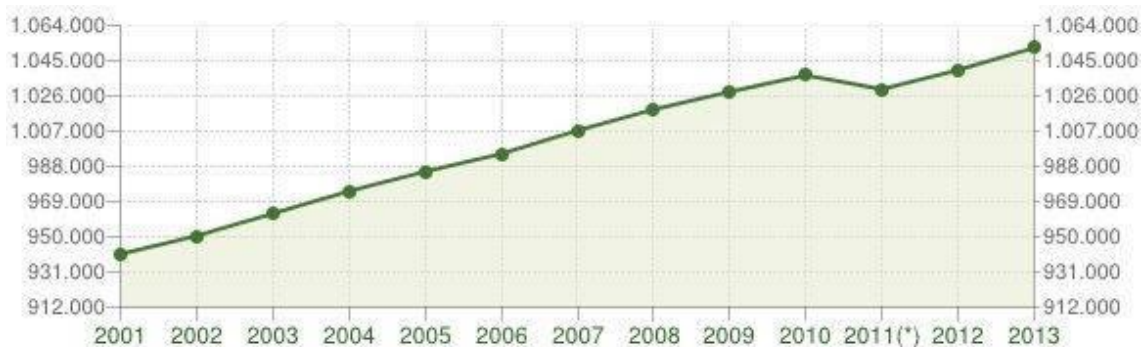
5 Němci v Itálii 2012. In: *Hospodářská a kulturní studia (HKS)*. [online]. [cit. 10.9.2014] Dostupné z: http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=nemci_v_italii2012#dokuwiki__top

6 Geografia. In: Regione Autonoma Trentino-Alto Adige/Südtirol. [online]. [cit. 10.9.2014] Dostupné z: <http://www.regione.taa.it/codice/statuto.aspx>

7 Territori: demografia. In: *Trentino-Alto Adige/Südtirol*. [online]. [cit. 10.9.2014] Dostupné z: <http://www.sapere.it/enciclopedia/Trentino-Alto+%C3%80dige%2FS%C3%BCdtirol.html>

8 Regione. Statuto speciále. In: *Regione Autonoma Trentino-Alto Adige/Südtirol* [online]. [cit. 13.10.2014] Dostupné z: <http://www.regione.taa.it/codice/statuto.aspx>

9 Territorio: demografia. In: *Trentino-Alto Adige/Südtirol*. [online]. [cit. 13.10.2014] Dostupné z: <http://www.sapere.it/enciclopedia/Trentino-Alto+%C3%80dige%2FS%C3%BCdtirol.html>

Obrázek č. 1 značí vzrůst obyvatelstva mezi lety 2001-2013¹⁰

Obrázek č. 2 znázorňuje rozložení obyvatelstva v Trentino-Alto Adige z roku 2011, kdy proběhlo sčítání obyvatelstva.¹¹

¹⁰ Statistiche Demografiche. *Popolazione nel Trentino-Alto Adige 2001-2013*. [online]. [cit.13.10.2014] Dostupné z: <http://www.tuttitalia.it/trentino-alto-adige/statistiche/popolazione-andamento-demografico/>

¹¹ Languages in Trentino and South Tyrol Census 2011. [online]. [cit. 13.10.2014] Dostupné z: http://it.wikipedia.org/wiki/Trentino-Alto_Adige#/media/File:20130108071742!Language_distribution_in_South_Tyrol_and_Trentino.png

1.3. EKONOMIKA

Trentino v minulosti představovalo velice chudou vysokohorskou oblast, kde již od pradávna vládlo ekonomice zemědělství, především chov zvířat. Lidé tu žili velmi skromně a využívali darů přírody. I dnes patří Trentino-Alto Adige mezi zemědělsky velmi produktivní regiony v celé Itálii. Díky poloze a pracovitosti místních obyvatel se daří udržet tradiční zemědělskou výrobu.

Pěstují se zde ve velkém jablka, jejich výnosy představují více než polovinu domácí produkce.¹² Vyrábí se z nich jablečné destiláty, mošty a pyré. Trentino-Alto Adige je krajem vinic, v horských údolích řeky Adige a v pohraničí se velmi daří pěstování vinné révy. K nejznámějším odrůdám červených vín patří Merlot, Cabernet nebo Pinot. K bílým vínům pak Ryzlink Rýnský nebo Terlaner. Z místního vína se vyrábí asi jedna třetina italských šumivých vín, červených vín, a také vínovice, velmi kvalitní pálenky z hroznů vinné révy. Místní rozlehlé pastviny představují ideální podmínky pro chov mléčného skotu. Z tohoto důvodu je v oblasti velký počet mlékáren, které vyrábí sýry s názvy Vezzena, Sprezza, nebo Tosela.¹³

Z obrovských lesních zdrojů se těží dřevo, které se pak vyváží do celé Itálie. Těžba dřeva je pro region hospodářsky velmi důležitá. Po industrializaci Bolzana ve třicátých letech zažilo Trentino-Alto Adige velký ekonomický rozvoj hlavně v oblasti dřevařského průmyslu, čímž značně stoupla výroba papíru.

Trentino-alto Adige je jednou z oblastí Itálie, která hojně využívá obnovitelné zdroje energie¹⁴, jako jsou solární panely nebo větrné a vodní elektrárny. Místní obyvatelé se velmi snaží šetřit co nejvíce přírodu a velmi se zajímají o ekologii svého kraje, proto má Trentino-Alto Adige jedno z nejčistších životních prostředí v celé Itálii.

Sektor služeb je v Trentinu-Alto Adige z velké části zaměřen na cestovní ruch. Návštěvnost regionu je vysoká jak v letních měsících, tak i v těch zimních, jelikož v oblasti najdeme mnoho lyžařských středisek. Mezi nejnavštěvovanější místa v zimě i v létě patří například Vipiteno, Brunico, Dobbiaco, San Candido, Ortisei nebo Lago di Garda.

Údolí Adige a Isarco, tvoří hlavní komunikaci mezi kontinentální a přímořskou

12 Settori: Mela. In: *Trentino Agricoltura* [online]. [cit.13.10.2014] Dostupné z: <http://www.trentinoagricoltura.it/Trentino-Agricoltura/Settori2/Ortofrutticoltura/Mela>

13 Vini Italiani. In: *Regionální gastronomie*. [online]. [cit.13.10.2014] Dostupné z: <http://www.italianwines.cz/encyklopedie-italskeho-vina/italske-regiony/trentino-alto-adige/>

14 Trentino-Alto Adige In: *Pagine Gialle* [online]. [cit.13.10.2014] Dostupné z: http://trentino-alto-adige.paginegialle.it/trentino_alto_adige.htm

Evropou. Díky rozsáhlému ekonomickému ruchu má velký ekonomický význam a prošlo nemalým ekonomickým a průmyslovým rozvojem. Za posledních třicet let cestovní ruch velmi vzrostl. Trentino-Alto Adige už delší dobu představuje region s nejnižší mírou nezaměstnanosti v celé Itálii.¹⁵

1.4 KULTURA

Kultura v Trentinu-Alto Adige je velmi bohatá. Můžeme tu najít zmínky o nejstarších obdobích, ty představují vykopávky antického města Tridentum, které jsou přístupné v podzemí Trenta, nebo moderní architekturu našeho století v Roveretském muzeu Mart¹⁶, který navrhl architekt Mario Botta. Toto muzeum představuje současné a moderní umění. Najdeme tu více než 30 000 obrazů, kreseb a soch. Mezi umělce, jejichž exponáty jsou zde vystaveny, patří například futurista Giacomo Balla nebo spisovatel a umělec Osvaldo Licini.¹⁷

Na tomto území bylo vystavěno mnoho hradů, zámků, nebo kostelů. Nejslavnějšími památkami jsou katedrála svatého Virgilia, kostel Panny Marie Sněžné, Palác Galasso, nebo Neptunova fontána. Všechny tyto památky jsou k vidění v Trentu. Nejstarší památkou, kterou lze v regionu najít, jsou fresky ze San Procola v Naturnu¹⁸

Gotické stavby najdeme převážně v oblasti Alto Adige, jako jsou dómy v Meranu, nebo Bolzanu. V Trentinu se najdou spíše stavby ve stylu románsko-gotickém.¹⁹ V renesančních stavbách se kromě místních rysů objevují i rysy benátské.

Trentino-Alto Adige je známé svými velkými slavnostmi a festivaly, na kterých lze vidět tradiční místní folkór jako je například řemeslné opracování dřeva nebo postavy v dobových kostýmech. Mnoho festivalů v tomto regionu vychází z tyrolské kultury. Díky tomu jsou zcela jedinečné.

Pro tuto vysokohorskou oblast jsou velmi důležité typické místní zvyky a tradice.

¹⁵ Trentino-Alto Adige e Veneto hanno la piú basso numero di disoccupati. In: *Il Gazzettino*. [online]. [cit. 15.10.2014] Dostupné z:

http://www.ilgazzettino.it/NORDEST/PRIMOPIANO/trentino_alto_adige_e_veneto_hanno_il_pi_ugrave_basso_numero_di_disoccupati/notizie/346889.shtml

¹⁶ Trentino-Alto Adige In: *Itálie. světadíly*. [online]. [cit. 15.10.2014] Dostupné z: <http://italie.svetadily.cz/trentino-alto-adige/lokality>

¹⁷ La guerra che verrà non é la prima. In: *Museo di arte moderna e contemporanea di Trento e Rovereto*. [online]. [cit. 27.4. 2015] Dostupné z: <http://www.mart.trento.it/guerra>

¹⁸ Oblasti a letoviska. Trentino-Alto Adige. In: *Průvodce Itálií*. [online]. [cit. 15.10.2014] Dostupné z: <http://italie.adrialand.cz/trentino-alto-adige?vice=1>

¹⁹ Tamtéž

Většina obyvatelstva se hlásí k římskokatolické církvi, což znamená, že je zde kladen důraz zejména na křesťanské svátky. Vánoce a Velikonoce bývají pro obyvatelstvo událostí roku. Významnými svátky jsou také svátek svatého Mikuláše nebo Horské ohně. Tato tradice probíhá na začátku léta, kdy se na místních horách zapalují ohně, jako připomínka náboženského svazku, který obyvatelé uzavřeli v době ohrožení napoleonským vojskem.²⁰

Mezi dochovaná starověká řemesla, která je možno ještě dnes v Tyrolsku vidět patří výroba tepaného železa, artefaktů z mědi nebo z cínu, tkanin z tyrolské vlny nebo trentinské krajky.²¹

Místní kuchyně je velmi rozmanitá a odlišná od jiných italských regionů. Je to tím, že se zde od nepaměti střetávají zcela odlišné kultury, které se podepsaly i v oblasti gastronomie. Velký vliv v ní má Lombardsko-benátská, habsburská, německá a slovanská kuchyně.²² Typickým jídlem je polenta, což je kaše, která se připravuje z pšeničné nebo kukuřičné mouky, ale také z pohanky. Používá se jako příloha k masům, uzeninám nebo sýrům. Velmi typickými pokrmy tohoto regionu jsou polévky. *Canederli*,²³ je název pro italské knedlíky, které jsou podávány jako předkrmy v polévkách nebo jako přílohy k masům. Velmi se tu mísí slané a sladké chutě, například těstoviny s marmeládou. Zelenina se tu nekonzumuje tolik, jako v jiných regionech, ale vzhledem k poloze tu převažují brambory, zelí, houby a sladkovodní ryby.

²⁰ Südtirol. In: *Země a lidé. Zvyky a tradice*. [online]. [cit. 16.10.2014] Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/cs/Prakticke-informace/Zeme-a-lide/Zvyky-a-tradice/artikel/55c398d3-dee1-49b9-8433-02cd4a5edf22/Horske-ohne.html>

²¹ Cultura: tradizioni In: *Trentino-Alto Adige/Südtirol*. [online]. [cit.16.10.2014]. Dostupné z: <http://www.sapere.it/enciclopedia/Trentino-Alto+%C3%80dige%2FS%C3%BCdtirol.html>

²² Cultura: enogastronomia. In: *Trentino-Alto Adige/Südtirol*. [online]. [cit.16.10.2014] Dostupné z: <http://www.sapere.it/enciclopedia/Trentino-Alto+%C3%80dige%2FS%C3%BCdtirol.html>

²³ Vini italiani. In: *Regionální gastronomie*. [online]. [cit.16.10.2014]. Dostupné z <http://www.italianwines.cz/encyklopedie-italskeho-vina/italske-regiony/trentino-alto-adige/>

2 HISTORIE TRENTINA-ALTO ADIGE

2.1 PRVNÍ OBYVATELÉ A ŘÍMANÉ

Původními obyvateli Trentina-Alto Adige byly malé populace, které hovořily svým vlastním jazykem, což byl takzvaný praindoevropský jazyk, který také bývá označován jako „stará tyrolština“. Římští a řečtí historici dali těmto malým populacím jméno Raetové.²⁴

Již v posledním desetiletí 3. století př.n.l. byl zaznamenán velký vliv římského světa.²⁵ Jih a sever Evropy spojoval v historii Brennerský průsmyk. Když Římané obsadili středomoří, využili Brennerský a Rechenský průsmyk pro své invaze, které směřovali na sever od řeky Pád.²⁶ Okolo roku 15 př.n.l. dobyli nevlastní synové císaře Octavia Augusta, Drusus a Tiberius oblast Alp a Předalp.²⁷ Na konci 1. století př. n. l. rozdělil Octavius Augustus území Itálie na 11 krajů.²⁸ Římané nekolonizovali úplně svá území, ale ohraničili je výstavbou vojenských silnic, hradů atd.²⁹

V historii Trentina-Alto Adige byla Římany vystavěna jen dvě románská města „*Auguntum*“ poblíž Linze a „*Tridentum*“ nynější Trento.³⁰ *Tridentum* bylo považováno za hlavní město, které bylo velmi dobře organizované a vybavené infrastrukturou typickou pro římský svět. Stalo se z něj politicko-administrativní centrum obklopené hradbami.³¹

²⁴ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 31.

²⁵ La penetrazione romana. In: *Le legioni romane in Alto Adige*. [online]. [cit. 15.10.2014] Dostupné z: <http://www.collezioni-f.it/malles.html>

²⁶ Lia DE FINIS. L'età romana, I dati storici In: *Percorsi di storia trentina* [online]. [cit.15.10.2014]. Dostupné z:

http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48532&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

²⁷ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 31.

²⁸ Lia DE FINIS, L'età romana, il territorio, In: *Percorsi di storia trentina* [online]. [cit. 15.10.2014]. Dostupné z:

http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48536&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

²⁹ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s.31.

³⁰ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 33.

³¹ Lia DE FINIS, L'età romana, Tridentum, In: *Percorsi di storia trentina* [online]. [cit. 15.10.20014]

2.2 STŘEDOVĚK

Po pádu římské říše se v oblasti nynějšího Trentina-Alto Adige usadily tyto národy: Ostrogoti, Frankové, Longobardi a Bavoři. Na konci 4. století se západní hranice území začaly rozpadat a město *Auguntum* bylo dvakrát zničeno.³² Ostrogoti, přenechali většinu rétského území Frankům. Během migrace obyvatelstva okolo roku 600 Langobardi dobyli Pádskou nížinu, prokračovali napříč severem a usadili se v údolí Adige až po Lanu, zatímco Frankové se usadili v údolí Venosty. Většina území byla však stejně okupována Bavoři.³³

Okolo 5. století přešli obyvatelé z pohanského náboženství ke křesťanskému, což vedlo k založení kostelů ve městech a v obcích. Výstavba kostelů zde začala velmi opožděně, než tomu bylo v jiných zemích. Důvodem byl fakt, že i křesťanství se na území dostalo velmi pozdě. První kostely v přilehlých oblastech vznikly před rokem 313 v Miláně a ve Veroně.³⁴

Papežové, kteří měli ve středověku velký vliv, pomáhali germánským králům stát se korunovanými císaři, kteří za tím účelem přecházeli Brennerský průsmyk. Také významný vládce Karel Veliký se stal císařem Svaté říše římské v roce 800 s pomocí papeže Leona III. Tento císař si podmanil Langobardské království a bojoval o území Bavorů. V roce 788 dobyl celé území až po Bavorské vévodství. Bylo to poprvé od dob Římské říše, kdy bylo dobyté celé území.³⁵ Císařství Karla Velikého vedlo od severní části přímořské Itálie až po Atlantik na západě a Karpaty na východě. Vnitřní rozdělení zůstalo dlouhou dobu stejné. Jižní část Bolzana a Merana zahrnovala Trento, sídlo biskupů, které patřilo také do Italského království, zatímco severní část spolu s Bavorským vévodstvím spadala k Franské říši. Oto I. Veliký, východofranský král, král italský a císař Svaté říše římské, vytvořil hranice Verony, která se oddělila od Italského království a přenechal ji Bavorům společně s Istrií a Friuli roku 952.

Dostupné z:

http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48540&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

³² Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 33.

³³ Tamtéž

³⁴ Lia DE FINIS, *Trento(a cura di), Storia del Trentino*, Associazione culturale A. Rosmini, Trento 1996, z. s. 51

³⁵ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 34.

Tehdy se Langobardské císařství stalo součástí Bavorska.³⁶

2.3 BISKUPSKÉ KNÍŽECTVÍ

Se začátkem 11. století měla církev v Evropě značnou sílu a moc. Císaři ponechávali biskupům a kněžím významný vliv a měli velkou podporu v celém Italském království. Biskupství se tak stávala knížectvím. V roce 1004, kdy německý císař Svaté říše římské řečený svatý Enrico II., vedl vojenský pochod na jih, přejmenoval hrabství Trento na biskupství Trento. V roce 1027 zase německý vládce a římský císař Carrado II. připojil k tridentskému biskupství také Bolzano a Venostu. Ve stejném roce se k biskupství připojilo Bressanone a území až po údolí řeky Inn k jezeru Lago di Garda. Tímto se spojily cesty mezi severem a jihem.

Biskupové uvedli do úřadu tzv. *conti avvocati* (světská hrabata)³⁷, kteří měli neomezenou moc nad kontrolou a ochranou biskupství a zároveň spravovali církevní majetek. Tito *conti avvocati*, se stávali čím dál tím mocnějšími, v čemž je podporovaly i zákony té doby. Velkou mocí disponovali také *canonici capitolari* (kapitulární kanovníci)³⁸, kteří jmenovali knížata-biskupy. Důležitým pilířem společensko-politického života v Tyrolsku byla také města nebo komuny, které využívali samosprávu se zvláštními právy a privilegii jinak, než tomu bylo jinde. Biskupové byli nadále nejdůležitějšími osobami hned po panovníkovi.³⁹

Vznik místní autonomie sahá opravdu hluboko. Za vlády biskupů měla města, obce a údolí jako Ledro, Non a Sole svůj vlastní statut, který se datuje od roku 1111.⁴⁰ Biskup Ghebardo Trentský udělil tyto zvláštní výhody spojené se statutem také údolí Fiemme, aby tím získal podporu a důvěru vzbouřeneckým údolím. Toto výjimečné privilegium jejich země, které bylo v té době velmi neobvyklé, přimělo opakovaně tyrolský lid bránit své území před invazí cizinců. Tímto gestem tyrolský lid dokazoval

³⁶ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 34-35.

³⁷ Světská hrabata, v německém překladu též rychtáři, měli na správu ekonomickou situaci a ochranu církve.

³⁸ Kanovník, duchovní člen kapitoly, vlastnosti kanovníků určoval Tridentský koncil, žádal je o příslušné svěcení a vzdělání. Za přítomnosti císaře nebo jeho delegátů volili knížata-biskupy.

³⁹ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 36.

⁴⁰ Cenni di storia. Trentino-Alto Adige attraverso i secoli dalle Origini all'autonomia. In: *Regione Autonoma Trentino-Alto Adige/Südtirol*. [online]. [cit.15.10.2014] Dostupné z: <http://www.regione.taa.it/Storia.aspx>

svou neustálou touhu po svobodě. Zatímco se střední Evropa nacházela uprostřed středověku, kde se obyvatelé stávali nevoľníky, v Tyrolsku platila demokratická práva a svobody nejen pro šlechtu a kněží, ale také pro obyčejný lid.⁴¹ Obyvatelé se podíleli na politickém řízení své země. Knížectví biskupů v Trentinu a v Bressanone to v roce 1342 převedlo do listiny, která by se dala přirovnat v té době k Ústavě. „Velký list o svobodě“ („*La magna carta delle libertá*“)⁴², byl dokument o svobodě, měl ubezpečit všechny zástupce různých vrstev a tříd o spoluúčasti na vymezování daní, zákonodárství a tyrolské vládě.⁴³

2.4 TYROLSKU VLÁDNE RAKOUSKO

Města a obce vytvářeli v Tyrolsku sociální a politický život. Tyto města a obce využívaly samosprávu se zvláštními právy a privilegii jinými než tomu bylo v jiných státech. Nejstarším městem bylo Trento, vystavěné už v období antiky, zatímco ostatní tyrolská města byla založena až ve středověku. V roce 1248 se biskupství Trento přejmenovalo na Hrabství tyrolské a později na Země tyrolská. Tyrolsko začalo být samostatnou politickou jednotkou od roku 1271, za vlády gorického a tyrolského hraběte Meinharda II. Během jeho vlády se výrazně rozšířil trh mezi Itálií a Německem.⁴⁴ Později hrabata přesídlila z Merana do Innsbrucku, který se stal novým hlavním centrem.

Za vlády Markéty Pyskaté, okolo roku 1360 se země dostala do velké krize, a proto Markéta ztratila část svého zděděného území. Tyrolské hrabství přenechala svému příbuznému Rudolfo IV., který tak následně rozšířil Rakouské území. Všechny silniční komunikace mezi Itálií a Rakouskem tak spojovaly jedno království. Od té doby Trentino-Alto Adige patřilo k Habsburské monarchii.⁴⁵ Hlavním městem se stala Vídeň, sídelní město Habsburků, kteří vládli Trentinu-Alto Adige do roku 1918. Po začlenění do Habsburské monarchie zažívalo Tyrolsko veliký hospodářský a kulturní rozvoj.⁴⁶

⁴¹ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 40.

⁴² Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 41.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Biskupové, sedláci, zemská knížata. In: *Südtirol*. [online]. [cit. 14.10. 2014] Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/cs/Prakticke-informace/Zeme-a-lide/Historie/artikel/b7c30876-cf70-47de-bb5c-73b75f630012/Biskupove-sedlaci-zemska-knizata.html>

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto*

V historickém Tyrolsku žili jak Italové, tak i Němci. Trentino, bylo oblastí s převážně italsky mluvícím obyvatelstvem. Ve skutečnosti nebylo součástí Tyrolska, ale bylo s ní pouze spojené, na základě starých smluv a dohod za dob biskupského knížectví.⁴⁷ Trentino-Alto Adige bylo rozděleno na tři části: na federativní zemi Tyrolsko (nyní v Rakousku), na Alto Adige a Trentino (nyní v Itálii).

Když Tyrolsko ovládlo Rakousko, všechny staré zákony a vlastnictví země zůstaly beze změny. Dokonce i tradiční svoboda této země byla upevněna císařem Rudolfem IV. V roce 1511 udělil císař Maxmilián I. tyrolskému obyvatelstvu *Landibell*, což byl právní řád vojenské ochrany. S *Landibellem* panovníci museli vždy získat souhlas *Diety*⁴⁸, předtím než zatáhly Tyrolsko do války. V tomto císařském dokumentu bylo stanoveno, že obyvatelé se nemusejí zúčastňovat válek, které probíhají mimo jejich zemi. S *Landibellem* se tyrolští vojáci osvobodili od závazku zasahovat v případě ohrožení mimo svou zem, ale naopak své území byli povinni bránit a chránit v případě jakéhokoliv nebezpečí.⁴⁹

2.5 VZBOUŘENÍ PROTI BISKUPŮM A SELSKÉ VÁLKY

Obyvatelé obcí se v čele s Rudolfem Belenzanim vzbouřili proti biskupům. Rudolf Belenzani byl součástí trentinské šlechty, ale u obyčejného obyvatelstva velmi oblíbený, jelikož se rychle stal tzv. „kapitánem lidu“. Sympatie u obyvatelstva vzbuzoval zejména tím, že bojoval za svobodu a hájil práva občanů. Jeho snem byl také vznik Tridentské republiky.⁵⁰ Chtěl obsadit biskupská města, ale nakonec byl poražen. Biskup Jiří Lichnštejnský posléze navázal na Belenzaniho a ustoupil požadavkům lidu tím, že slíbil obyvatelům na vesnicích a ve městech větší svobodu.

Následovník biskupa Jiřího, Alexandr di Masovia se spojil s Benátkami a se zástupci biskupů v Miláně, aby získal správní neomezenou moc nad Tyrolskem.

e politica, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 37-38.

⁴⁷ Francesco Vigilio BARBACOVÌ, *Memorie storiche della città e del territorio di Trento*. [online] [cit. 20.4.2015] Dostupné z: http://it.wikisource.org/wiki/Memorie_storiche_della_citt%C3%A0_e_del_territorio_di_Trento/Parte_sec_onda/Capo_XXIV_s.253

⁴⁸ Tyrolská Dieta („Dieta Tirolese“)- demokratický orgán, který držel politickou moc do doby, než ji převzali politické strany. Schvalovala zákony a vymezovala daně.

⁴⁹ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 41.

⁵⁰ Gianni FAUSTINI, *Storia dell'autonomia del Trentino,-Alto Adige – Mille anni di incontri/ scontri con il Tirolo*, Publilux, Trento 1995, s. 44.

To znamenalo, že zrušil předchozí nařízení biskupa Jiřího Lichněštejského, svoboda měst a obcí byla znovu porušena. Biskup Alexandr di Masovia nebyl u lidu oblíbený, a proto se město Trento vzbouřilo hned dvakrát. V roce 1433 a v roce 1435.⁵¹

U tyrolského obyvatelstva se znovu zrodila touha po svobodě v době, kdy byl městský a venkovský lid utlačován panovníkem pomocí nadměrně vysokých daní. V roce 1525 se lidé začali bouřit a vznikaly selské války v čele s Michaelem Gaismairem. Tento rakouský politik a revolucionář vedl tyrolský lid v boji za svobodu, o kterou usilovali po dobu celé své existence. Vzpouza, která tu v tomto roce vzplanula v Severním a Jižním Tyrolsku, se rozšířila až k údolí Fiemme. Biskupské město Bressanone bylo okupováno a opatství *Novacella* vypáleno.⁵² Jen obyvatelé *Giudicarií* a *Rivy* zůstali věrní biskupům.⁵³ Díky této vzpouře vznikl nový právní řád, který byl sestaven ve prospěch tyrolského lidu. A stal se také základem pro sestavení prvního tyrolského zákoníku, vytištěného roku 1526.⁵⁴ V Evropě mělo vydání zákoníku a částečné vítězství lidu velkou odezvu. Opatření však byla pouze taktikou proti prostým lidem. Šlo o to, aby nedocházelo k novým vzpourám. Tím byly otupěny snahy o další povstání. Michael Gaismair už nestačil uskutečnit své plány na přeměnu Tyrolska v republiku. V roce 1532 se stal obětí atentátu v Padově.⁵⁵ V této době vládl v Trentu kníže Bernard Clesio.

V Trentu se také konal jeden z nejvýznamnějších koncilů v historii katolické církve, který byl zahájen v roce 1545 v katedrále svatého Vigilia.⁵⁶ Konal se díky návrhu Bernarda Clesia. Koncil svolal papež Pavel III. a účastnilo se ho zhruba 255 biskupů z celého světa. Jeho hlavním úkolem bylo řešení otázek katolické reformace a protestantství. Tridentský koncil zavedl velmi radikální reformy a posílil katolickou církev.⁵⁷

⁵¹ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 42.

⁵² Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s.44.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 46.

⁵⁶ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 46.

⁵⁷ Tamtéž

Bernard Clesio, původně biskup, se stal arcibiskupem mezi lety 1514-1539 v Trentu a v roce 1530 ho papež jmenoval kardinálem. V tomtéž samém roce byl císařem a knížetem Tyrolským jmenován regentem a povýšen na dvorního kancléře.⁵⁸ Byl to velmi vážený člověk a město Trento s ním zažívalo jedno ze svých nejlepších období. U obyčejných obyvatel byl velmi oblíbený také proto, že spojoval dva světy, latinský a germánský.⁵⁹ Během jeho funkce došlo v regionu k politickým a kulturním změnám. Zrestauroval mnoho hradů a kostelů v Trentu, jako například hrad *del Buonconsiglio* a vystavěl tři nové kostely za pomoci architekta Antonia Medalia di Como. Jedním z nich je kostel svaté Marie Sněžné, taktéž v Trentu.

Jedním z největších přínosů Bernarda Clesia bylo vytvoření občanského zákoníku tzv. „*il Codice Clesiano*“ a vydání nových statutů tzv. „*Statuti Clesiani*“, v roce 1528. Tyto dokumenty obsahovaly změny zejména v oblastech občanskoprávních, trestněprávních a v oblastech městské policie, platných až do roku 1803.⁶⁰ Roku 1539 Bernardo Clesio zemřel a jeho následovníkem se stal Kristofer Madruzzo, který pokračoval v jeho stopách. Roku 1543 byl, stejně jako Bernardo Clesio, jmenován kardinálem a od roku 1545 zasedal v Tridentuském koncilu. S Kristoferem Madruzzem docházelo k dalšímu rozkvětu města. Bylo vystavěno a zrekonstruováno několik kostelů a hradů, jako je například hrad v Pergine. Madruzzo založil také univerzitu v Trentu. Nezajímala ho jen oblast kultury, ale jeho přispěním vzkvétala i ekonomika. Během jeho funkce se velmi rozvinula tovární výroba, dřevařský průmysl nebo přeprava zboží.⁶¹

2.6 VELKÉ ZMĚNY

Téměř dvě století zůstalo Tyrolsko bez válek a užívalo si období míru. Mezi tím v Evropě v letech 1618-1648 zuřila třicetiletá válka, která vypukla kvůli náboženským problémům v Německu a kvůli státům, které se nechtěli přizpůsobit absolutistické

⁵⁸ Eduard WIDMOSER, *Südtirol von A bis Z*, Südtirolverlag Herbert Neuner, Innsbrück/München 1983, s. 451.

⁵⁹ Gianni FAUSTINI, *Trentino e Tirolo dal 1000 al 1900, Breviario storico dell' 'autonomia*, Publilux Trento 1985, s.62.

⁶⁰ Lia DE FINIS, Bernardo Cles, il „ secondo fondatore“ del principato vescovile. Trento e Tirolo l' alleanza obbligato. In: *Percorsi di storia trentina a cura di Lia De Finis*. [online]. [cit. 17. 10. 2014.] Dostupné z: http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48628&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

⁶¹ Gianni FAUSTINI, *Storia dell' 'autonomia del Trentino, Alto Adige – Mille anni di incontri/ scontri con il Tirolo*, Cassa rurale di Villazzano e Trento 1995, s.78

nadvládě Habsburků.⁶²

Roku 1665, po smrti posledního prince tyrolské větve Habsburků, převzal císař Leopold I. úplnou vládu nad Tyrolskem.⁶³ Od té chvíle už Tyrolsko nebylo nikdy více v historii knížectvím. Staré časy navždycky zmizely. Následovník císaře Leopolda, císař Josef I. Habsburský, tyrolský stát nerespektoval, a proto neupevnil antické svobody této země a zbavil Tyrolsko jakékoliv formy finanční autonomie. Absolutismus královského domu byl nadřazený všemu na úkor tyrolské svobodě. Pro svoji absolutistickou nadvládu nebyl tyrolským lidem oblíbený.⁶⁴

Po smrti Karla II. španělského, neapolského a sicilského krále z rodu Habsburků, bylo Tyrolsko nuceno odolávat tlakům ze severu a z jihu. Stalo se tak v důsledku toho, že čtyři vládcové si nárokovali španělskou korunu a Francie se tak spojila s Bavorskem. Šlo o francouzského krále Ludvíka XIV., habsburského císaře Leopolda I., bavorského prince Maxmiliána Bavorského a savojského vévodu Viktora Amedea. Roku 1701 po dobytí Pádské nížiny byla obsazena také Verona.⁶⁵

V roce 1702 princ Maxmilián Bavorský vyhlásil válku Rakousku a rakouské vojsko vtrhlo do Innsbrucku. Tyrolský lid tvrdě vzdoroval. Jednotky lidového odboje za svobodu vedli k Brennerskému průsmyku, aby zamezily pochodu Bavorům. Vetřelci utrpěli zdrcující porážku v údolí Inn. Bavoři a Francouzi podlehli pasti, kterou na ně vojska složená z prostého lidu připravila, ale i tak došlo k opětovnému napadení. Na den svaté Anny 26. července obyvatelé vyhráli bitvu a Innsbruck byl zase volný. V další bitvě o obsazení Trenta francouzským vojskem, byl tridentský lid příliš slabý v porovnání s profesionálním vojskem, které mělo k dispozici veškeré vybavení k boji. Během krátké doby bylo Trento obsazeno velmi krutými způsoby, mnoho lidí zůstalo bez domovů, ale obyvatelé bitvu nakonec vyhráli.⁶⁶

⁶² Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 47.

⁶³ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 48.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Oskar Peterlini, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s.49.

⁶⁶ Oskar Peterlini, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s.50.

2.7 OBDOBÍ VLÁDY MARIE TEREZIE

Absolutismus v zemi nadále rostl. Mezi lety 1740-1780 vládla tomuto kraji Marie Terezie. Roku 1780 převzal vládu její syn Josef II., který vládl do roku 1790. Tito dva panovníci společně výrazně snížili autonomii místní správy.⁶⁷ I přesto, že Marie Terezie vzbuzovala velké sympatie u obyčejného lidu, bylo jí velmi zazlíváno, že neupevnila místní svobodu, která byla pro obyvatele velmi důležitá. Společně s Josefem se snažili o germanizaci celé říše, jejich hlavním centrem byla Vídeň.

Během dlouhé absolutistické vlády Marie Terezie došlo k řadě reforem. Nejdůležitější administrativní reformou bylo zavedení povinné školní docházky, dále pak reformy v ekonomických, politických a kulturních oblastech. I přesto, že některé reformy byly pro Tyrolsko obzvlášť prospěšné, zejména reformy v oblasti vzdělávání, spravedlnosti nebo soudnictví, nepokoje a rozčarování obyvatel nadále rostli. Hlavním důvodem bylo neupevnění svobody, které se národ velmi dožadoval.

Reformy Josefa II. byly oproti Marii Terezii radikálnější. Obvykle se nesly v pozitivním duchu, jako bylo například zrušení nevolnictví roku 1781, ale nejradikálnější reformou, která pobuřovala lid a vrhla na Josefa II. negativní světlo, bylo zavření klášterů a kostelů. Tyrolské svobody byly upevněny až v roce 1790 vládcem Leopoldem II. Habsburským.⁶⁸

2.8 NAPOLEONSKÉ OBDOBÍ

Vliv Napoleona Bonaparte, francouzského vojevůdce, státníka a císaře dostihl také Tyrolsko. Celá Evropa se třásla před tímto nejvlivnějším francouzským císařem. Rok 1796, kdy na území vstoupilo první napoleonské vojsko, se označuje za naprostý konec biskupského knížectví v dějinách Tyrolska. Konec dvou posledních knížectví v Trentu a v Bressanone měl za následek přidružení k Rakouskému císařství, což vedlo k demonstracím ze strany Italů, kteří odmítali germanizaci. Obě dvě knížectví k této situaci přistupovala odlišně. Knížectví v Trentu Rakousku rychle ustoupilo, zatímco

⁶⁷ Cenni di storia. Trentino-Alto Adige attraverso i secoli dalle Origini all'autonomia. In: *Regione Autonoma Trentino-Alto Adige/Südtirol*. [online]. [cit. 15.10.2014] Dostupné z: <http://www.regione.taa.it/Storia.aspx>

⁶⁸ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s.53.

knížectví v Bressanone se nechtělo poddat Rakouské nadvládě vůbec.⁶⁹

Obyvatelé Tyrolska se vojsku nechtěli poddat, na rozdíl od rakouských, německých a italských armád, které jim stáli po boku, bez zbraní. Vzbouřenci se bránili v rámci svých možností pomocí vidlí, kos a obyčejných pušek proti francouzsko-bavorskému vojsku. Roku 1797 byli Francouzi vyhnáni. To je ale neodradilo.

S Bratislavským mírem podepsaným roku 1805 přechází Tyrolsko pod nadvládu Bavorska, které bojovalo ve válce, jako spojenec Napoleona.⁷⁰ Toto království chtělo prosazovat myšlenky osvícenství.⁷¹ Tyrolsko bylo posléze rozděleno na 3 kraje: Innský, Adižský a Eisacký.⁷² Spolu s těmito změnami se název Tyrolsko vytratil. Obyvatelům byly uloženy vysoké daně, které hluboce dolehly na tyrolský lid.⁷³

Roku 1809 Rakousko vyhlásilo Francii a jejím spojencům válku. K Rakousku se připojila také tyrolská vojska, která překvapivě vyhrála první tři bitvy. V poslední bitvě však bylo Tyrolsko rozdraceno. Důležitou roli v této etapě hrál Andreas Hofer. Byl to tyrolský vlastenec, který roku 1809 vedl tyrolské vojsko v boji proti bavorské nadvládě. Andreas Hofer vyzýval prostý lid k tomu, aby se bránil a bojoval za svobodu. Jeho veřejná prohlášení byla hlášána jak v němčině, tak v italštině.⁷⁴ Velmi podporoval účast všech jazykových skupin v povstáních, která vedl. Ve třech bitvách obyvatelé Tyrolska, Rakušané a Ladinové porazily francouzsko-bavorská vojska. Andreas Hofer sice několikrát dobyl Innsbruck, ale v roce 1809 byl poražen.⁷⁵ Jeho jméno se přesto hluboce zapsalo do historie Tyrolska. Jeho snahy se naplnily v roce 1810, kdy se Trentino stalo součástí Italského království. Pocit štěstí a radosti si nežíval moc dlouho, protože byl roku 1810 popraven v Mantově, v Lombardii.⁷⁶

Poprava vyvolala u obyvatelstva velký odpor a nenávisť vůči nepřátelům, jelikož Hofer byl pro všechny národním hrdinou. Po jeho smrti následovalo vzbouření lidu,

⁶⁹ Gianni FAUSTINI, *Storia dell' autonomia del Trentino, Alto Adige – Mille anni di incontri/ scontri con il Tirolo*, Cassa rurale di Villazzano e Trento 1995, s. 93.

⁷⁰ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige 1996, s. 56.

⁷¹ Biskupové, sedláci, zemská knížata. In: *Südtirol*. [online]. [cit. 14.4. 2015] Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/cs/Prakticke-informace/Zeme-a-lide/Historie/artikel/b7c30876-cf70-47de-bb5c-73b75f630012/Biskupove-sedlaci-zemska-knizata.html>

⁷² Němci v Itálii. In: *Hospodářská a kulturní studia (HKS)*. [online]. [cit.16.4.2015] Dostupné z: http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=nemci_v_italii_2014

⁷³ Tamtéž

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Gianni FAUSTINI, *Storia dell' autonomia del Trentino- Alto Adige– Mille anni di incontri/ scontri con il Tirolo*, Cassa rurale di Villazzano e Trento, 1995, s. 102.

⁷⁶ Lia DE FINIS, Il territorio trentino nel periodo francese: tra Austria, Baviera e Italia. In: *Percorsi di storia trentina a cura di Lia De Finis*. [online]. [cit. 25.10.2014] Dostupné z: http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48652&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

kteře se nazývalo Hoferovo povstání.

V roce 1813 je celé Tyrolsko opět připojeno k Rakousku, ale pouze jako provincie, bez většího významu. Až do roku 1848 se historie Tyrolska obešla bez větších otřesů.⁷⁷

2.9 TOUHA PO AUTONOMII A NEOABSOLUTISMUS

Po dlouhém klidu nastal v roce 1848 zvrat. V Evropě zuřila velká evropská revoluce, do které byly zapojeny všechny státy kromě Anglie a Ruska.⁷⁸ Ve stejném roce se u tridentského lidu začali projevovat snahy o získání vlastní autonomie. Na zasedání ve Frankfurtu nad Mohanem byla veřejnosti představena delegace v čele s rakouským novinářem a politikem italské národnosti opatem Giovannim a Prato, která předložila petici s 46 000 podpisy, žádající o administrativní oddělení Trentina.⁷⁹ Důvodem sepsání této petice bylo pocíťování nespravedlnosti italských obyvatel, kteří se cítili být utlačováni ze strany německých obyvatel. Nevraživost mezi Němci a Italy značně stoupala. Nastal zde také jazykový problém, jelikož italští poslanci neovládali němčinu buďto vůbec nebo jen okrajově.⁸⁰

Po roce 1848 v Rakousku začalo období neoabsolutismu⁸¹ (Bachovského absolutismu). Byla zrušena ústava a parlament byl nahrazen Říšskou radou, která měla pouze poradní funkci.⁸² Městská správa byla svěřena do rukou vládních komisařů. Ústavní systém byl znovu zaveden až v roce 1860. S návratem ústavního systému následoval dlouhý boj za získání autonomie, který byl do té doby vždy neúspěšný.

Šest let poté, tedy v roce 1866, následovala Prusko-rakouská válka, ve které se bojovalo hlavně o postavení země v regionu než o dobytí území.⁸³ Nakonec Rakousko

⁷⁷ Lia DE FINIS, Gli Asburgo, l'impero, il principato, Il Settecento: l'età delle riforme e la fine dell'antico regime. In: *Percorsi di storia trentina a cura di Lia De Finis*. [online]. [cit. 16. 10. 2014]. Dostupné z: http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48646&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

⁷⁸ Gianni FAUSTINI, *Storia dell' autonomia del Trentino, -Alto Adige – Mille anni di incontri/ scontri con il Tirolo*, Cassa rurale di Villazzano e Trento 1995, s. 115.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Gianni FAUSTINI, *Storia dell' autonomia del Trentino-Alto Adige – Mille anni di incontri/ scontri con il Tirolo*, Cassa rurale di Villazzano e Trento 1995, s. 118.

⁸¹ Neoabsolutismus- politický systém, který vylučoval veřejnou účast v politice

⁸² Lia DE FINIS. L' involuzione politica ed i controlli di polizia. Il neoassolutismo. In: *Percorsi di storia trentina a cura di Lia De Finis*. [online]. [cit. 16.12.2014]. Dostupné z: http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48675&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

⁸³ Prusko-rakouská válka. In: *Památník bitvy 1866 na Chlumu*. [online]. [cit. 17. 12. 2014] Dostupné z:

válku s Pruskem prohrálo, což mělo za následek konec rakouské nadvlády a rozdělení území na Rakousko-Uhersko.⁸⁴

Na obrázku č. 3 můžeme vidět, že struktura regionu v době Rakouska-Uherska byla téměř totožná s dnešním regionem Trentino-Alto Adige.⁸⁵

Po porážce Rakouska a vzniku Rakouska-Uherska v roce 1867 přišel velký přelom v ústavních zákonech, které byly pro obyvatele Tyrolska více liberální. Tyto zákony zaručovaly rovnost a ochranu všem příslušníkům monarchie.⁸⁶ Po svržení absolutistického režimu to pro obyvatele byla příjemná změna, ale snaha získat pro Trentino autonomii neuvadala.

Roku 1877 Matteo Renato Imbriani, založil sdružení, které neslo název

<http://www.chlum1866.cz/Ud%C3%A1losti%20roku%201866>

⁸⁴ Lia DE FINIS. La guerra del 1866 ed il quadro delle trattative diplomatiche. In: *Percorsi di storia trentina a cura di Lia De Finis*. [online]. [cit. 20.12.2014]. Dostupné z: http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48685&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

⁸⁵ File: Tirol-Suedtirol-Trentino.png. In: *Wikipedie commons*. [online]. [cit. 1.12.2014] Dostupné z: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tirol-Suedtirol-Trentino.png>

⁸⁶ Lia DE FINIS. Le leggi fondamentali del 1867. La laicizzazione dello stato e la chiesa trentina, Ritorno al sistema costituzional. In: *Percorsi di storia trentina a cura di Lia De Finis*. [online]. [cit. 5.12.2014]. Dostupné z: http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48689&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

„*l'Associazione in pro dell' Italia irredenta*“⁸⁷ a které položilo základy iredentismu.⁸⁸ Hlavní snahou tedy bylo spojení Itálie v jeden stát spolu se všemi částmi jiných států, kde žili italsky mluvící občané. Nejznámějšími představiteli iredentismu byli, socialista Cesare Battisti, italský občan a vlastenec, který působil, jako politik v Rakousku a Alcide De Gasperi,⁸⁹ což byl italský politik, bojující proti germanizaci Trenta.

Se začátkem první světové války, která vypukla roku 1914, bojovali Italové mimo jiné i o svá území v Rakousku. V listopadu roku 1918 podepsalo Rakousko-Uhersko a Itálie mírovou smlouvu a Trento bylo po dlouhé době snahy připojeno k Itálii.

⁸⁷ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 68.

⁸⁸ Iredentismus byla politická ideologie, jejímž cílem bylo připojení vlastní národnostní menšiny z části jiného státu.

⁸⁹ Alcide De Gasperi byla velmi důležitá osoba v historii Itálie. Rodák z Trenta narozen v době Rakouska Uherska bojoval za připojení Trenta k Itálii. Během druhé světové války velmi kritizoval Mussoliniho fašistickou vládu a po druhé světové válce komunistické strany. Bývá označován za jednoho ze zakladatelů Evropské integrace. Alcide De Gasperi: podnětný vyjednávač za svobodu a demokracii v Evropě. In: europa.eu. [online] [cit. 1.5.2015] Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/eu-history/founding-fathers/pdf/alcide_de_gasperi_cs.pdf

3. AUTONOMNÍ PROCES MEZI LETY 1919-1972

3.1 SMLOUVA ZE SAINT GERMAIN

Obě dvě části regionu, Trentino a Alto Adige, které zahrnovaly tři národnosti Ladini, Italy a Němce a které spojovala společná historie, byly 10. září 1919 připojeny k Italskému království jako celek. Došlo k tomu po podepsání mírové smlouvy mezi Rakouskem-Uherskem a Itálií v Saint Germain, na pařížském předměstí ve Francii. Tato smlouva byla formálním ukončením první světové války a právně zajišťovala rozpad Rakouska-Uherska.

Itálie po válce anektovala některá území Rakouska-Uherska. Anexe⁹⁰ byla součástí tajné Londýnské dohody mezi Francií, Ruskem, Anglií a Itálií z roku 1915, která stanovila hranice Brennerským průsmykem. Pomocí této dohody se snažily mocnosti přimět Itálii, aby stála na jejich straně, jestliže vstoupí do války.⁹¹ Pro Rakousko to znamenalo zmenšení území. Vídeň, která byla hlavním městem rakouské vlády, zažila jednu z největších porážek ve své historii. Ratifikace smlouvy ze Saint Germain proběhla až později a k oficiálnímu připojení k Itálii došlo 26. září 1920.⁹²

Toto připojení k Italskému království velmi znepokojovalo německy mluvící část Alto Adige, která se k Itálii nechtěla připojit. Největším problémem pro obyvatele bylo to, že na ně nikdo nebral ohledy. Neproběhlo žádné lidové referendum a protesty německy mluvících obyvatel byly ignorovány. Připojení se stalo hotovou věcí, i přesto, že v posledním sčítání lidu z roku 1910 se ukázalo, že celkový počet obyvatel v Jižním Tyrolsku byl 245.000, z toho 223.000 Němců a 16.000 Ladinů a jen 6000 Italů. To samé platilo v Trentinu, kde z 386.000 obyvatel bylo jen 10.000 Němců.⁹³

Od roku 1919 vládly Trentinu-Alto Adige především socialistické strany, které se různě spojovaly. Král Viktor Emanuel III. se snažil hájit zájmy občanů, tradice a zachovával autonomní prvky země. Roku 1919 byla za jeho vlády slavnostně otevřena

⁹⁰ Anexe- trvalé připojení jiného území ke státnímu celku.

⁹¹ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige 1996, Trento s. 68.

⁹² Lia DE FINIS, Il Governatorato civile e la conservazione dell'ordinamento autonomo. In: Percorsi di storia trentina a cura di Lia De Finis.[online]. [cit. 12.12.2014] Dostupné z: http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48738&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

⁹³ Hans FINGELLER, The lost home: South Tyrol. [online]. [cit. 1.5.2015]. Dostupné z: https://archive.org/stream/TheLostHomeSouthTyrol/tyrol_djvu.txt

nová poslanecká sněmovna.⁹⁴

Trentino zažívalo velmi dobré období, ale touha pro získání vlastní autonomie stále nepolevovala. Alcide De Gasperi, velmi významný italský politik, roku 1921 představil veřejnosti další plán pro získání vlastní autonomie, který by upevnil tradice a sliboval urovnání konfliktů mezi národnostmi.⁹⁵ Tyto snahy byly ale stále neúspěšné.

3.2 POČÁTEK A KONEC FAŠISMU

Roku 1922 převzali moc fašisté, kteří zničili liberalistický způsob vlády a nastolili tvrdý režim v čele s Benitem Mussolinim.⁹⁶ Mussoliniho vláda spustila celkovou italianizaci Jižního Tyrolska spolu s nacionalistou a fašistou Ettorem Tolomeiem.

Již zmíněný Tolomei roku 1923 představil 32 bodový program pro podporu italianizace. Němčina byla na školách zakázána spolu s názvem Tyrolsko, který také nemohl být používán. Místní názvy, například ulic byly nahrazeny libovolně vymyšlenými italskými názvy. Němečtí úředníci byli propuštěni a nahrazeni italskými přistěhovalci. Značně se také začala rozvíjet průmyslová výstavba. Mnoho italských dělníků zde hledalo práci a tento region architektonicky velmi rozkvetl. Především německy mluvící část Alto-Adige, kde se uplatnili převážně mladí italští architekti, kteří měli za úkol tuto část přestavět. V Bolzanu a Meranu byli vytvořeny nové průmyslové zóny a spolu s nimi nová pracovní místa, kam byli nastěhováni tito italští přistěhovalci.⁹⁷

Díky novým zákonům v oblasti školství z roku 1923, kdy byla zakázána výuka v německém jazyce, začalo vznikat kolem roku 1924 tajné „podzemní“ vyučování dětí z části nestudovanými profesory. V těchto školách v katakombách, jak byly nazývány, se učilo zakázaným německým jazykem, protože jediným úředním jazykem se stala

⁹⁴ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 68.

⁹⁵ Lia DE FINIS, *Il Governatorato civile e la conservazione dell'ordinamento autonomo*. In: *Percorsi di storia trentina a cura di Lia De Finis*. [online]. [cit. 12.12.2014]. Dostupné z: http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48738&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

⁹⁶ Benito Mussolini, velmi výrazný italský politik, fašista a diktátor, který Itálii zatáhl do druhé světové války.

⁹⁷ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 73.

italština.⁹⁸

Pronikání fašismu do tohoto regionu nebylo úplně snadné, jelikož mnoho antifašistických stran se snažilo svou zemi před fašismem bránit. Mnoho lidí bylo velmi znepokojeno školským systémem a nově nastoleným příliš tvrdým režimem. Někteří lidé, jako například biskup Endrici, ventilovali svůj nesouhlas veřejně prostřednictvím katolického, nebo jiného tisku, přičemž se snažili hájit hospodářské a sociální zájmy spoluobčanů.⁹⁹ Mnoho odpůrců bylo za svou veřejnou nenávisť vůči fašismu zajato a uvězněno, mezi nimi byl i Alcide De Gasperi, který do doby svého uvěznění stále bojoval za autonomii své země.¹⁰⁰ Bohužel fašismus snahu o získání autonomie zcela zlikvidoval.

Mezi lety 1925-1926 byl konec svobodám, které měla zaručovat i Ústava.¹⁰¹ Všechny politické strany, kromě fašistických, byly považovány za nelegální a ze stran fašistů se staly nepřijatelnými. Zakázána byla vyjádření všech ostatních politických stran, ať už tištěná, nebo jen slovní. Zákon o ochraně státu zavedl zvláštní soud, jehož jednou z hlavních hrozeb byl i trest smrti.¹⁰² Mussolini se stal předsedou vlády a první vyhláška, kterou podepsal, se týkala kontroly nad správou pošt, zemědělstvím nebo sociálního zabezpečení.¹⁰³

Ekonomika se v Trentinu s příchodem fašismu podstatně zhoršila. Průmysl byl velice zasažen krizí a klíčová oblast zemědělství byla výrazně znehodnocena. Země se začala nacházet v chudobě.¹⁰⁴ Obchodní toky neplynuly tak, jak by měli a to se odrazilo i na cenách produktů. Přecenění a stabilizace italské měny (liry), oceněné Mussolinim v

⁹⁸ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 74.

⁹⁹ Lia DE FINIS. L'avvento del fascismo. In: *Percorsi di storia trentina a cura di Lia De Finis*. [online]. [cit. 20.1.2014] Dostupné z: http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48743&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

¹⁰⁰ Cenni di storia. Trentino-Alto Adige attraverso i secoli dalle Origini all'autonomia. In: *Regione Autonoma Trentino-Alto Adige/Südtirol*. [online]. [cit. 15.10.2014] Dostupné z: <http://www.regione.taa.it/Storia.aspx>

¹⁰¹ Lia DE FINIS, I primi anni del regime. In: *Percorsi di storia trentina a cura di Lia De Finis*. [online]. [cit. 22.1.2014] Dostupné z: http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48745&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Gianni FAUSTINI, *Storia dell'autonomia del Trentino-Alto Adige – Mille anni di incontri/ scontri con il Tirolo*, Publilux, Trento 1995, s. 187.

¹⁰⁴ Lia DE FINIS, Gli anni neri dell'economia trentina. In: *Percorsi di storia trentina a cura di Lia De Finis*. [online]. [cit. 30.1.2014] Dostupné z: http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48749&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

roce 1927, vedlo ke snížení mezd.¹⁰⁵ Mnoho lidí v této době přišlo o zaměstnání, jelikož tato situace vedla k hromadnému propouštění. Vrchol krize přišel, když se rozpadl bankovní systém. Itálie se nacházela v období mezi socialismem na jedné straně a fašismem na straně druhé.

Násilnická fašistická komanda byla všude. Mussolini následně roku 1931 kontroloval veškerá sdružení katolických a mládežnických klubů, rekreační střediska atd. V roce 1932 následovala další krize, krize bank, které zkolabovaly. Nová funkční banka byla otevřena až roku 1935.¹⁰⁶ Fašistický režim stále rostl a pronikal do ostatních oblastí společnosti. Fašisté vyhrávali volby, důvodem byl strach obyvatel volit jiné strany.¹⁰⁷ Vypuknutí války nakonec zabránilo programům pro zlepšení hospodářské situace.

Vzhledem k dobrým vztahům mezi vůdcem německých fašistů Adolfem Hitlerem a Benitem Mussolinim, došlo roku 1939 ke stanovení hranic Brennerským průsmykem. Mussolini a Hitler uzavřeli také dohodu ohledně obyvatelstva. Obyvatelé, kteří se chtěli hlásit k německé národnosti, se museli přestěhovat do Třetí říše, tedy rozhodnout se buď pro Německo, nebo pro Itálii. Skoro 86% obyvatel se rozhodlo emigrovat a nebylo to pouze z politických důvodů, ale spíše proto, aby zachránili svoji jazykovou identitu a svoji kulturu. Jednalo se o více než 75.000 obyvatel. Většinou šlo o nesezdané a velmi chudé obyvatele, kteří ve svých očích neměli co ztratit. Trentino-Alto Adige se najednou rozdělilo na dva tábory, u na ty kteří emigrovali, tzv. *Optanti* a ty, co zůstali, tzv. *Neoptanti* („*Optanti e non optanti*“). Pro obyvatele, kteří se rozhodli zůstat, vydal Mussolini prohlášení o tom, že nikoho nevyhání a lid si může nadále ponechat své domovy. Toto prohlášení nebylo úplně pravdivé, jelikož tito *Ne-optanti* to posléze neměli vůbec jednoduché. V té době bylo skoro nemožné získat objektivní informace, jelikož i tisk byl pod velkým nátlakem. Jako jeden z mála, který psal otevřeně o místní situaci, byl novinář Michael Gamper.¹⁰⁸

Válka začala v roce 1939, kdy Německo zaútočilo na Polsko. Mussolini prohlásil, že Itálie se nenachází ve válečném stavu, ale i přesto se obyvatelé Trentina-

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Lia DE FINIS, Il consolidarsi del regime. In: *Percorsi di storia trentina a cura di Lia De Finis*. [online]. [cit. 5.2.2015] Dostupné z: http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48747&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 77-78.

Alto Adige necítili bezpečně, jelikož společenství dvou největších fašistických diktátorů jim žádnou jistotu nezajišťovalo. V roce 1940 Mussolini vyhlásil vstup Itálie do války. V zemi nastaly obrovské změny téměř ve všech oblastech, jako školství nebo církev. Fašistická propaganda byla vidět téměř na každém kroku.¹⁰⁹

V roce 1943 nastaly velké změny, jelikož Benito Mussolini byl odvolán z funkce a jeho fašistický režim se zhroutil. Téhož roku bylo podepsáno novou italskou vládou příměří s Němci a Trentino-Alto Adige bylo obsazeno spolu s částí Itálie. Provincie Bolzano, Trentino a Belluno byly spojeny a z nich vytvořena operační zóna Předalpí (*zona operativa delle Prealpi*) s centrem v Bolzanu. Tuto oblast spravoval jako nejvyšší komisař Franz Hofer. Provincie Bolzano a Trento neformálně patřily až do konce druhé světové války Třetí říši.¹¹⁰

S příchodem německých vojsk byl po dlouhých letech opět probuzen německý jazyk a kultura. Velká část populace Němce vítala, což se velmi rychle změnilo. Německé Gestapo začalo pronásledovat obyvatele, kteří neemigrovali do Německa a zůstali v Itálii, tzv. *Neoptanty*, protože nešli do své vlastní země. Obyvatelé byli zatýkáni z dalších důvodů, jako například náboženských. Dalším důvodem mohla být přítomnost uprchlíka v rodině. Většinou byli obyvatelé zatčeni, nebo rovnou deportováni do koncentračních táborů. Ti co nechtěli nastoupit na vojnu a bojovat za Německo, byli rovnou zastřeleni.¹¹¹

Před koncem války bylo území velmi poničené bombardováním. Druhá světová válka se pomalu chýlila ke svému konci. V roce 1945 obsadila Trentino-Alto Adige spojenecká vojska, o čemž Němci neměli tušení. V tom samém roce je Erichem Amonnem a *Neoptanty* založena Lidová Jihotyrolská strana zvaná SVP (*Partito Popolare Sudtirolese*). Založení této strany hrálo velice důležitou roli v budoucnosti pro získání první autonomie.¹¹² Tato strana měla více než 45. 000 členů. Jejich první volební program obsahoval body zaměřené převážně na prosazení demokracie nebo klidu a míru v regionu.¹¹³

¹⁰⁹ Lia DE FINIS, I disagi per una guerra considerata estranea. In: : *Percorsi di storia trentina a cura di Lia De Finis*. [online]. [cit. 5.2.2015]. Dostupné z: http://www.trentinocultura.net/asp_cat/main.asp?IDProspettiva=10&TipoVista=Scheda&IdObj=48755&cmd=new&SearchType=SINGLEROW_SEARCH

¹¹⁰ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s.80-82

¹¹¹ Tamtéž

¹¹² Tamtéž

¹¹³ Entstehung und Entwicklung der SVP. In: *Südtiroler Volkspartei*. [online]. [cit. 25.4.2015] Dostupné z: <http://www.svp.eu/de/partei/geschichte/>

Po druhé světové válce proběhlo lidové referendum, které žádalo oddělení území Alto-Adige zpět k Rakousku. Tento návrh byl spojenci zamítnut 30. srpna 1946. Bylo rozhodnuto, že území Alto Adige bude nadále patřit k Itálii. Oficiální jméno regionu spolu s autonomními provinciemi Trento a Bolzano je zakotveno v Ústavě od 27. prosince 1947 (čl.116).

3.3 PAŘÍŽSKÁ SMLOUVA A PRVNÍ AUTONOMNÍ STATUT

První autonomní statut vznikl na základě podepsání smlouvy během Pařížské mírové konference. Dokument je známý také jako smlouva De Gasperi-Gruber. Byl podepsán v Paříži 5. září 1946 italským premiérem a ministrem zahraničních věcí Alcidem De Gasperim a ministrem zahraničních věcí Rakouska Karlem Gruberem. Na úředním věstníku byla publikována až 24. prosince 1947.¹¹⁴

Hlavním cílem Pařížské smlouvy byla především ochrana a jazyková rovnoprávnost italsky a německy mluvících obyvatel po druhé světové válce. Tato smlouva zaručovala dvojjazyčnost ve všech oblastech, jako byly např. veřejná správa nebo školství. Článek č.1 smlouvy říká:

„Německy mluvící obyvatelstvo provincie Bolzano a ti z okolních dvojjazyčných obcí v provincii Trento, využívají úplné rovnosti práv s ohledem na obyvatelstvo italského jazyka, v rámci zvláštních nařízení, určených k ochraně etniky, kulturního rozvoje a ekonomiky německy mluvících obyvatel.“¹¹⁵

Kromě toho bylo obyvatelům garantováno vyučování ve svém rodném jazyce, topografické názvosloví v obou jazycích nebo navrácení německých jmen rodinám, které museli být v době italianizace území přejmenovány.¹¹⁶

Dne 26. února 1948 byl schválen první autonomní statut ústavními zákony

¹¹⁴ Cenni di storia. Trentino-Alto Adige attraverso i secoli dalle Origini all'autonomia. In: *Regione Autonoma Trentino-Alto Adige/Südtirol*. [online]. [cit.25.4.2015] Dostupné z: <http://www.regione.taa.it/Storia.aspx> .

¹¹⁵ „Gli abitanti di lingua tedesca della Provincia di Bolzano e quelli dei vicini comuni bilingui della provincia di Trento godranno di completa eguaglianza di diritti rispetto agli abitanti di lingua italiana, nel quadro delle disposizioni speciali destinate a salvaguardare il carattere etnico e lo sviluppo culturale ed economico del gruppo di lingua tedesca“

Cenni di storia. Trentino-Alto Adige attraverso i secoli dalle Origini all'autonomia. In: *Regione Autonoma Trentino-Alto Adige/Südtirol*. [online]. [cit.25.4.2015] Dostupné z: <http://www.regione.taa.it/Storia.aspx>

¹¹⁶ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s.91.

italským parlamentem pro provincii Trento a Bolzano. Ochrana všech jazykových skupin byla téhož roku zakotvena v článku č.6. Ústavy Italské republiky, která byla schválena ústavodárným shromážděním 27. prosince 1947. Tato smlouva vyvolala velmi silné politické napětí.¹¹⁷ Tento statut značně vyvedl z míry jihotyrolské obyvatelstvo, protože neodpovídal tomu, co bylo stanovené v Pařížské smlouvě. Hlavním důvodem nesrovnalostí bylo postavení německy mluvících obyvatel, kteří se nacházeli v menšině.¹¹⁸ Největším problémem tohoto statutu byl jazykový problém, jelikož za jediný úřední jazyk byla považována italština. Všude, kde existovaly dvojjazyčné názvy a dokumenty, byly za pravé, považovány pouze ty italské. Němčina mohla být používána, ale vždy jako druhý jazyk. Vše bylo zřízeno ve prospěch italštiny, například v německých školách bylo povinností vyučovat italštinu, ale italské němčinu vyučovat nemusely.¹¹⁹

3.4 50. -70. LÉTA 20. STOLETÍ

Mezi lety 1956-1957 se ekonomická krize změnila v politickou. V roce 1956 začaly první bombové útoky, jako výhrůžka nespokojených jihotyrolských aktivistů. Roku 1957 na to Římská vláda odpověděla tím, že oznámila rozsáhlý program na výstavbu až 5000 nových bytů, kostelů a sociálně veřejných služeb v Bolzanu. Důvodem tohoto programu byla snaha vlády nastěhovat co nejvíce italských obyvatel do území s převážně německy mluvícími obyvateli. To spustilo další vlny útoků. Téhož roku 17. listopadu, se konala obrovská manifestace, kde 35.000 jihotyrolských obyvatel na zámku Firmiano v Bolzanu žádalo regionální autonomii. S vlastním sloganem „Pryč od Trenta“ („*Via da Trento*“), se snažili získat autonomii pro Bolzano, oddělením od Trenta.¹²⁰

V roce 1959 se situace tak vyostřila, že otázka, co bude s Jižním Tyrolskem, dopadla až na půdu OSN. Návrh řešení problému přednesl rakouský ministr zahraničí

¹¹⁷ Cenni di storia. Trentino-Alto Adige attraverso i secoli dalle Origini all'autonomia. In: *Regione Autonoma Trentino-Alto Adige/Südtirol*. [online]. [cit.28.4.2015] Dostupné z: <http://www.regione.taa.it/Storia.aspx>

¹¹⁸ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s.95.

¹¹⁹ Němci v Itálii. In: Hospodářská a kulturní studia(HKS). [online]. [cit. 30.4.2015]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=nemci_v_italii_2014

¹²⁰ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s.96.

Bruno Kreisky v New Yorku. Italský ministr zahraničí Giuseppe Pella odmítl o tomto návrhu diskutovat s tím, že tato situace není v kompetenci OSN, jelikož se jedná o interní záležitost Itálie, která si to vyřeší sama. Situace se ještě více zhoršila v roce 1961, v období svátku Horských ohňů. Během tradice, která se slaví pro připomenutí náboženského svazku, který uzavřeli tyrolští obyvatelé v době ohrožení napoleonskými vojsky. V té době bylo vyhozeno do vzduchu 37 sloupů elektrického napětí. K tomuto útoku se nikdo nikdy veřejně nepřihlásil. Strana SVP se oficiálně distancovala od tohoto aktu veřejného násilí, ale nakonec nebylo jasné, zdali čin skutečně nespáchala. Většina atentátníků byla zadržena a skončila za mřížemi. Tato vlna útoků byla formou odporu lidu.¹²¹

O osm let později v roce 1969 naděje na získání vlastní autonomie opět vzrostla. Byl vydán balíček opatření, který měl usnadnit přípravu druhého autonomního statutu, který byl ratifikován 30. listopadu 1969 v Kodani kongresem SVP, italským a rakouským ministrem zahraničních věcí Aldem Morem a Kurtem Waldheimem. Součástí balíčku byl operativní kalendář, který měl pevně stanovených osmnáct bodů pro provádění operativních postupů balíčku a pro vyřešení otevřených sporů v Alto-Adige s OSN.¹²² Balíček tedy obsahoval 137 opatření, 25 upřesňujících opatření, 31 upřesňujících poznámek a operativní kalendář. Hlavním důvodem vydání balíčku byla úprava autonomie z roku 1948 a ukončení sporů s OSN.¹²³ Balíček se stal politickým závazkem vydávající několik opatření ve prospěch Jižního Tyrolska, které muselo najít uplatnění částečně v ústavních zákonech, v prováděcích normách a obecných zákonech. Tento balíček se neshoduje s druhým autonomním statutem, přestože byl z části realizací balíčku.¹²⁴

¹²¹ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s.97.

¹²² Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s.108.

¹²³ Němci v Itálii. In: Hospodářská a kulturní studia(HKS). [online]. [cit. 30.4.2015]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=nemci_v_italii_2014

¹²⁴ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s.113.

3.5 DRUHÝ AUTONOMNÍ STATUT

Obyvatelům Trentina-Alto Adige se konečně splnilo to, o co léta bojovali. Parlament vydal 10. listopadu 1971 ve formě ústavního zákona druhý autonomní statut, který pozměňuje a doplňuje ten dosavadní z roku 1948. Nový autonomní statut byl ratifikován 20. ledna 1972, patnáct dní po zveřejnění v úředním věstníku. Tento statut byl schválený dekretem prezidenta, jako součást ústavních zákonů, které platí dodnes.

Nejdůležitější změnou od zavedení prvního statutu bylo především převedení většiny pravomocí na samotné provincie Trento a Bolzano. První autonomní statut z roku 1948 na rozdíl od toho druhého nepověřoval region přenášet správní povinnosti na provincie, jelikož všechny zákony byly schvalovány pouze centrální vládou v Římě.¹²⁵ Tyto dvě provincie od zavedení druhého autonomního statutu disponují velkým množstvím legislativních pravomocí.

“Klíčovým prvkem nového autonomního systému je bilingvismus, zatímco nástroj pro dosažení vyrovnané socio-ekonomické struktury je proporcionální.”¹²⁶

Základními principy toho statutu jsou tedy: mírová spolupráce mezi třemi etnickými skupinami a s tím související jazyková proporcionalita, bilingvismus, administrativní a legislativní autonomie nebo výuka jazyků v rodném jazyce. Tento statut je základním právním pramenem pro tento region hned po Ústavě Italské republiky, proto po jeho vydání neproběhly nikterak významné změny, spíše se upevňovaly cíle balíčku a druhého statutu. Začátek 70. let přinesl několik nových opatření, jeden z nejvýznamnějších se týká poměrné etniky a dvojjazyčnosti. Po uplynutí doby 20 let od vydání balíčku, roku 1992 se předseda ministerské rady Giulio Andreotti vyjádřil italskému parlamentu, že italská vláda všechny závazky balíčku splnila. Tímto byl ukončen spor vedený s OSN. Roku 1998 byly v rámci Schengenu odstraněny hranice v Brennerském průsmyku. Neoficiální třetí autonomní statut proběhl v roce 2001, kdy Trentino-Alto Adige přestává být závislé na moci Říma a jsou mu svěřeny veškeré zákonodárné a soudní pravomoci.¹²⁷

¹²⁵ Němci v Itálii. In: *Hospodářská a kulturní studia(HKS)*. [online]. [cit. 30.4.2015]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=nemci_v_italii_2014.

¹²⁶ Cenni di storia. Trentino-Alto Adige attraverso i secoli dalle Origini all'autonomia. In: *Regione Autonoma Trentino-Alto Adige/Südtirol*. [online]. [cit.30.4.2015] Dostupné z: <http://www.regione.taa.it/Storia.aspx>

¹²⁷ Němci v Itálii. In: *Hospodářská a kulturní studia(HKS)*. [online]. [cit. 30.4.2015]. Dostupné z:

4. ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ A SOUČASNÉ TRENTINO-ALTO ADIGE

4.1 ITÁLIE JAKO UNITÁRNÍ STÁT

Unitární stát je charakterizován jako jednotný stát, který tvoří ucelenou strukturu s jednotným právním řádem.¹²⁸ Ústavy unitárních států vyjadřují jednotu státu s širokým právním uplatněním. Tyto státy jsou tvořeny územními jednotkami správního nebo samosprávného typu. Unitární stát může být stejně tak státem autonomním tzv. do jisté míry nezávislým. Celostátní ústava je však nadřazena všemu a udává moc dosažených kompetencí všem jednotkám.

Unitární státy lze dělit na koncentrovaný unitární stát, dekoncentrovaný, centralizovaný a decentralizovaný.¹²⁹ Itálie spadá do unitárního státu decentralizovaného. Charakteristika decentralizace spočívá v tom, že územní jednotky takového státu si sami dohlížejí nad vlastními orgány, nad svým územím, občany a hospodařením nad vlastním rozpočtem. Stát zasahuje jen zřídka a pouze v rámci kontroly nad dodržováním zákonů dle ústavy.

Pro italskou Ústavu je jednotnost republiky (čl. 5) velmi důležitá. Stanovuje, že jednotný charakter státu musí podporovat a uznávat místní samosprávu, přizpůsobit se zásadám a metodám požadavkům decentralizace a autonomie.¹³⁰ Itálie je tedy podle již zmíněné ústavy Italské republiky unitárním státem, který je rozdělen na jednotlivé celky tzv. regiony, komuny, provincie a metropolitní města.

Co se týče fungování a struktury unitárních států, velmi důležitou roli v něm hrají zakládací smlouvy Evropské Unie, zejména pak smlouva o Evropském společenství a smlouva o Evropské unii ve kterých je zakotven princip subsidiarity, tzv. podpůrnosti. Princip subsidiarity státům zaručuje, že Evropská Unie bude zasahovat pouze do oblastí, které jí jsou stanovené smlouvami. V ostatních případech si státy vše korigují sami a Evropská Unie může zasáhnout pouze tehdy, jestliže daných cílů nelze dosáhnout efektivně členským státem. Veřejné oblasti by tedy měli zastávat správní

http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=nemci_v_italii_2014.

¹²⁸ Václav PAVLÍČEK a kol, *Ústavní právo a státověda*, Linde, Praha 1998, s. 115.

¹²⁹ Jan FILIP- Jan SVATOŇ, *Státověda*, Wolters Kluwer, Praha 2011, s. 345.

¹³⁰ COSTITUZIONE DELLA REPUBBLICA ITALIANA. Čl.5. In: Governo. [online]. [cit. 12.2.2015] Dostupné z: http://www.governo.it/Governo/Costituzione/2_titolo5.html

orgány, které jsou občanům nejbližší.¹³¹

Pro unitární státy existují charakteristické rysy, které je odlišují od federativních celků, které jsou na rozdíl od jednotného státu založeny na federacích. Nejtypičtější vlastností unitárního celku je nedílná státní suverenita a nedělitelnost jeho území, právní řád, který vychází z jediné platné celostátní Ústavy společně s dalšími právními předpisy a zákonodárstvím. Zákonodárství podle Ústavy upravuje všechny důležité záležitosti především v oblastech práv a povinností občanů, trestní odpovědnosti občanů a vymezuje kompetence státních a samosprávných orgánů.¹³²

Regionální právní normy musí být v souladu s těmi státními a většinou mají pouze doplňkový charakter. Ústava je založená na principu hierarchie na tzv. orgány zákonodárné, výkonné a soudní. Většinou je jediným zákonodárným orgánem, ale Itálie tvoří výjimku, jelikož tvoří unitární stát s autonomními regiony. Těmto regionům je svěřena ústavou část zákonodárství. Územní uspořádání unitárního státu je dáno celostátním zákonodárstvím.¹³³

Proces předávání pravomocí autonomním jednotkám v unitárním státě se nazývá regionalismus.¹³⁴ Na rozdíl od federativního státu, kde je přípustná existence dvojího občanství, v unitárním celku je možnost občanství pouze jednoho.

4.2 FEDERALISMUS

Itálie je sice definována jako unitární stát, ale také v sobě nese prvky federalismu. Je to dáno složením regionů, které se přibližují k federaci, jelikož regiony nemají stejné kompetence a tyto kompetence se u italských regionů liší. Tyto kompetence jsou stanoveny vždy daným statutem regionu. Některé regiony disponují velkými legislativními pravomocemi, což také není typické pro unitární stát, ale pro federace.

Proto je na místě přiblížit specifika federace a federalismu. Federalismus je organizačně členěn na několik autonomních jednotek, jako je například země, republika, které spadají do jednoho konkrétního celku, například unie nebo svazu. Společně se tyto jednotky podílí na určitém integračním snažení, ať už spadají do jakéhokoliv

¹³¹ Václav PAVLÍČEK a kol., *Ústavní právo a státověda*, Linde, Praha 1998, s. 116.

¹³² Tamtéž

¹³³ Tamtéž

¹³⁴ Jan FILIP- Jan SVATONĚ, *Státověda*, Wolters Kluwer, Praha 2011, s. 346.

nadřazeného centralizovaného subjektu. Typickými vlastnostmi pro federalismus jsou: schopnost integrace, rovnoprávnost, spolupráce na společných zájmech např. rozvoj hospodářství, existence autonomie ve vztahu k nadřazenému centrálnímu subjektu, vzájemná podpora a fungování jakožto celku.¹³⁵

Míra autonomie určuje sílu federalismu, který buďto vykazuje prvky unitarismu (kde je síla téměř nulová) nebo vykazuje prvky konfederalismu, který je téměř totožný s federací. Obecně však platí, že žádný stát nespadá jen do federalismu nebo unitarismu, jelikož se vlastnosti těchto uskupení velice často prolínají. Proto je zařazení Itálie v tomto ohledu poněkud matoucí.

4.3 STÁTNÍ ZŘÍZENÍ ITALSKÉ REPUBLIKY

Zákonodárným orgánem republiky je Parlament, který je dvoukomorový, tzv. bikameralistický. Je složen z Poslanecké sněmovny s 630 poslanci a Senátu s 315 senátory. Členové Poslanecké sněmovny a Senátu jsou voleni každých pět let. Doba mandátu v obou komorách je fixně stanovená a může být prodloužena pouze zákonem, pokud by došlo k válečnému konfliktu. Každá komora si volí svého předsedu a předsednictvo. Na rozhodnutích se podle jednacího řádu usnášejí obě komory absolutní většinou hlasů svých členů. Nelze být současně členem obou komor a jen zákon stanovuje dané kompetence senátorů.¹³⁶

Obě komory se podílí na tvorbě zákonů. Zákonodárnou iniciativu vykonává vláda, členové sněmovny, orgány a instituce a v menších případech obyvatelstvo. Všechny zákony vyhláší prezident republiky do měsíce od jejich schválení a jsou účinné patnáctým dnem po jejich vyhlášení. Obyvatelé s nimi nemusí souhlasit, v tomto případě je možné zrušení nebo částečné zrušení zákona v podobě lidového referenda. Minimální počet nespokojených však musí tvořit nejméně 500. 000 voličů. Bez zmocnění komor není vláda schopná vydávat dekrety, které mají formu zákona. Komory jsou také zmocněny k ratifikaci mezinárodních smluv a každý rok se podílejí na sestavování státního rozpočtu, který předkládá vláda.¹³⁷

Prezident republiky jakožto hlava státu je volen parlamentem tajným hlasováním,

¹³⁵ Jan FILIP- Jan SVATOŇ, *Státověda*, Wolters Kluwer, Praha 2011, s. 340.

¹³⁶ COSTITUZIONE DELLA REPUBBLICA ITALIANA. Čl. 63-70 In: *Governo italiano*. [online]. [cit. 12.2.2015]. Dostupné z: <http://www.governo.it/rapportiparlamento/normativa/costituzione.pdf>

¹³⁷ COSTITUZIONE DELLA REPUBBLICA ITALIANA. Čl. 73-76 In: *Governo italiano*. [online]. [cit. 12.2.2015]. Dostupné z: <http://www.governo.it/rapportiparlamento/normativa/costituzione.pdf>

kdy se musí sejít alespoň dvě třetiny ze všech zasedajících v parlamentu. Prezident nesmí vykonávat jakoukoliv jinou funkci a je volen na sedm let. Prezident zastupuje stát navenek, jeho funkce jsou stanoveny ústavou. Mezi nejdůležitější funkce prezidenta patří vyhlášení zákonů, vydávání dekretů a nařízení. Může také udělovat milost a měnit tresty. Prezident není zodpovědný za činy, které vykoná během své funkce, pokud nejde o velezradu nebo pokud jedná protiústavně.¹³⁸

Italská vláda neboli ministerská rada, která je tak pojmenovaná Ústavou Italské republiky se skládá z předsedy vlády a ministry.¹³⁹ Při jmenování předsedy vlády má hlavní slovo prezident republiky, předseda pak navrhne další ministry, kteří jsou také jmenováni prezidentem. Ústavní systém v Itálii je parlamentní. Ústava dále stanovuje, že zde musí fungovat naprostá důvěra vlády obou komor. Před parlament, vláda musí do deseti dnů po svém vzniku předstoupit a zažádat o vyslovení důvěry sněmovny. Sněmovna může vyslovit důvěru nebo odmítnutí důvěry. Tento proces musí být podepsán alespoň jednou desetinou všech členů sněmovny a je možné o něm diskutovat už tři dny po jeho podání. Vláda odpovídá za parlament kolektivně a parlamentu odpovídají ministři za akty svých ministerstev.¹⁴⁰

V Itálii existuje delegované zákonodárství, které se většinou používá na základě zmocnění v jiných zákonech nebo ve specifických případech, například pokud se stát cítí být životně ohrožený atd.¹⁴¹

Zjednodušeně řečeno delegované zákonodárství opravňuje státní orgány vydávat právně závazná rozhodnutí. V Italské republice ústava rozlišuje dva typy tohoto zákonodárství. Článek 76 ústavy popisuje první typ, kdy se výkon zákonodárné funkce deleguje vládě pouze tehdy, jestliže jsou stanoveny zásady a určující kritéria a to jen pro určité předměty a na omezenou dobu. Jsou to tzv. legislativní dekrety vlády v italštině „*decreti legislativi*“. Druhým typem jsou tzv. dekrety-zákony, v italštině „*decreti-leggi*“, kde podle ústavy čl. 77 vláda může vydávat prozatímní opatření s mocí zákona v mimořádně nutných a naléhavých případech a nepotřebuje k tomu žádné zvláštní zmocnění. Ještě ten samý den musí být tyto prozatímní opatření s mocí zákona předloženy komorám. Dekrety jsou účinné ihned od začátku, jestliže nebyly přijaty jako

¹³⁸ COSTITUZIONE DELLA REPUBBLICA ITALIANA. Čl. 83-91. In: *Governo italiano*. [online]. [cit. 12.2.2015]. Dostupné z: <http://www.governo.it/rapportiparlamento/normativa/costituzione.pdf>

¹³⁹ COSTITUZIONE DELLA REPUBBLICA ITALIANA. Oddíl.I. In: *Governo italiano*. [online]. [cit. 12.2.2015]. Dostupné z: <http://www.governo.it/rapportiparlamento/normativa/costituzione.pdf>

¹⁴⁰ Josef BLAHOŽ-Vladimír BALAŠ-Karel KLÍMA, *Srovnávací ústavní právo*, Wolters Kluwer, Praha 2011, s. 166.

¹⁴¹ Jan FILIP-Jan SVATONĚ, *Státověda*, Wolters Kluwer, Praha 2011, s. 249.

zákon parlamentem do šedesáti dnů po jeho vyhlášení.¹⁴²

Italská vláda, jakožto nejvyšší orgán výkonné moci je ve srovnání s ostatními státy rozvinutých demokracií typická svou nestabilitou. Jen velmi málo vlád v historii italské demokracie vydrželo fungovat déle, jak dva roky. To se ovšem netýká členů vlád a italských premiérů. Tato situace je dána nepevností vládních koalic. Z hlediska ústavních kompetencí je prezident republiky poměrně slabým.¹⁴³

Za součást výkonné moci se také považuje veřejná správa tedy kromě vlády a ministerské rady. Veřejná správa má trvalý charakter, který je daný ústavou. Jenom ta stanovuje, že veřejné úřady jsou organizačně členěny na základě zákonného ustanovení.¹⁴⁴ Další součástí výkonné moci jsou pomocné orgány. To jsou dle ústavy Státní rada, Účetní dvůr a Národní rada hospodářství.

Státní rada se stará o správní soudnictví tedy realizaci soudního dozoru nad právem. Účetní dvůr preventivně kontroluje vládní akty a také vykonává kontrolu nad hospodařením se státním rozpočtem. Národní rada hospodářství má poradní funkci v otázkách sociálních a ekonomických, která pomáhá sněmovně a vládě. Je složená z odborníků a zástupců výrobních kategorií, kteří se účastní na hospodářském a sociálním zákonodárství.¹⁴⁵

Soudnictví v Itálii je vykonáváno řádnými soudci. Soudnictví tvoří ucelený celek, který je nezávislý na jiné moci. Prezident republiky předsedá nejvyšší soudcovské radě. Hlavními členy je první předseda a generální prokurátor Kasačního soudu. Ostatní členové jsou voleni řádnými soudci a Parlamentem. Zvolení členové jsou ve funkci čtyři roky a nejsou ihned znovu voleni, dále pak nemohou být členy Parlamentu nebo oblastní rady. Jmenování soudců probíhá konkurzem. Soudce nelze sesadit a liší se pouze odlišnostmi funkce. Soudní moc řídí přímo soudní policii¹⁴⁶

¹⁴² COSTITUZIONE DELLA REPUBBLICA ITALIANA. Čl. 73-77. In: *Governo italiano*. [online]. [cit. 22.4.2015]. Dostupné z: <http://www.governo.it/rapportiparlamento/normativa/costituzione.pdf>

¹⁴³ Josef BLAHOŽ-Vladimír BALAŠ-Karel KLÍMA, *Srovnávací ústavní právo*, Wolters Kluwer, Praha 2011, s. 167

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ COSTITUZIONE DELLA REPUBBLICA ITALIANA. Čl. 101-109. In: *Governo italiano*. [online]. [cit. 22.4.2015]. Dostupné z: <http://www.governo.it/rapportiparlamento/normativa/costituzione.pdf>

4.4 REGIONALISMUS V ITÁLII

Italská republika je složená z dvaceti regionů, kdy většina regionů odpovídá klasifikaci územních statistických jednotek NUTS II.¹⁴⁷ Jen pět regionů z těchto dvaceti nese speciální právní statut (*regioni a statuto speciale*). Tyto regiony jsou: Sicílie, Sardinie, Trentino-Alto Adige, Údolí Aosty a Friuli- Venezia Giulia. Ostatním patnácti regionům náleží řádný statut (*regioni a statuti ordinario*).¹⁴⁸ Regiony s řádným statutem jsou: Piemonte, Lombardie, Veneto, Ligurie, Emilia-Romagna, Toscana, Umbria, Marche, Lazio, Abruzzo, Molise, Campagna, Puglia, Basilicata, Calabria.

Rozložení regionů je dáno Ústavou italské republiky. Rozdělení regionů na speciální a řádné nelze nijak objektivně zařadit, jelikož jejich kompetence záleží vždy na daném statutu. Každý region tedy může disponovat jinými pravomocemi, které nelze nijak obecně vyjmenovat, protože jsou podmíněny vždy vlastním statutem regionu. Na rozdíl od řádných regionů, autonomní regiony disponují kromě pravomocí integrujících a komplementárních také pravomocemi výlučnými v určitých oblastech, daných statutem regionu. Ústava čl. 117 ustanovuje, že tyto autonomní regiony mají pravomoc vydávat předpisy celkem v devatenácti oblastech. Těmito oblastmi jsou: zřízení úřadů a správních celků, místní policie, zdravotnictví a nemocniční péče, obchod a trh, muzea a knihovny, urbanismus, vymezení obcí, školství, turismus, pouliční dráhy a automobilové linky, údržba a výstavba silnic, myslivost, lomy a rašeliniště, rybolov, plavba a přístavy na jezerech, minerální a termální prameny, zemědělství a lesnictví, řemeslnictví a ostatní záležitosti.¹⁴⁹

Italským regionem se tedy rozumí nejvyšší územní jednotka, která je zakotvená v ústavě od roku 1947. Vznik nového italského regionu je podmíněn územím alespoň o milionu obyvatel, kdy zastupitelstva obcí, která zahrnují alespoň jednu třetinu obyvatelstva, podají žádost, která je následně schvalována v referendu obyvatelstva daného území. Dalšími územními jednotkami v Itálii jsou komuny, provincie a metropolitní města.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Nomenklatura územních statistických jednotek, vytvořená Eurostatem. Cílem jsou statistické účely zejména statistické monitorování a analýza ekonomické a sociální situace. Správní členění (systém NUTS) In: *Fondy EU*. [online] [cit. 1.5.2015] Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8640/sekce/cr-a-strukturalni-fondy/>

¹⁴⁸ COSTITUZIONE DELLA REPUBBLICA ITALIANA. Čl.116. In: *Governo italiano*. [online]. [cit. 20.4.2014]. Dostupné z: http://www.governo.it/Governo/Costituzione/2_titolo5.html

¹⁴⁹ COSTITUZIONE DELLA REPUBBLICA ITALIANA. Čl.117. In: *Governo italiano*. [online]. [cit. 20.4.2014]. Dostupné z: http://www.governo.it/Governo/Costituzione/2_titolo5.html

¹⁵⁰ COSTITUZIONE DELLA REPUBBLICA ITALIANA. ČL 114-115 In: *Governo italiano*. [online].

Obrázek č. 4 vyobrazuje 20 regionů Itálie.¹⁵¹

4.5 REGIONÁLNÍ AUTONOMIE

Regionální autonomie je vyšším stupněm samostatnosti regionů, s rozsáhlejším okruhem kompetencí¹⁵², než jsou běžné z hlediska kompetencí územních správních celků v unitárním státě. Ústava buďto stanoví jednotlivé územní celky mající autonomii nebo určuje, jakým způsobem se budou autonomní útvary vytvářet. Důvodem vzniku regionální autonomie bývají většinou etnické či geografické zvláštnosti, s vlastními tradicemi a historií.¹⁵³

Pro regionální autonomii je typický speciální právní statut, který schvaluje Parlament státu. Tento statut vychází z ústavy unitárního státu, z části ustanovení o uspořádání a struktuře. Regionální autonomní celek disponuje vlastní soustavou zákonů, především vlastním výkonným orgánem a regionálním parlamentem. Zákonodárnou pravomoc má regionální zastupitelský orgán, který vymezuje ústava. Tento orgán se musí shodovat s ústavou a státním zákonodárstvím.¹⁵⁴

[cit. 20.4.2014]. Dostupné z: http://www.governo.it/Governo/Costituzione/2_titolo5.html

¹⁵¹ Istituti religios a Roma. In: *Case religiose*. [online]. [cit. 1.5.2015] Dostupné z: http://www.italyguide.com/ACCOGLIE/CAS_REL/cas_rel.htm

¹⁵² Václav PAVLÍČEK a kol, *Ústavní právo a státověda*, Linde, Praha 1998, s. 118.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž

Obrázek č. 5 znázorňuje italské regiony se zvláštním autonomním statutem.¹⁵⁵

V Senátu Italské republiky mají autonomní celky svá zastoupení ve státním parlamentu. Zvláštní statuty jsou v Itálii stanoveny ústavními zákony. Zákony státu stanovují meze, v kterých jsou oblasti oprávněny vydávat regionální zákony. Mezi tyto vymezené oblasti patří zejména místní úřady, místní policie, zdravotní a sociální služby, hornictví, zemědělství, kultura atd. Oblastní zákony jsou před vyhlášením kontrolovány vládním komisařem a vládou republiky. Ta rozhodne, zda bude platit, nebo může zákon vrátit příslušné radě, nebo v těchto záležitostech může zasáhnout parlament, případně Ústavní soud.¹⁵⁶

Tyto oblasti jsou specifické tím, že mají vlastní finanční autonomii společně s vlastními majetky, s vlastními příjmy, výdaji a podíly na státních příjmech, které jsou vymezeny zákonem státu. Ústava Italské republiky také vymezuje uspořádání autonomních oblastí.

Orgánem těchto autonomních oblastí je oblastní rada, kterou volí občané daného autonomního regionu a má zákonodárnu a nařizovací moc. Má právo zákonodárné iniciativy vůči celostátnímu parlamentu. Upravovat vydávání prováděcích předpisů

¹⁵⁵ Regions of Italy. In: *Wikipedia, the free encyclopedia*. [online]. [cit. 5.4. 2015]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Regions_of_Italy

¹⁵⁶ Václav PAVLÍČEK a kol, *Ústavní právo a státověda*, Linde, Praha 1998, s.118-119.

autonomním oblastem mohou pouze zákony republiky. Oblastní výbor vykonává funkci výkonného orgánu, který je volen členy oblastní rady. Oblastní výbor má jednoho předsedu, který se řídí směrnicemi ústřední vlády. Oblastní radu je možné i rozpustit, jestliže jedná v rozporu s ústavou. Tyto výjimečné stavy jsou v ústavě vymezeny dekretem prezidenta republiky. Jestliže protiústavní situace nastane, do tří měsíců jsou vyhlášeny nové volby. V otázkách kompetencí mají nadřazenou roli nejvyšší orgány státu, kdy zákonodárná iniciativa a právo zaujímat stanoviska v otázkách mohou být v rozporu s regionálními názory, ale nejvyšší orgány musí vždy vyslechnout názory regionálních vládních orgánů.¹⁵⁷

Každý region má svého ministra republiky, který hájí zájmy regionu ve vládě. Zákonodárné regionální shromáždění a regionální vláda jsou vládními orgány autonomních regionů. Regionální vláda má svého předsedu, kterého jmenuje ministr republiky. Pouze ve specifických situacích může prezident republiky rozpustit orgány autonomních regionů. Tato situace může nastat, jestliže region jednal opětovně protiústavně. Rozpuštění je možné nařídít za účelem bezpečnosti státu. Poté, co proběhne rozpuštění orgánů, přechází působnost regionální vlády na ministra republiky.¹⁵⁸

4.6 SOUČASNÉ TRENTINO-ALTO ADIGE

Současné Trentinu-Alto Adige je tedy autonomní italský region na severu Itálie, který je specifický jak svou polohou, kulturními a jazykovými zvláštnostmi, tak i dosaženou mírou autonomie. Jako každý autonomní region funguje na bázi speciálního statutu. Tento statut vznikl na základě dekretu prezidenta z roku 1972. Zatímco starý statut z roku 1948 umožňoval regionu široké legislativní pravomoci, nový statut z roku 1972 převedl většinu svých pravomocí na samotné autonomní provincie. Regionu jako takovému zůstali jen základní pravomoci. Tento statut pro Trentino-Alto Adige je rozdělen na 12 pasáží, které se dále dělí na kapitoly a podkapitoly s celkem 115 články.

Autonomní statut je podmíněn principy Ústavy republiky. Práva obyvatel jsou ve vzájemné shodě a pod společnou ochranou regionu bez jazykových, kulturních nebo etnických výjimek. Trentino- Alto Adige zahrnuje provincie Trento a Bolzano, spolu s nimi i obce v těchto provinciích. Tyto provincie mají kromě národní vlajky a

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Václav PAVLÍČEK a kol, *Ústavní právo a státověda*, Linde, Praha 1998, s.121.

regionální vlajky také provinční vlajky Trenta a Bolzana a erb. Znaky regionu a provincií jsou taktéž schváleny dekretem prezidenta republiky.

Obrázek č. 6 znázorňuje erb regionu.¹⁵⁹ Červený orel je erbem pro provincii Bolzano a černý pro Trento.

4.6.1 ZŘÍZENÍ REGIONU

Region je složen z regionální rady, regionální komise a prezidentem regionu. Regionální rada má jako jediná nejvyšší legislativní pravomoc svěřenou Ústavou republiky a dalšími zákony. Je složena ze 70 radních. Tito členové regionální rady jsou voleny systémem poměrného hlasování v přímých a tajných volbách. Předpokladem hlasovacího práva je pobyt na území regionu alespoň čtyři roky. Rozdělení křesel v radě je pro každou autonomní provincii poměrný, tzn. 35 křesel pro Bolzano a 35 křesel pro Trento. Mandát radních je pětiletý. Rada regionu se schází po dobu svého funkčního období, které je totožné s mandátem poslanců. V první polovině své činnosti, tedy po dobu 2,5 let řídí činnost rady italský předseda, v druhé polovině činnosti Rady regionu ji řídí vždy německý předseda. Místopředsedové jsou vždy příslušníky opačných jazykových skupin, než je předseda, tedy němčiny nebo italštiny, výjimečně i ladinštiny. Regionální rada zvolí mezi svými členy předsedu, místopředsedu a tři sekretáře. S volbou předsedy musí souhlasit alespoň dvě třetiny radních. Volby se konají tajným sčítáním hlasů s absolutní většinou. Předseda regionální rady zastupuje radu navenek, řídí regionální zasedání a činnost rady podle vnitřního řádu. Mandát předsedy a místopředsedy trvá dva a půl roku a jsou voleni radními dvou jazykových skupin, tedy

¹⁵⁹ Autonomie Region Trentino-Südtirol. [online]. [cit.15.3.2014] Dostupné z :http://www.regione.taa.it/urp/gonfalone_d.aspx

němčiny a italštiny. Regionální rada se schází v obvyklých případech první týden každý půlrok. Dojde-li ke zvláštním případům, schází se jednou až dvakrát měsíčně za přítomnosti pětiny radních.¹⁶⁰

Komise regionu je exekutivní orgán, který je složený z prezidenta regionu, regionálních zastupitelů a dvou místopředsedů, kdy jeden zastupuje italskou jazykovou menšinu a druhý německou. Komise je volena Radou regionu tajným a většinovým hlasováním. Složení Komise musí být přizpůsobeno jazykovým skupinám. Velmi důležitý prvek zde hraje jazyková proporcionalita, která je zde udržována za stejných podmínek pro oba dva jazyky. Funkční období je stejné jako u Rady regionu, tedy pětileté. Prezident Komise zastupuje celý region. Účastní se zasedání Rady ministrů, při řešení otázek týkajících se regionu. Hlavními cíly Komise regionu je přijímání právně závazných aktů a nařízení, které navrhuje Radě regionu ke schválení.¹⁶¹

Od roku 2014 vykonává funkci prezidenta regionu Ugo Rossi, který je zároveň prezidentem Rady provincie Trento, tuto samou funkci pro provincii Bolzano, vykonává Thomas Widmann.

4.6.2 ZŘÍZENÍ PROVINCÍÍ

Rady provincií jsou legislativními orgány provincií. Každá provincie má svoji Radu, která je složená z členů Rady regionu a je volena příslušnou provincií. Členové Rady provincií jsou tedy jak radní provincií, tak i zároveň radní Rady regionu. Mandát těchto radních je klasicky pětiletý. Volí prezidenta, místopředsedu a sekretáře. Rada provincií by měla aplikovat principy Rady regionů. Rady provincií jsou obvykle svolávány čtyřikrát až šestkrát v měsíci.¹⁶²

Komise provincií je exekutivním orgánem provincie. Je složena z předsedy komise, dvou místopředsedů a radních. Jsou voleni radou provincie tajným a většinovým hlasováním. Komise provincií se musí přizpůsobovat svým jazykovým skupinám rovnoměrně. Jeden místopředseda spadá do italsky mluvící jazykové skupiny, druhý do německy mluvící jazykové skupiny. Místopředsedové jsou součástí zasedání

¹⁶⁰ STATUTO SPECIALE PER IL TRENTO ALTO-ADIGE. Čl. 24-46. [online] [cit. 25.4.2015]
Dostupné z: http://www.regione.taa.it/Moduli/933_STATUTO%202015.pdf

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² STATUTO SPECIALE PER IL TRENTO ALTO-ADIGE. Čl. 47-54. [online] [cit. 30.4.2015]
Dostupné z: http://www.regione.taa.it/Moduli/933_STATUTO%202015.pdf

Rady ministrů, jestliže se řeší otázky provincií.¹⁶³

4.6.3 KOMPETENCE REGIONU A PROVINCIÍ

Kompetence regionu a provincií jsou stanoveny statutem zejména v článcích 4-19. Všechny výhradní legislativní pravomoci regionu a provincií jsou podmíněny určitými pravidly danými Ústavou. Mezi hlavní pravidla patří:

- 1) Harmonie s Ústavou.
- 2) Soulad s právním řádem státu.
- 3) Dodržování mezinárodních závazků.
- 4) Dodržování národních zájmů, v kterých je zahrnuta ochrana všech jazykových menšin.
- 5) Dodržování základních zásad ekonomicko-sociálních reforem republiky.

Kromě těchto pravidel, která jsou stanovena právním řádem italského státu, existují další limity. Ty udávají, že zákony mohou být účinné jen pro oblast regionu a zákony provincií jen v oblasti Alto Adige nebo v Trentinu, nikoli mimo toto území. Zákony regionu a provincií jsou jen doplňkové, nejvyšší legislativní moc má vždy stát, jelikož zákony státu jsou vždy nadřazené. Přesto že má region sám o sobě jen doplňkové pravomoci, má možnost vytvářet autonomní instituce v oblastech sociálního zabezpečení. Na základě těchto kompetencí region vydává několik opatření týkajících se rodin, žen v domácnosti, sezónních zaměstnanců nebo nezaměstnaných. Region má bez jakýchkoliv omezení pravomoc regulovat vlastními zákony instituce přímé demokracie. S regionálním právem se řídí výkon občanské iniciativy a referenda pro regionální zákony. Občanská iniciativa může také zrušit zákony, jak regionální, tak provinční. Region může naslouchat lidu, zřizovat nové komuny a spravovat územní okrsky a jejich názvy.¹⁶⁴

Rada regionu a Rady provincií schvalují vlastními zákony návrhy rozpočtu a účetní uzávěrky. Zákony musí být projednány vládním zmocněncem. Vláda prozkoumá zákony z hlediska legitimacy ve věci samé, jestli nedochází ke střetu zájmů. Má na to 30

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ STATUTO SPECIALE PER IL TRENINO ALTO-ADIGE. Čl. 16-23. [online] [cit. 30.4.2015]
Dostupné z: http://www.regione.taa.it/Moduli/933_STATUTO%202015.pdf

dní, během kterých buďto dojde k podpisu nebo se zákon vrací Radě regionu nebo Radě provincií. Návrh zákona postupuje zpět, pakliže došlo k překročení kompetencí stanovených statutem regionu nebo při střetu národních zájmů nebo zájmů provincie. Jestliže se centrální vláda do 30 dní nevyjádří, návrhy zákonů se stávají v tichosti legitimními a po jejich zveřejnění vstupují v platnost, stejně tak, jako zákony schválené do 30 dní vládou. V případě že je návrh znovu schválen naprostou většinou všech svých členů Regionální rady nebo Rady provincií, musí být vyhlášen, pokud ve lhůtě patnácti dnů od konzultace s vládním zmocněncem není návrh zákona vládou zpochybněn u Ústavního soudu nebo ho Parlament neshledá jako střet zájmů. V případě pochybností rozhoduje Ústavní soud. Jestliže je zákon neodkladně vyhlášen Radou regionu nebo Radou provincie absolutní většinou všech svých členů, vláda ho přijme a nepodléhá tak stanoveným podmínkám a je okamžitě platná s datem vyhlášení. Regionální a provinční zákony jsou schváleny prezidentem regionu, prezidentem provincií a příslušným vládním zmocněncem¹⁶⁵

Zákony a nařízení regionu a provincie Trenta a Bolzana jsou publikovány na úředním věstníku regionu v italštině a v němčině. Zákon vstupuje v platnost patnáctým dnem po zveřejnění. V případě nesrovnalostí s výkladem právních předpisů má přednost italský jazyk. Kopie úředního věstníku je poslána úřednímu zmocněnci.¹⁶⁶

Region má legislativní pravomoc celkem v deseti oblastech stanovených statutem regionu v článku č. 4., které jsou schváleny Ústavou:

- 1) *Uspořádání místních úřadů a jejich pracovníků.*
- 2) *Uspořádání oblastních institucí.*
- 3) *Uspořádání místních institucí a příslušných obvodů.*
- 4) *Vývlastnění pro veřejný užitek, pokud se netýkají prací, které jdou převážně a bezprostředně k tíži státu a předmětům v regionální kompetenci.*
- 5) *Zřízení a vedení pozemkových knih.*
- 6) *Protipožární zabezpečení.*
- 7) *Uspořádání zdravotnických institucí a nemocničních zařízení.*
- 8) *Uspořádání obchodních komor.*
- 9) *Rozvoj spolupráce a dohledu nad družstvy.*

¹⁶⁵ STATUTO SPECIALE PER IL TRENTO ALTO-ADIGE. Čl. 55-60. [online] [cit. 30.4.2015]

Dostupné z: http://www.regione.taa.it/Moduli/933_STATUTO%202015.pdf

¹⁶⁶ Tamtéž.

10) *Příspěvky na obnovu v souvislosti s veřejnými díly uskutečňovanými dalšími veřejnými organizacemi v rámci regionu.*¹⁶⁷

Článek číslo 5. vymezuje tyto zmíněné oblasti z článku 4. jako ty, z kterých jsou regionem vymezovány zákony ve dvou oblastech stanovených statutem. Tyto oblasti jsou:

- 1) *Zřízení veřejné sociální pomoci a ústavů sociální péče.*
- 2) *Zřízení pozemkových a zemědělských institucí, spořitelen, venkovských bank, jakož i úvěrových organizací regionálního charakteru.*¹⁶⁸

Článek č. 8 vymezuje 29 oblastí, v kterých mají provincie výlučnou pravomoc vydávat zákony dle článku č. 4. Mezi výlučné pravomoci při vydávání zákonů patří například ochrana životního prostředí nebo myslivost a rybářství. V rámci oblastí zahrnutých v článku 5. jsou provincie povinné navrhopvat zákony v 11 sdílených oblastech obsažených v článku č. 9. Těmito oblastmi jsou například zdravotní a nemocniční péče nebo městská a vesnická místní policie. Doplňkové pravomoci provincií jsou obsaženy v článku č. 10, převážně jde o oblast zaměstnanosti.

4.7 MÍSTNÍ AUTONOMIE

Autonomní provincie Trentino zahrnuje 223 obcí a 11 okresů, zatímco Alto Adige 116 obcí s 8 okresy. Rada regionu nese odpovědnost za místní orgány, za vymezení jejich území, stejně tak jako za oblast ve zřizování nových obcí a jejich názvů.

Každá obec využívá administrativní autonomie, jako správní autonomní orgán mající vlastní orgány jako jsou: starosta, vedoucí správy obce a jeho zástupce, Rada obce, která má hlavní rozhodovací a kontrolní pravomoc a městská komise, což je exekutivní orgán v čele se starostou. Od roku 1995 jsou starostové voleni přímou volbou obyvatelstvem¹⁶⁹

¹⁶⁷ STATUTO SPECIALE PER IL TRENINO ALTO-ADIGE. Čl.4. [online] [cit. 30.4.2015] Dostupné z: http://www.regione.taa.it/Moduli/933_STATUTO%202015.pdf

¹⁶⁸ STATUTO SPECIALE PER IL TRENINO ALTO-ADIGE. Čl.5. [online] [cit. 30.4.2015] Dostupné z: http://www.regione.taa.it/Moduli/933_STATUTO%202015.pdf

¹⁶⁹ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 144.

Obce a provincie jsou autonomními celky s vlastními sociálními, ekonomickými a kulturními funkcemi a zároveň obvody státní a oblastní decentralizace. Místní autonomie je zde pouze v mezích zásad, které jsou stanoveny v obecných zákonech republiky. Stát také může přenést další pravomoci, které jsou poté připojeny k autonomní správě, které již využívají. Obce si také sami řídí veřejnou bezpečnost.

Na rozdíl od ostatních italských regionů, autonomní region Trentino-Alto Adige společně s provinciemi Trento a Bolzano disponují vlastním finančním systémem. Všechny státní poplatky jsou rozděleny mezi obě provincie. Jen malá část z daní z příjmů připadá regionu, zatímco státu jde jen okolo 10%. To znamená, že provinciím jde okolo 80% výnosů z těchto daní a regionu něco okolo 5%. Rada regionů a Rady provincií mohou libovolně využívat finančních prostředků podle svých potřeb. Vedle těchto státních daní a poplatků existují i regionální a provinční daně a poplatky s menší důležitostí.¹⁷⁰

Díky této dosažené autonomii je na tom Trentino-Alto Adige ekonomicky velmi dobře, oproti jiným italským regionům, s malou mírou nezaměstnanosti. Existuje zde však snaha o odpojení provincie Bolzano od italského státu, z důvodu ekonomické krize v zemi. Část s převážně s německy mluvícím obyvatelstvem se touží odprostit od závislosti na Římu, kde sídlí hlavní centrem vlády. Jejich cílem je dosažení nejvyššího stupně autonomie tak, aby si svou provincii mohli spravovat sami, bez zásahů státu. Strana SVP přišla s návrhem odkoupení od Říma plnou autonomii pro oblast Jižního Tyrolska.¹⁷¹

4.8 JAZYKOVÁ SITUACE V TRENTINU-ALTO ADIGE

Jak již bylo řečeno v první kapitole, populace Trentina-Alto Adige je složena ze tří jazykově a kulturně odlišných skupin. Italové tvoří 62% veškerého obyvatelstva v regionu, Němci 33% a Ladinové 4%. Oblast Alto Adige byla vždy méně obydlená než oblast Trentino, ale vysoká imigrace a velká míra porodnosti v provincii Bolzano tento rozdíl mezi oblastmi vyrovnává. V Trentu, kde žije přibližně 97 % italsky mluvících obyvatel, v minulosti existovala rozsáhlá osídlení německy a ladinských mluvících

¹⁷⁰ STATUTO SPECIALE PER IL TRENTINO ALTO-ADIGE. Čl. 69-86 [online] [cit. 30.4.2015]
Dostupné z: http://www.regione.taa.it/Moduli/933_STATUTO%202015.pdf

¹⁷¹ Marek Kerles. Jižní Tyrolsko chce ‚svobodu‘, nejsme Itálie, tvrdí. In: *Lidové noviny*. [online] 17.10.2011. [cit. 2.5.2015] Dostupné z: http://www.lidovky.cz/jizni-tyrolsko-chce-svobodu-nejsme-italie-tvrdi-fu3-zpravy-svet.aspx?c=A111017_102304_ln_zahranici_jv

obyvatel. Nyní ještě existuje pár oblastí, kde lze tyto jazykové skupiny v Trentinu nalézt. Jsou to převážně údolí Fersina, Luserna, kde se mluví tzv. staroněmčinou a v údolí Fassa, kde se mluví převážně ladinsky. Ladinové představují nejstarší lingvistickou skupinu na území regionu. V dnešní době je jejich jazyk společně s kulturou zachován v údolích Dolomitů. V provincii Bolzano to jsou údolí Gardena a Badia, v provincii Trento údolí Non a Fassa. V oblasti Alto Adige tímto jazykem mluví asi 18.500 obyvatel, v Trentu přibližně 9.500 obyvatel. V provincii Bolzano jsou Italové menšinou stejně tak, jako Němci v provincii Trento. Lze je nalézt převážně v hlavním městě Bolzano nebo v jiných velkých městských centrech. Před anexí po první světové válce zde žilo jen 2,9 % italsky mluvících obyvatel z celé populace. Tento stav se změnil v období italianizace celého území za druhé světové války a v poválečném období, kdy se počet zvýšil na 34,3 %, postupně se však počet Italů zase snižoval.¹⁷²

V regionu existuje velká jazyková proporcionalita těchto tří jazykových skupin, zejména ve veřejném sektoru, v soudnictví, ve složení Komise regionů a provincií, ve výběrech, v charitativních činnostech, v sociální a kulturní sféře atd. Statut regionu tuto jazykovou soudržnost připisuje zejména sedmi článkům, ve kterých jsou podrobně popsány kompetence regionu a provincií bez ohledu na jazykovou příslušnost. Jsou to články 15, 19, 36, 49, 50, 61, a 89. Článek č. 15. stanovuje proporcionalitu pro každou jazykovou skupinu, v oblasti vlastních finančních prostředků Bolzana pro charitativní, sociální a kulturní účely. Článek č. 19 popisuje jazykovou proporcionalitu učitelů. Článek č. 36 popisuje poměrnost jazyků radních regionu, přičemž to samé platí i pro radní provincií. Stejně tak článek č. 50 popisuje jazykovou situaci mezi radními. Článek č. 49 popisuje jazykovou proporcionalitu jazykových skupin v rámci celkové populace. Článek č. 61 se zabývá jazykovou proporcionalitou převážně v členění místních veřejných orgánů. Poslední z již zmiňovaných článků, je článek č. 89, je to jeden z hlavních článků, kde je podrobně popsána etnická poměrnost například v některých státních orgánech, jako jsou pošty, železnice, nebo soudy.¹⁷³

Jazyková dvojjazyčnost v regionu zaznamenala největší problémy v období fašismu, kdy téměř vymizela, jelikož zde ze stran fašistů vznikala snaha o celkovou italianizaci celého území. Až po roce 1976 vstoupila v platnost proporcionalita jazyků

¹⁷² Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 161-164.

¹⁷³ STATUTO SPECIALE PER IL TRENTO ALTO-ADIGE. Čl. 69-86 [online] [cit. 5.5.2015]
Dostupné z: http://www.regione.taa.it/Moduli/933_STATUTO%202015.pdf

ve státních a polostátních oblastech, jako byly vojenské jednotky, policie atd. Dlouhou dobu trval proces implementace právních předpisů, než úměrnost jazyků a dvojjazyčnost dosáhla takové ochrany před zákony, jako je tomu dnes.

Každý obyvatel si může vybrat, do jaké ze tří jazykových skupin patří. Místní populaci jsou nabízeny pozice ve zdejší veřejné správě bez ohledu na jazykovou příslušnost těchto tří lingvistických skupin. Vše je zde zřízeno dvojjazyčně a v některých oblastech i trojjazyčně. Tím jsou na mysli názvy obchodů, denní tisky nebo například jídelní lístky. Také ve všech volbách do regionálních a provinčních orgánů je bilingvismus zohledňován. Vše je zde nastaveno ve prospěch obou hlavních jazyků.¹⁷⁴

Obrázek č. 7 dokazuje, že vše je v Trentinu-Alto Adige zřízeno dvojjazyčně.¹⁷⁵

¹⁷⁴ STATUTO SPECIALE PER IL TRENINO ALTO-ADIGE. [online] [cit. 30.4.2015] Dostupné z: http://www.regione.taa.it/Moduli/933_STATUTO%202015.pdf

¹⁷⁵ Segnaletica bilingue. [online]. [cit. 20.4.2015] Dostupné z: http://it.wikipedia.org/wiki/Segnaletica_bilingue

4.9 HISTORIE JAZYKOVÉ PROPORCIONALITY

Proporcionalita obou dvou hlavních jazyků tedy němčiny a italštiny je zakotvena ve statutu regionu v člancích 99-100. Na zrovnoprávnění jazyků si obyvatelé museli počkat mnoho let, jelikož od prvního statutu z roku 1948 byla za úřední jazyk považována jen italština. Toto zrovnoprávnění jazyků dodatečně rozšířilo nový statut z roku 1972 článkem č. 100, zejména pro oblast ve veřejné správě a v soudnictví.¹⁷⁶

Prvním krokem k proporcionalitě bylo zavedení bilingvismu roku 1976. Po dlouhých letech vyjednávání, ministerská rada vydává velmi důležité prováděcí normy o používání německého jazyka a ladinštiny ve veřejné správě, v soudnictví a u policie. Tyto nové prováděcí normy jsou zveřejněny 8. května 1989 a vstupují v platnost 4 roky poté, tedy 8. května 1993.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s. 184.

¹⁷⁷ Oskar PETERLINI, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996, s.185.

ZÁVĚR

Trentino-Alto Adige představuje jeden z pěti autonomních regionů v celé Itálii. Autonomii předcházela dlouhodobý proces, který je zakořeněn hluboko v dějinách obyvatel současného regionu. Velikou zajímavostí je právě mentalita obyvatelstva, která svým bojem za svobodu a svou multikulturností oplývala od nepaměti.

Spojení převážně italsky mluvící oblasti Trentino s převážně německy mluvící oblastí Alto Adige vzniklo až v roce 1919, kdy byla tato oblast anektována k Italskému království. Do roku 1918 země patřila pod nadvládu Rakouska-Uherska. Tato dvě na první pohled neslučitelná území nežila vždy od počátku spojení ve vzájemné souhře, jak je tomu nyní. Tento historický milník je počátkem vývoje samotné autonomie regionu. V období druhé světové války s příchodem italianizace celého území byl autonomní proces pozastaven. Obyvatelé Alto Adige bojovali za odpojení zpět k Rakousku již od samotného počátku celé anexe. Důvodem bylo to, že se v rámci Itálie v regionu stali menšinou. Situace se nezlepšila ani s příchodem prvního autonomního statutu v roce 1948. Tato nespokojenost německy mluvících obyvatel vyústila k mnoha bombovým útokům v 50. letech. Tento problém byl vyřešen až v roce 1972, s příchodem druhého autonomního statutu, který přenechal většinu pravomocí samotným autonomním provinciím Trento a Bolzano. Od té doby regionu náleží jen velmi malá část všech pravomocí. Tím se vyřešil nejdůležitější problém obyvatelstva. Německy mluvící obyvatelé jsou v Trentinu-Alto Adige stále menšinou v rámci samotného regionu nebo celé Itálie, ale v autonomní provincii Bolzano se nachází ve značné většině.

Autonomní statut z roku 1972 je nejdůležitějším právním pramenem regionu hned po Ústavě Italské republiky. Kromě přenesení legislativních pravomocí na samotné provincie zde vznikla jazyková proporcionalita a bilingvismus, který je zásadním těžištěm této oblasti. Dnes Trentino-Alto Adige představuje oblast s velice produktivní ekonomikou a s velmi malou mírou nezaměstnanosti v rámci celé Itálie. I přesto však ještě dnes existuje snaha některých politických stran o odpojení německy mluvící provincie Bolzano zpět k Rakousku.

Vzhledem k rozsáhlosti tohoto tématu musela být bakalářská práce pojata úsporněji. Největšími obtížemi, které jsem musela překonávat, byla nedostatečnost zdrojů zabývajících se touto problematikou. I přesto bylo daných cílů práce dosaženo. Práce je čerpána z odborných literatur na toto téma a právních pramenů, zejména z Ústavy Italské republiky a speciálního statutu pro Trentino-Alto Adige.

RIASSUNTO

La mia tesi è incentrata sulla regione autonoma Trentino-Alto Adige con le sue province Trento e Bolzano. Questa regione è molto particolare, non solo per la sua posizione o per la sua cultura, ma anche per il suo posto nell'ambito della Repubblica italiana. Il lavoro è diviso in quattro capitoli e negli altri sottocapitoli.

Il primo capitolo descrive il Trentino-Alto Adige nella parte geografica, demografica, economia e culturale. Il secondo capitolo è incentrato sulla sua storia dai tempi antichi fino alla prima guerra mondiale e presta particolare attenzione all'autonomia. Il terzo capitolo è uno dei più importanti della mia tesi: tratta il problema dell'autonomia. Descrivo il processo di raggiungimento dello statuto speciale fra gli anni 1919-1972, quando la regione ha ottenuto il suo secondo statuto autonomo che è valido ancora oggi. Il capitolo successivo descrive concetti fondamentali quali: lo statuto, lo stato italiano, l'autonomia, il regionalismo autonomo e la posizione del Trentino-Alto Adige nello stato italiano. Alla fine viene analizzata la situazione linguistica all'interno della regione, poiché il bilinguismo ha un peso specifico e importante per la popolazione del Trentino-Alto Adige.

Il raggiungimento dell'autonomia nella forma com'è oggi è durato molti anni. L'ultimo statuto dell'anno 1972 ha migliorato molto la situazione in tutta la regione. Il più grande cambiamento riguarda le competenze della regione: con il secondo statuto la maggioranza delle competenze vengono trasferite alle province autonome, Trento e Bolzano. L'elemento generale della regione è il bilinguismo insieme alla proporzionalità etnica. Questo documento è uno dei più importanti dopo la Costituzione della Repubblica italiana. Il Trentino-Alto Adige rappresenta oggi una regione autonoma con una economia forte e con una percentuale molto bassa di tasso di disoccupazione nell'ambito della Repubblica italiana.

POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA

Tištěné:

BARATTER, Lorenzo, *Le Dolomiti del Terzo Reich*, Mursia, Milano 2005.

BLAHOŽ, Josef-BALAŠ-Vladimír- KLÍMA, Karel, *Srovnávací ústavní právo*, Wolters Kluwer, Praha 2011.

BOCCA, Giorgio, *Storia d'Italia nella guerra fascista*, Mondadori, Milano 1996.

CARTIER, Raymond, *La seconda guerra mondiale*, Mondadori, Milano 1995.

CRANKSHAW, Edward, *Il tramonto di un impero. La fine degli Absburgo*, Mursia, Milano 1992.

DE FINIS, Lia, *Trento (a cura di), Storia del Trentino*, Associazione culturale A.Rosmini, Trento 1996.

DI NOLFO, Ennio, *Storia delle Relazioni Internazionali*, Laterza, Roma-Bari 2000.

FAUSTINI, Gianni, *Storia dell'autonomia del Trentino-Alto Adige*, Publilux, Trento 1995.

FAUSTINI, Gianni, *Trentino e Tirolo dal 1000 al 1900, Breviario storico dell'autonomia*, Publilux, Trento 1985.

FILIP, Jan- SVATONĚ, Jan, *Státověda*, Wolters Kluwer, Praha 2011.

GILBERT, Martin, *La grande storia della prima guerra mondiale*, Mondadori, Milano 1994.

HILFGRUBER, Andreas, *Storia della seconda guerra mondiale*, Laterza, Roma-Bari 1989.

PAVLÍČEK, Václav a kol., *Ústavní právo a státopěda*, Linde, Praha 1998.

PETERLINI, Oskar, *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto Adige: cenni di storia, diritto e politica*, Ufficio di Presidenza del Consiglio regionale del Trentino-Alto Adige, Trento 1996.

PROCACCI, Giuliano, *Dějiny Itálie*, NLN- Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007.

WIDMOSER, Eduard, *Südtirol von A bis Z*, Südtirolverlag Herbert Neuner, Innsbrück / München 1983.

Internetové:

<http://www.regione.taa.it>

<http://www.tuttitalia.it/trentino-alto-adige/statistiche/popolazione-andamento-demografico/>

http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=nemci_v_italii2012

http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=nemci_v_italii_2014

<http://www.sapere.it>

http://it.wikipedia.org/wiki/Trentino-Alto_Adige

<http://www.trentinoagricoltura.it/Trentino-Agricoltura/Settori2/Ortofrutticoltura/Mela>

<http://www.italianwines.cz>

http://trentino-alto-adige.paginegialle.it/trentino_alto_adige.htm

http://www.ilgazzettino.it/NORDEST/PRIMOPIANO/trentino_alto_adige_e_veneto_hanno_il_pi_ugrave_basso_numero_di_disoccupati/notizie/346889.shtml

<http://italie.svetadily.cz/trentino-alto-adige/lokality>

<http://italie.adrialand.cz/trentino-alto-adige?vice=1>

<http://www.suedtirol.inf>

<http://www.collezioni-f.it/malles.html>

<http://www.trentinocultura.net>

<http://www.dejepis.com/ucebnice/tricetileta-valka/>

<http://www.chlum1866.cz/Ud%C3%A1losti%20roku%201866>

<http://www.svp.eu/de/partei/geschichte/>

COSTITUZIONE DELLA REPUBBLICA ITALIANA:

<http://www.governo.it/Governo/Costituzione/principi.html>

STATUTO SPECIALE PER TRENINO-ALTO ADIGE:

http://www.regione.taa.it/Moduli/933_STATUTO%202015.pdf

<http://www.mart.trento.it/guerra>

http://it.wikisource.org/wiki/Memorie_storiche_della_citt%C3%A0_e_del_territorio_di_Trento/Parte_seconda/Capo_XXIV

<http://www.svp.eu/de/partei/geschichte/>

http://www.lidovsky.cz/jizni-tyrolsko-chce-svobodu-nejsme-italie-tvrdi-fu3-/zpravy-svet.aspx?c=A111017_102304_ln_zahranici_jv

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: vzrůst obyvatelstva mezi lety 2001-2013.

Statistiche Demografiche. *Popolazione nel Trentino-Alto Adige 2001-2013*. [online]. [cit. 13.10.2014] Dostupné z: <http://www.tuttitalia.it/trentino-alto-adige/statistiche/popolazione-andamento-demografico/>

Obrázek č. 2: rozložení obyvatelstva v Trentino-Alto Adige z roku 2011, kdy proběhlo sčítání obyvatelstva.

Languages in Trentino and South Tyrol Census 2011. [online]. [cit. 13.10.2014] Dostupné z: http://it.wikipedia.org/wiki/Trentino-Alto_Adige#/media/File:20130108071742!Language_distribution_in_South_Tyrol_and_Trentino.png

Obrázek č. 3: Struktura regionu v době Rakouska-Uherska byla téměř totožná s dnešním euroregionem Trentino-Alto Adige.

File: Tirol-Suedtirol-Trentino.png. In: *Wikipedie commons*. [online]. [cit. 1.12.2014] Dostupné z: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tirol-Suedtirol-Trentino.png>

Obrázek č. 4: 20 regionů Itálie

Istituti religiosi a Roma. In: *Case religiose*. [online]. [cit. 15.2.2014]. Dostupné z: http://www.italyguide.com/ACCOGLIE/CAS_REL/cas_rel.htm

Obrázek č. 5: Italské regiony se zvláštním autonomním statutem.

Regions of Italy. In: *Wikipedia, the free emcyclopedia*. [online]. [cit. 15. 2. 2015]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Regions_of_Italy

Obrázek č. 6: Erb regionu.

Autonome Region Trentino-Süstirol. [online]. [cit. 15.3.2014] Dostupné z: : http://www.regione.taa.it/urp/gonfalone_d.aspx

Obrázek č. 7: Bilingvismus v Trentinu-Alto Adige

Segnaletica bilingue. [online]. [cit. 20.4.2015] Dostupné z: http://it.wikipedia.org/wiki/Segnaletica_bilingue

PŘÍLOHY

STATUTO SPECIALE
PER IL
TRENTINO-
ALTO ADIGE

SONDERSTATUT
FÜR
TRENTINO-
SÜDTIROL

DECRETO DEL PRESIDENTE DELLA REPUBBLICA 31 agosto 1972, n. 670: **Approvazione del testo unico delle leggi costituzionali concernenti lo statuto speciale per il Trentino-Alto Adige.**

(In G.U. 20 novembre 1972, n. 301; in B.U. 21 novembre 1978, n. 59, suppl. ord.)

IL PRESIDENTE
DELLA REPUBBLICA

Visto l'art. 87 della Costituzione;

Visto l'art. 66 della legge costituzionale 10 novembre 1971, n. 1, che prevede l'emanazione del nuovo testo dello statuto speciale per il Trentino Alto Adige, quale risulta dalle disposizioni contenute nella legge costituzionale 26 febbraio 1948, n. 5, con le modificazioni apportate dalla legge 31 dicembre 1962, n. 1777, e dalle leggi costituzionali 10 novembre 1971, n. 1 e 23 febbraio 1972, n. 1;

Udito il parere del Consiglio di Stato;

Sentito il Consiglio dei Ministri;

Sulla proposta del Presidente del Consiglio;

Decreta:

Articolo unico

E' approvato il testo unificato delle leggi concernenti lo statuto speciale per il Trentino-Alto Adige, allegato al presente decreto e vistato dal Presidente del Consiglio dei ministri.

DEKRET DES PRÄSIDENTEN DER REPUBLIK vom 31. August 1972, Nr. 670: **Genehmigung des vereinheitlichten Textes der Verfassungsgesetze, die das Sonderstatut für Trentino-Südtirol betreffen**

(Im GBl. vom 20. November 1972, Nr. 301; im ABl. vom 21. November 1978, Nr. 59, ord. Beibl.)

DER PRÄSIDENT
DER REPUBLIK

verfügt

auf Grund des Art. 87 der Verfassung;

auf Grund des Art. 66 des Verfassungsgesetzes vom 10. November 1971, Nr. 1, der den Erlass des neuen Textes des Sonderstatuts für Trentino-Südtirol vorsieht, wie er sich aus den Bestimmungen des Verfassungsgesetzes vom 26. Februar 1948, Nr. 5, des Gesetzes vom 31. Dezember 1962, Nr. 1777, und der Verfassungsgesetze vom 10. November 1971, Nr. 1 und vom 23. Februar 1972, Nr. 1 ergibt;

nach Einholen der Stellungnahme des Staatsrates;

nach Anhören des Ministerrates;

auf Vorschlag des Ministerpräsidenten:

Einziges Artikel

Der diesem Dekret beiliegende und vom Ministerpräsidenten mit Sichtvermerk versehene vereinheitlichte Text der Gesetze betreffend das Sonderstatut für Trentino-Südtirol ist genehmigt.

TESTO UNIFICATO
DELLE LEGGI SULLO
STATUTO SPECIALE
PER IL TRENTINO-ALTO ADIGE

Artt.

TITOLO I

**Costituzione della Regione
Trentino-Alto Adige e
delle Province di Trento e
di Bolzano**

Capo I
Disposizioni generali 1-3

Capo II
Funzioni della Regione 4-7

Capo III
Funzioni delle Province 8-15

Capo IV
Disposizioni comuni alla
Regione ed alle Province 16-23

TITOLO II

**Organi della Regione e
delle Province**

Capo I
Organi della Regione 24-46

Capo II
Organi della Provincia 47-54

VEREINHEITLICHER
TEXT DER GESETZE
ÜBER DAS SONDERSTATUT
FÜR TRENTINO-SÜDTIROL

Artikel

I. ABSCHNITT

**Errichtung der Region
Trentino-Südtirol und
der Provinzen Trient
und Bozen**

I. Kapitel
Allgemeine Bestim-
mungen 1-3

II. Kapitel
Befugnisse der Region 4-7

III. Kapitel
Befugnisse der Provin-
zen 8-15

IV. Kapitel
Gemeinsame Bestim-
mungen für die Region
und die Provinzen 16-23

II. ABSCHNITT

**Organe der Region
und der Provinzen**

I. Kapitel
Organe der Region 24-46

II. Kapitel
Organe der Provinz 47-54

<p style="text-align: center;">TITOLO III</p> <p>Approvazione, promulgazione e pubblicazione delle leggi e dei regolamenti regionali e provinciali 55-60</p>	<p style="text-align: center;">III. ABSCHNITT</p> <p>Genehmigung, Beurkundung und Kundmachung der Gesetze und Verordnungen der Region und der Provinzen 55-60</p>
<p style="text-align: center;">TITOLO IV</p> <p>Enti locali 61-65</p>	<p style="text-align: center;">IV. ABSCHNITT</p> <p>Örtliche Körperschaften 61-65</p>
<p style="text-align: center;">TITOLO V</p> <p>Demanio e patrimonio della Regione e delle Province 66-68</p>	<p style="text-align: center;">V. ABSCHNITT</p> <p>Öffentliches Gut und Vermögen der Region und der Provinzen 66-68</p>
<p style="text-align: center;">TITOLO VI</p> <p>Finanza della Regione e delle Province 69-86</p>	<p style="text-align: center;">VI. ABSCHNITT</p> <p>Finanzen der Region und der Provinzen 69-86</p>
<p style="text-align: center;">TITOLO VII</p> <p>Rapporti fra Stato, Regione e Provincia 87-88</p>	<p style="text-align: center;">VII. ABSCHNITT</p> <p>Beziehungen zwischen Staat, Region und Land 87-88</p>
<p style="text-align: center;">TITOLO VIII</p> <p>Ruoli del personale di uffici statali in provincia di Bolzano 89</p>	<p style="text-align: center;">VIII. ABSCHNITT</p> <p>Stellenpläne der Bediensteten von Staatsämtern in der Provinz Bozen 89</p>

<p>TITOLO IX</p> <p>Organi giurisdizionali90-96</p> <p>TITOLO X</p> <p>Controllo della Corte costituzionale97-98</p> <p>TITOLO XI</p> <p>Uso della lingua tedesca e del ladino 99-102</p> <p>TITOLO XII</p> <p>Disposizioni finali e transitorie.....103-115</p>	<p>IX. ABSCHNITT</p> <p>Organe der Rechtsprechung..... 90-96</p> <p>X. ABSCHNITT</p> <p>Kontrolle durch den Verfassungsgerichtshof.....97-98</p> <p>XI. ABSCHNITT</p> <p>Gebrauch der deutschen Sprache und des Ladinischen..... 99-102</p> <p>XII. ABSCHNITT</p> <p>Schluss- un Übergangsbestimmungen..... 103-115</p>
---	--

TITOLO I

**Costituzione della Regione
Trentino-Alto Adige
e delle Province di Trento
e di Bolzano**

Capo I

Disposizioni generali

Art. 1. - Il Trentino-Alto Adige, comprendente il territorio delle Province di Trento e di Bolzano, è costituito in Regione autonoma, fornita di personalità giuridica, entro l'unità politica della Repubblica italiana, una e indivisibile, sulla base dei principi della Costituzione e secondo il presente Statuto.

La Regione Trentino-Alto Adige ha per capoluogo la città di Trento.

Art. 2. - Nella regione è riconosciuta parità di diritti ai cittadini, qualunque sia il gruppo linguistico al quale appartengono, e sono salvaguardate le rispettive caratteristiche etniche e culturali.

Art. 3. - La Regione comprende le province di Trento e di Bolzano.

I comuni di Proves, Senale, Termeno, Ora, Bronzolo, Valdagnò, Lauregno, San Felice, Cortaccia, Egna, Montagna, Trodena, Magré, Salorno, Anterivo e la frazione di Sinablana del comune di Rumo della provincia di Trento sono aggregati alla provincia di Bolzano.

Alle Province di Trento e di Bolzano sono attribuite forme e condizioni particolari di autonomia, secondo il presente Statuto.

Ferme restando le disposizioni sull'uso della bandiera nazionale, la Regione, la Provincia di Trento e quella di Bolzano hanno un proprio gonfalone ed uno stemma, approvati con decreto del Presidente della Repubblica.

Capo II

Funzioni della Regione

Art. 4. - In armonia con la

I. ABSCHNITT

**Errichtung der Region
Trentino-Südtirol
und der Provinzen Trient
und Bozen**

I. Kapitel

Allgemeine Bestimmungen

Art. 1. - Trentino-Südtirol, das das Gebiet der Provinzen Trient und Bozen umfasst, ist innerhalb der politischen Einheit der einen und unteilbaren Republik Italien nach den Grundsätzen der Verfassung und gemäß diesem Statut als autonome Region mit Rechtspersönlichkeit errichtet.

Hauptstadt der Region Trentino-Südtirol ist die Stadt Trient.

Art. 2. - In der Region wird den Bürgern jeder Sprachgruppe Gleichheit der Rechte zuerkannt; die entsprechende ethnische und kulturelle Eigenart wird geschützt.

Art. 3. - Die Region umfasst die Provinzen Trient und Bozen.

Die zur Provinz Trient gehörenden Gemeinden Proveis, Unserre Liebe Frau im Walde, Tramin, Auer, Branzoll, Aldein, Laurein, St. Felix, Kurtatsch, Neumarkt, Montan, Truden, Margreid, Salurn, Altrei und die Fraktion Tanna der Gemeinde Rumo sind der Provinz Bozen angegliedert.

Den Provinzen Trient und Bozen ist gemäß diesem Statut eine nach Art und Inhalt besondere Autonomie zuerkannt.

Die Region, die Provinz Trient und die Provinz Bozen führen je ein eigenes Banner und ein Wappen, die mit Dekret des Präsidenten der Republik genehmigt werden; die Bestimmungen über den Gebrauch der Staatsflagge bleiben unberührt.

II. Kapitel

Befugnisse der Region

Art. 4. - Die Region ist befugt,

Costituzione e i principi dell'ordinamento giuridico della Repubblica¹⁾ e con il rispetto degli obblighi internazionali e degli interessi nazionali - tra i quali è compreso quello della tutela delle minoranze linguistiche locali - nonché delle norme fondamentali delle riforme economico-sociali della Repubblica, la Regione ha la potestà di emanare norme legislative nelle seguenti materie:

- 1) ordinamento degli uffici regionali e del personale ad essi addetto;
- 2) ordinamento degli enti para-regionali;
- 3) ordinamento degli enti locali e delle relative circoscrizioni²⁾;
- 4) espropriazione per pubblica utilità non riguardante opere a carico prevalente e diretto dello Stato e le materie di competenza provinciale;
- 5) impianto e tenuta dei libri fondiari;
- 6) servizi antincendi;
- 7) ordinamento degli enti sanitari ed ospedalieri;
- 8) ordinamento delle camere di commercio;
- 9) sviluppo della cooperazione e vigilanza sulle cooperative;
- 10) contributi di miglioria in relazione ad opere pubbliche eseguite dagli altri enti pubblici compresi nell'ambito del territorio regionale.

Art. 5. - La Regione, nei limiti del precedente articolo e dei principi stabiliti dalle leggi dello Stato, emana norme legislative nelle seguenti materie:

in Übereinstimmung mit der Verfassung und den Grundsätzen der Rechtsordnung der Republik¹⁾, unter Achtung der internationalen Verpflichtungen und der nationalen Interessen - in welchen jenes des Schutzes der örtlichen sprachlichen Minderheiten inbegriffen ist - sowie der grundlegenden Bestimmungen der wirtschaftlich-sozialen Reformen der Republik Gesetzesbestimmungen auf folgenden Sachgebieten zu erlassen:

- 1) Ordnung der Regionalämter und des zugeordneten Personals;
- 2) Ordnung der halbregionalen Körperschaften;
- 3) Ordnung der örtlichen Körperschaften und der entsprechenden Gebietsabgrenzung;²⁾
- 4) Enteignungen aus Gründen der Gemeinnützigkeit, soweit sie nicht Arbeiten betreffen, die vorwiegend und unmittelbar zu Lasten des Staates gehen und soweit sie nicht die Sachgebiete betreffen, für die die Provinzen zuständig sind;
- 5) Anlegung und Führung der Grundbücher;
- 6) Feuerwehrdienste;
- 7) Ordnung der sanitären Körperschaften und der Krankenhauskörperschaften;
- 8) Ordnung der Handelskammern;
- 9) Entfaltung des Genossenschaftswesens und Aufsicht über die Genossenschaften;
- 10) Meliorierungsbeiträge in Zusammenhang mit öffentlichen Arbeiten, die von den anderen im Gebiet der Region bestehenden öffentlichen Körperschaften durchgeführt werden.

Art. 5. - Die Region erlässt innerhalb der im vorhergehenden Artikel gesetzten Grenzen und im Rahmen der in den Gesetzen des Staates festgelegten Grundsätze Gesetzesbestimmungen auf folgenden Sachgebieten:

1) Parola così sostituita dal comma 1, lettera c) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.
2) Numero così sostituito dall'art. 6 della legge costituzionale 23 settembre 1993, n. 2.

1) Das Wort wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. c) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ersetzt.
2) Die Z. 3 wurde durch den Art. 6 des Verfassungsgesetzes vom 23. September 1993, Nr. 2 so ersetzt.

- 1)³⁾;
- 2) ordinamento delle istituzioni pubbliche di assistenza e beneficenza;
- 3) ordinamento degli enti di credito fondiario e di credito agrario, delle casse di risparmio e delle casse rurali nonché delle aziende di credito a carattere regionale.

Art. 6. - Nelle materie concernenti la previdenza e le assicurazioni sociali la Regione ha facoltà di emanare norme legislative allo scopo di integrare le disposizioni delle leggi dello Stato, ed ha facoltà di costituire appositi istituti autonomi o agevolarne la istituzione.

Le casse mutue malattia esistenti nella regione, che siano state fuse nell'Istituto per l'assistenza di malattia ai lavoratori, possono essere ricostituite dal Consiglio regionale, salvo il regolamento dei rapporti patrimoniali.

Le prestazioni di dette casse mutue a favore degli interessati non possono essere inferiori a quelle dell'istituto predetto.⁴⁾

Art. 7. - Con leggi della Regione, sentite le popolazioni interessate, possono essere istituiti nuovi comuni e modificate le loro circoscrizioni e denominazioni.

Tali modificazioni, qualora influiscano sulla circoscrizione territoriale di uffici statali, non hanno effetto se non due mesi dopo la pubblicazione del provvedimento nel Bollettino Ufficiale della Regione.

Capo III

Funzioni delle Province

Art. 8. - Le Province hanno la

- 1)³⁾;
- 2) Ordnung der öffentlichen Fürsorge- und Wohlfahrtseinrichtungen;
- 3) Ordnung der Körperschaften für Boden- und Agrarkredit, der Sparkassen und der Raiffeisenkassen sowie der Kreditanstalten regionalen Charakters.

Art. 6. - Auf dem Gebiete der Sozialvorsorge und der Sozialversicherungen kann die Region Gesetzesbestimmungen zur Ergänzung der Vorschriften der Gesetze des Staates erlassen und kann eigene autonome Institute errichten oder ihre Errichtung fördern.

Die in der Region bestehenden wechselseitigen Krankenkassen, die dem Krankenfürsorgeinstitut für Arbeiter einverleibt wurden, können vorbehaltlich der Regelung der vermögensrechtlichen Beziehungen vom Regionalrat wieder errichtet werden.

Die Leistungen der genannten wechselseitigen Kassen zu Gunsten der Versicherten dürfen nicht geringer sein als die des vorgenannten Instituts.⁴⁾

Art. 7. - Mit Gesetzen der Region können nach Befragung der betroffenen Bevölkerung neue Gemeinden errichtet und ihre Gebietsabgrenzungen und Benennungen geändert werden.

Sofern sich diese Änderungen auf die Gebietszuständigkeit staatlicher Ämter auswirken, werden sie erst zwei Monate nach der Kundmachung der Maßnahme im Amtsblatt der Region wirksam.

III. Kapitel

Befugnisse der Provinzen

Art. 8. - Die Provinzen sind

3) Numero abrogato dall'art. 6 della legge costituzionale 23 settembre 1993, n. 2.

4) Le casse mutue provinciali di malattia di Trento e di Bolzano, ricostituite con legge regionale 20 agosto 1954, n. 25, hanno operato fino all'attuazione della riforma sanitaria (legge statale 23 dicembre 1978, n. 833, e legge regionale 30 aprile 1980, n. 6).

3) Die Z. 1 wurde durch den Art. 6 des Verfassungsgesetzes vom 23. September 1993, Nr. 2 aufgehoben.

4) Die wechselseitigen Landeskrankenkassen Trient und Bozen, die mit Regionalgesetz vom 20. August 1954, Nr. 25 wieder errichtet wurden, blieben bis zur Durchführung der Reform des Gesundheitswesens (Gesetz vom 23. Dezember 1978, Nr. 833 und Regionalgesetz vom 30. April 1980, Nr. 6) in Tätigkeit.

potestà di emanare norme legislative, entro i limiti indicati dall'art. 4, nelle seguenti materie:

- 1) ordinamento degli uffici provinciali e del personale ad essi addetto;
- 2) toponomastica, fermo restando l'obbligo della bilinguità nel territorio della provincia di Bolzano;
- 3) tutela e conservazione del patrimonio storico, artistico e popolare;
- 4) usi e costumi locali ed istituzioni culturali (biblioteche, accademie, istituti, musei) aventi carattere provinciale; manifestazioni ed attività artistiche, culturali ed educative locali, e, per la provincia di Bolzano, anche con i mezzi radiotelevisivi, esclusa la facoltà di impiantare stazioni radiotelevisive;
- 5) urbanistica e piani regolatori;
- 6) tutela del paesaggio;
- 7) usi civici;
- 8) ordinamento delle minime proprietà colturali, anche agli effetti dell'art. 847 del codice civile; ordinamento dei "masi chiusi" e delle comunità familiari rette da antichi statuti o consuetudini;
- 9) artigianato;
- 10) edilizia comunque sovvenzionata, totalmente o parzialmente, da finanziamenti a carattere pubblico, comprese le agevolazioni per la costruzione di case popolari in località colpite da calamità e le attività che enti a carattere extra provinciale esercitano nelle province con finanziamenti pubblici;
- 11) porti lacuali;
- 12) fiere e mercati;
- 13) opere di prevenzione e di pronto soccorso per calamità pubbliche;
- 14) miniere, comprese le acque minerali e termali, cave e tor-

befugt, im Rahmen der im Art. 4 gesetzten Grenzen Gesetzesbestimmungen auf folgenden Sachgebieten zu erlassen:

- 1) Ordnung der Landesämter und des zugeordneten Personals;
- 2) Ortsnamengebung, mit der Verpflichtung zur Zweisprachigkeit im Gebiet der Provinz Bozen;
- 3) Schutz und Pflege der geschichtlichen, künstlerischen und volklichen Werte;
- 4) örtliche Sitten und Bräuche sowie kulturelle Einrichtungen (Bibliotheken, Akademien, Institute, Museen) provinziellen Charakters; örtliche künstlerische, kulturelle und bildende Veranstaltungen und Tätigkeiten; in der Provinz Bozen können hierfür auch Hörfunk und Fernsehen verwendet werden, unter Ausschluss der Befugnis zur Errichtung von Hörfunk- und Fernsehstationen;
- 5) Raumordnung und Bauleitpläne;
- 6) Landschaftsschutz;
- 7) Gemeinnutzrechte;
- 8) Ordnung der Mindestkultureinheiten, auch in Bezug auf die Anwendung des Art. 847 des Bürgerlichen Gesetzbuches; Ordnung der geschlossenen Höfe und der auf alten Satzungen oder Gepflogenheiten beruhenden Familiengemeinschaften;
- 9) Handwerk;
- 10) geförderter Wohnbau, der ganz oder teilweise öffentlich-rechtlich finanziert ist; dazu gehören auch die Begünstigungen für den Bau von Volkswohnhäusern in Katastrophengebieten sowie die Tätigkeit, die Körperschaften außerprovinzialer Art mit öffentlich-rechtlichen Finanzierungen in den Provinzen entfalten;
- 11) Binnenhäfen;
- 12) Messen und Märkte;
- 13) Maßnahmen zur Katastrophenvorbeugung und -soforthilfe;
- 14) Bergbau, einschließlich der Mineral- und Thermalwässer,

- biere;
- 15) caccia e pesca;
 - 16) alpicoltura e parchi per la protezione della flora e della fauna;
 - 17) viabilità, acquedotti e lavori pubblici di interesse provinciale;
 - 18) comunicazioni e trasporti di interesse provinciale, compresi la regolamentazione tecnica e l'esercizio degli impianti di funivia;
 - 19) assunzione diretta di servizi pubblici e loro gestione a mezzo di aziende speciali;
 - 20) turismo e industria alberghiera, compresi le guide, i portatori alpini, i maestri e le scuole di sci;
 - 21) agricoltura, foreste e Corpo forestale, patrimonio zootecnico ed ittico, istituti fitopatologici, consorzi agrari e stazioni agrarie sperimentali, servizi antigrandine, bonifica;
 - 22) espropriazione per pubblica utilità per tutte le materie di competenza provinciale;
 - 23) costituzione e funzionamento di commissioni comunali e provinciali per l'assistenza e l'orientamento dei lavoratori nel collocamento;
 - 24) opere idrauliche della terza, quarta e quinta categoria;
 - 25) assistenza e beneficenza pubblica;
 - 26) scuola materna;
 - 27) assistenza scolastica per i settori di istruzione in cui le Province hanno competenza legislativa;
 - 28) edilizia scolastica;
 - 29) addestramento e formazione professionale.

Art. 9. - Le Province emanano norme legislative nelle seguenti materie nei limiti indicati dall'art. 5:

- Steinbrüche und Gruben sowie Torfstiche;
- 15) Jagd und Fischerei;
 - 16) Almwirtschaft sowie Pflanzen- und Tierschutzparke;
 - 17) Straßenwesen, Wasserleitungen und öffentliche Arbeiten im Interessenbereich der Provinz;
 - 18) Kommunikations- und Transportwesen im Interessenbereich der Provinz einschließlich der technischen Vorschriften für Seilbahnanlagen und ihren Betrieb;
 - 19) Übernahme öffentlicher Dienste in Eigenverwaltung und deren Wahrnehmung durch Sonderbetriebe;
 - 20) Fremdenverkehr und Gastgewerbe einschließlich der Führer, der Bergträger, der Schilehrer und der Schischulen;
 - 21) Landwirtschaft, Forstwirtschaft und Forstpersonal, Vieh- und Fischbestand, Pflanzenschutzanstalten, landwirtschaftliche Konsortien und landwirtschaftliche Versuchsanstalten, Hagelabwehr, Bodenverbesserung;
 - 22) Enteignungen aus Gründen der Gemeinnützigkeit in allen Bereichen von Landeszuständigkeit;
 - 23) Errichtung und Tätigkeit von Gemeinde- und Landeskommissionen zur Betreuung und Beratung der Arbeiter auf dem Gebiete der Arbeitsvermittlung;
 - 24) Wasserbauten der dritten, vierten und fünften Kategorie;
 - 25) öffentliche Fürsorge und Wohlfahrt;
 - 26) Kindergärten;
 - 27) Schulfürsorge für jene Zweige des Unterrichtswesens, für die den Provinzen Gesetzgebungsbefugnis zusteht;
 - 28) Schulbau;
 - 29) Berufsertüchtigung und Berufsausbildung.

Art. 9. - Die Provinzen erlassen im Rahmen der im Art. 5 gesetzten Grenzen Gesetzesbestimmungen auf folgenden Sachgebieten:

- 1) polizia locale urbana e rurale;
- 2) istruzione elementare e secondaria (media, classica, scientifica, magistrale, tecnica, professionale e artistica);
- 3) commercio;
- 4) apprendistato; libretti di lavoro; categorie e qualifiche dei lavoratori;
- 5) costituzione e funzionamento di commissioni comunali e provinciali di controllo sul collocamento;
- 6) spettacoli pubblici per quanto attiene alla pubblica sicurezza;
- 7) esercizi pubblici, fermi restando i requisiti soggettivi richiesti dalle leggi dello Stato per ottenere le licenze, i poteri di vigilanza dello Stato, ai fini della pubblica sicurezza, la facoltà del Ministero dell'interno di annullare d'ufficio, ai sensi della legislazione statale, i provvedimenti adottati nella materia, anche se definitivi. La disciplina dei ricorsi ordinari avverso i provvedimenti stessi è attuata nell'ambito dell'autonomia provinciale;
- 8) incremento della produzione industriale;
- 9) utilizzazione delle acque pubbliche, escluse le grandi derivazioni a scopo idroelettrico;
- 10) igiene e sanità, ivi compresa l'assistenza sanitaria e ospedaliera;
- 11) attività sportive e ricreative con i relativi impianti ed attrezzature.

Art. 10. - Allo scopo di integrare le disposizioni delle leggi dello Stato, le Province hanno la potestà di emanare norme legislative nella materia del collocamento e avviamento al lavoro, con facoltà di avvalersi - fino alla costituzione dei propri uffici - degli uffici periferici del Ministero del lavoro per l'e-

- 1) Ortspolizei in Stadt und Land;
- 2) Unterricht an Grund- und Sekundarschulen (Mittelschulen, humanistische Gymnasien, Realgymnasien, pädagogische Bildungsanstalten, Fachoberschulen, Fachlehranstalten und Kunstschulen);
- 3) Handel;
- 4) Lehrlingswesen; Arbeitsbücher; Kategorien und Berufsbezeichnungen der Arbeiter;
- 5) Errichtung und Tätigkeit von Gemeinde- und Landeskommissionen zur Kontrolle der Arbeitsvermittlung;
- 6) öffentliche Vorführungen, soweit es die öffentliche Sicherheit betrifft;
- 7) öffentliche Betriebe, unbeschadet der durch Staatsgesetze vorgeschriebenen subjektiven Erfordernisse zur Erlangung der Lizenzen, der Aufsichtsbefugnisse des Staates zur Gewährleistung der öffentlichen Sicherheit und des Rechts des Innenministeriums, im Sinne der staatlichen Gesetzgebung die auf diesem Gebiete getroffenen Verfügungen, auch wenn sie endgültig sind, von Amts wegen aufzuheben. Die Regelung der ordentlichen Beschwerden gegen die genannten Verfügungen erfolgt im Rahmen der Landesautonomie;
- 8) Förderung der Industrieproduktion;
- 9) Nutzung der öffentlichen Gewässer, mit Ausnahme der Großableitungen zur Erzeugung elektrischer Energie;
- 10) Hygiene und Gesundheitswesen, einschließlich der Gesundheits- und Krankenhausfürsorge;
- 11) Sport und Freizeitgestaltung mit den entsprechenden Anlagen und Einrichtungen.

Art. 10. - Zur Ergänzung der staatlichen Gesetzesbestimmungen sind die Provinzen befugt, Gesetzesbestimmungen auf dem Gebiete der Arbeitsvermittlung und -zuweisung zu erlassen; bis zur Errichtung eigener Ämter können sie sich zur Ausübung der Verwaltungsbefugnisse in Zusammen-

esercizio dei poteri amministrativi connessi con le potestà legislative spettanti alle Province stesse in materia di lavoro.

I collocatori comunali saranno scelti e nominati dagli organi statali, sentiti il Presidente della Provincia⁵⁾ e i sindaci interessati.

I cittadini residenti nella provincia di Bolzano hanno diritto alla precedenza nel collocamento al lavoro nel territorio della provincia stessa, esclusa ogni distinzione basata sulla appartenenza ad un gruppo linguistico o sull'anzianità di residenza.

Art. 11. - La Provincia può autorizzare l'apertura e il trasferimento di sportelli bancari di aziende di credito a carattere locale, provinciale e regionale, sentito il parere del Ministero del tesoro.

L'autorizzazione all'apertura e al trasferimento nella provincia di sportelli bancari delle altre aziende di credito è data dal Ministero del tesoro sentito il parere della Provincia interessata.

La Provincia nomina il presidente e il vice presidente della cassa di risparmio, sentito il parere del Ministero del tesoro.

Art. 12. - Per le concessioni di grandi derivazioni a scopo idroelettrico e le relative proroghe di termine, le Province territorialmente competenti hanno facoltà di presentare le proprie osservazioni ed opposizioni in qualsiasi momento fino all'emanazione del parere definitivo del Consiglio superiore dei lavori pubblici.

Le Province hanno altresì fa-

hang mit den ihnen zustehenden Gesetzgebungsbefugnissen auf dem Gebiete der Arbeit der Außenstellen des Arbeitsministeriums bedienen.

Die Leiter der Arbeitsämter in den Gemeinden werden von den staatlichen Organen nach Einholen der Stellungnahme des Landeshauptmanns⁵⁾ und der zuständigen Bürgermeister ausgewählt und ernannt.

Die in der Provinz Bozen ansässigen Bürger haben das Recht auf Vorrang bei der Arbeitsvermittlung innerhalb des Gebietes dieser Provinz; jegliche auf Sprachgruppenzugehörigkeit oder Ansässigkeitsdauer beruhende Unterscheidung ist ausgeschlossen.

Art. 11. - Die Provinz kann nach Einholen der Stellungnahme des Schatzministeriums die Eröffnung und Verlegung von Bankschaltern von Kreditanstalten örtlichen, provinziellen und regionalen Charakters genehmigen.

Die Genehmigung zur Eröffnung und zur Verlegung von Bankschaltern der anderen Kreditanstalten innerhalb der Provinz wird vom Schatzministerium nach Einholen der Stellungnahme der betreffenden Provinz erteilt.

Die Provinz ernennt nach Einholen der Stellungnahme des Schatzministeriums den Präsidenten und den Vizepräsidenten der Sparkasse.

Art. 12. - Bezüglich der Konzessionen für große Wasserleitungen zur Erzeugung elektrischer Energie und der Verlängerung ihrer Dauer haben die gebietsmäßig zuständigen Provinzen das Recht, bis zur Abgabe der endgültigen Stellungnahme des Obersten Rates für öffentliche Arbeiten jederzeit ihre Bemerkungen und Einsprüche vorzulegen.

Die Provinzen haben außer-

5) Espressione così sostituita dal comma 1, lettera b) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

5) Durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. b) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 wurden im italienischen Wortlaut des Sonderautonomiestatuts die Worte "Presidenti delle Giunte provinciali" und "Presidente della Giunta provinciale" durch die Worte "Presidenti delle Province" bzw. "Presidente della Provincia" ersetzt. Der deutsche Wortlaut ("Landeshauptleute" bzw. "Landeshauptmann") blieb unverändert.

coltà di proporre ricorso al Tribunale superiore delle acque pubbliche avverso il decreto di concessione e di proroga.

I Presidenti delle Province⁶⁾ territorialmente competenti o loro delegati sono invitati a partecipare con voto consultivo alle riunioni del Consiglio superiore dei lavori pubblici, nelle quali sono esaminati i provvedimenti indicati nel primo comma.

Il Ministero competente adotta i provvedimenti concernenti l'attività dell'Ente nazionale per l'energia elettrica (ENEL) nella regione, sentito il parere della Provincia interessata.

Art. 13. - Nelle concessioni di grande derivazione a scopo idroelettrico, i concessionari hanno l'obbligo di fornire annualmente e gratuitamente alle Province di Bolzano e di Trento - per servizi pubblici e categorie di utenti da determinare con legge provinciale - 220 kWh per ogni kW di potenza nominale media di concessione, da consegnare all'officina di produzione, o sulla linea di trasporto e distribuzione ad alta tensione collegata con l'officina stessa, nel punto più conveniente alla Provincia.

Le Province stabiliscono altresì con legge i criteri per la determinazione del prezzo dell'energia di cui sopra ceduta alle imprese distributrici, nonché i criteri per le tariffe di utenza, le quali non possono comunque superare quelle deliberate dal CIP.

I concessionari di grandi derivazioni a scopo idroelettrico dovranno corrispondere semestralmente alle Province lire 6,20 per ogni kWh di energia da esse non ritirata. Il compenso unitario prima indicato varierà proporzionalmente

dem das Recht, gegen das Konzessions- und das Verlängerungsdekret beim Obersten Gericht für öffentliche Gewässer Beschwerde zu erheben.

Die gebietsmäßig zuständigen Landeshauptleute⁶⁾ oder deren Bevollmächtigte werden eingeladen, mit beratender Stimme an den Sitzungen des Obersten Rates für öffentliche Arbeiten teilzunehmen, in denen die im ersten Absatz genannten Verfügungen behandelt werden.

Das zuständige Ministerium trifft die Verfügungen, die die Tätigkeit der Nationalen Körperschaft für Elektroenergie (ENEL) in der Region betreffen, nach Einholen der Stellungnahme der betroffenen Provinz.

Art. 13. - Bei Konzessionen für große Wasserableitungen zur Erzeugung elektrischer Energie haben die Konzessionsinhaber die Pflicht, den Provinzen Bozen und Trient jährlich und unentgeltlich für öffentliche Dienste und für bestimmte, durch Landesgesetz festzusetzende Verbrauchergruppen 220 Kilowattstunden für jedes Kilowatt konzessionierter mittlerer Nennleistung zu liefern; der Strom muss entweder beim Kraftwerk oder längs der Hochspannungslitung zu Transport und Verteilung, die mit dem Kraftwerk verbunden ist, an der Stelle abgegeben werden, die für die Provinz am günstigsten ist.

Außerdem bestimmen die Provinzen durch Gesetz die Richtlinien zur Preisfestsetzung für den oben erwähnten, an die Verteilernetze abgegebenen Strom; ebenso setzen sie die Richtlinien für die Verbrauchertarife fest, die jedenfalls die vom Interministeriellen Preiskomitee (CIP) beschlossenen Tarife nicht überschreiten dürfen.

Die Inhaber von Konzessionen für große Wasserableitungen zur Erzeugung elektrischer Energie sind verpflichtet, den Provinzen halbjährlich 6,20 Lire für jede Kilowattstunde von ihnen nicht übernommener elektrischer Energie zu

6) Vedi nota n. 5.

6) Siehe Anmerkung Nr. 5).

alle variazioni, non inferiori al 5 per cento del prezzo medio di vendita della energia elettrica dell'ENEL, ricavato dal bilancio consuntivo dell'ente stesso.

Sulle domande di concessione per grandi derivazioni idroelettriche presentate, nelle province di Trento e di Bolzano, in concorrenza dall'ENEL e dagli enti locali, determinati in base a successiva legge dello Stato, provvede il Ministro per i lavori pubblici di concerto col Ministro per l'industria, il commercio e l'artigianato e d'intesa con la Provincia territorialmente interessata.

Art. 14. - E' obbligatorio il parere della Provincia per le concessioni in materia di comunicazioni e trasporti riguardanti linee che attraversano il territorio provinciale.

E' altresì obbligatorio il parere della Provincia per le opere idrauliche della prima e seconda categoria. Lo Stato e la Provincia predispongono d'intesa un piano annuale di coordinamento delle opere idrauliche di rispettiva competenza.

L'utilizzazione delle acque pubbliche da parte dello Stato e della Provincia, nell'ambito della rispettiva competenza, ha luogo in base a un piano generale stabilito d'intesa tra i rappresentanti dello Stato e della Provincia in seno a un apposito comitato.

Art. 15. - Salvo che le norme generali sulla programmazione economica dispongano un diverso sistema di finanziamento, il Ministero dell'industria, del commercio e dell'artigianato assegna alle Province di Trento e di Bolzano quote degli stanziamenti annuali iscritti nel bilancio dello Stato per la attuazione di leggi statali che preve-

entricten. Diese Vergütung je Einheit ändert sich im Verhältnis zu den nicht unter 5 Prozent liegenden Änderungen des Mittelwertes des ENEL-Stromverkaufspreises, wie er aus den Jahresabschlussrechnungen dieser Körperschaft hervorgeht.

Über die Konzessionsansuchen für große Wasserableitungen zur Erzeugung elektrischer Energie, die in den Provinzen Trient und Bozen im Wettbewerb vom ENEL und von den durch ein nachfolgendes Staatsgesetz zu bezeichnenden örtlichen Körperschaften eingereicht werden, befindet der Minister für öffentliche Arbeiten im Einvernehmen mit dem Minister für Industrie, Handel und Handwerk und im Einverständnis mit der Provinz, auf deren Gebiet sich das Konzessionsansuchen bezieht.

Art. 14. - Auf dem Gebiete des Kommunikations- und Transportwesens muss vor Erteilung von Konzessionen für Verkehrslinien, die das Gebiet der Provinz durchqueren, die Stellungnahme der Provinz eingeholt werden.

Außerdem muss die Stellungnahme der Provinz auch für Wasserbauten der ersten und zweiten Kategorie eingeholt werden. Der Staat und die Provinz erstellen jährlich im Einvernehmen einen Koordinierungsplan der in ihre Zuständigkeit fallenden Wasserbauten.

Die Nutzung der öffentlichen Gewässer durch den Staat und durch die Provinz im Bereich der entsprechenden Zuständigkeit erfolgt auf Grund eines Gesamtplanes, der in einem aus Vertretern des Staates und der Provinz gebildeten eigenen Ausschuss im Einvernehmen erstellt wird.

Art. 15. - Vorbehaltlich eines anderen Finanzierungssystems auf Grund der allgemeinen Bestimmungen über die Wirtschaftsprogrammierung weist das Ministerium für Industrie, Handel und Handwerk den Provinzen Trient und Bozen Anteile der im Staatshaushalt zur Durchführung von Staatsgesetzen eingetragenen

dono interventi finanziari per l'incremento delle attività industriali. Le quote sono determinate sentito il parere della Provincia e tenuto conto delle somme stanziare nel bilancio statale e del bisogno della popolazione della provincia stessa. Le somme assegnate sono utilizzate d'intesa tra lo Stato e la Provincia. Qualora lo Stato intervenga con propri fondi nelle province di Trento e di Bolzano, in esecuzione dei piani nazionali straordinari di edilizia scolastica, l'impiego dei fondi stessi è effettuato d'intesa con la Provincia.

La Provincia di Bolzano utilizza i propri stanziamenti destinati a scopi assistenziali, sociali e culturali in proporzione diretta alla consistenza di ciascun gruppo linguistico e in riferimento alla entità del bisogno del gruppo medesimo, salvo casi straordinari che richiedano interventi immediati per esigenze particolari.

La Provincia di Trento assicura la destinazione di stanziamenti in misura idonea a promuovere la tutela e lo sviluppo culturale, sociale ed economico della popolazione ladina e di quelle mochena e cimbra residenti nel proprio territorio, tenendo conto della loro entità e dei loro specifici bisogni.⁷⁾

Capo IV

Disposizioni comuni alla Regione ed alle Province

Art. 16. - Nelle materie e nei limiti entro cui la Regione o la Provincia può emanare norme legislative, le relative potestà amministrative, che in base all'ordinamento preesistente erano attribuite allo Stato, sono esercitate rispettivamente dalla Regione e dalla Provincia.

Restano ferme le attribuzioni delle Province ai sensi delle leggi in vigore, in quanto compatibili con

Jahresansätze zu, die Finanzierungshilfen zur Förderung der Industrie vorsehen. Die Anteile werden nach Einholen der Stellungnahme der Provinz unter Berücksichtigung der Höhe der im Staatshaushalt eingetragenen Ansätze und der Bedürfnisse der Bevölkerung der Provinz festgesetzt. Die zugewiesenen Beträge werden im Einvernehmen zwischen dem Staat und der Provinz verwendet. Sofern der Staat in den Provinzen Trient und Bozen in Durchführung der gesamtstaatlichen außerordentlichen Pläne für den Schulbau eigene Mittel einsetzt, werden sie im Einvernehmen mit der Provinz verwendet.

Die Provinz Bozen setzt die im Haushalt zu Zwecken der Fürsorge sowie zu sozialen und kulturellen Zwecken bestimmten eigenen Mittel im direkten Verhältnis zur Stärke und mit Bezug auf das Ausmaß des Bedarfes einer jeden Sprachgruppe ein; ausgenommen sind außerordentliche Fälle, die wegen besonderer Erfordernisse Sofortmaßnahmen erheischen.

Die Provinz Trient sichert die Bereitstellung von genügend Mitteln, um den Schutz und die kulturelle, soziale und wirtschaftliche Entfaltung der in der Provinz wohnhaften Ladiner, Fersentaler und Zimbern unter Berücksichtigung ihrer Anzahl und ihrer besonderen Erfordernisse fördern zu können.⁷⁾

IV. Kapitel

Gemeinsame Bestimmungen für die Region und die Provinzen

Art. 16. - Auf den Sachgebieten und in den Grenzen, innerhalb deren die Region oder die Provinz Gesetzesbestimmungen erlassen kann, werden die Verwaltungsbefugnisse, die nach der früheren Ordnung dem Staat zustanden, von der Region beziehungsweise von der Provinz ausgeübt.

Die den Provinzen auf Grund der geltenden Gesetze zustehenden Befugnisse bleiben aufrecht,

⁷⁾ Comma aggiunto dal comma 1, lettera d) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

⁷⁾ Der Absatz wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. d) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 hinzugefügt.

il presente Statuto.

Lo Stato può inoltre delegare, con legge, alla Regione, alla Provincia e ad altri enti pubblici locali funzioni proprie della sua amministrazione. In tal caso l'onere delle spese per l'esercizio delle funzioni stesse resta a carico dello Stato.

La delega di funzioni amministrative dello Stato, anche se conferita con la presente legge, potrà essere modificata o revocata con legge ordinaria della Repubblica.

Art. 17. - Con legge dello Stato può essere attribuita alla Regione e alle Province la potestà di emanare norme legislative per servizi relativi a materie estranee alle rispettive competenze previste dal presente Statuto.

Art. 18. - La Regione esercita normalmente le funzioni amministrative delegandole alle Province, ai Comuni e ad altri enti locali o valendosi dei loro uffici. La delega alle Province è obbligatoria nella materia dei servizi antincendi.

Le Province possono delegare alcune loro funzioni amministrative ai Comuni o ad altri enti locali o avvalersi dei loro uffici.

Art. 19. - Nella provincia di Bolzano l'insegnamento nelle scuole materne, elementari e secondarie è impartito nella lingua materna italiana o tedesca degli alunni da docenti per i quali tale lingua sia ugualmente quella materna. Nelle scuole elementari, con inizio dalla seconda o dalla terza classe, secondo quanto sarà stabilito con legge provinciale su proposta vincolante del gruppo linguistico interessato, e in quelle secondarie è obbligatorio l'insegnamento della seconda lingua che è impartito da docenti per i quali tale lingua è quella materna.

soweit sie mit diesem Statut vereinbar sind.

Darüber hinaus kann der Staat der Region, der Provinz und anderen öffentlichen örtlichen Körperschaften mit Gesetz eigene Befugnisse seines Verwaltungsbereiches übertragen. In diesem Falle gehen die Kosten für die Ausübung dieser Befugnisse weiterhin zu Lasten des Staates.

Die Übertragung von Verwaltungsbefugnissen des Staates kann mit einfachem Staatsgesetz geändert oder widerrufen werden, auch wenn sie durch dieses Gesetz erfolgt ist.

Art. 17. - Mit Staatsgesetz kann der Region und den Provinzen die Befugnis zuerkannt werden, Gesetzesbestimmungen für Dienste zu erlassen, die sich auf Sachgebiete beziehen, die nicht in die jeweiligen Zuständigkeitsbereiche gemäß diesem Statut fallen.

Art. 18. - In der Regel übt die Region die Verwaltungsbefugnisse aus, indem sie diese den Provinzen, den Gemeinden und anderen örtlichen Körperschaften überträgt oder sich deren Ämter bedient. Auf dem Sachgebiet der Feuerwehrdienste ist die Übertragung auf die Provinzen Pflicht.

Die Provinzen können einige ihrer Verwaltungsbefugnisse den Gemeinden oder anderen örtlichen Körperschaften übertragen oder sich deren Ämter bedienen.

Art. 19. - In der Provinz Bozen wird der Unterricht in den Kindergärten, Grund- und Sekundarschulen in der Muttersprache der Schüler, das heißt in italienischer oder deutscher Sprache, von Lehrkräften erteilt, für welche die betreffende Sprache ebenfalls Muttersprache ist. In den Grundschulen, von der 2. oder 3. Klasse an, je nachdem, wie es mit Landesgesetz auf bindenden Vorschlag der betreffenden Sprachgruppe festgelegt wird, und in den Sekundarschulen ist der Unterricht der zweiten Sprache Pflicht; er wird von Lehrkräften erteilt, für die diese Sprache die Muttersprache ist.

La lingua ladina è usata nelle scuole materne ed è insegnata nelle scuole elementari delle località ladine. Tale lingua è altresì usata quale strumento di insegnamento nelle scuole di ogni ordine e grado delle località stesse. In tali scuole l'insegnamento è impartito, su base paritetica di ore e di esito finale, in italiano e tedesco.

L'iscrizione dell'alunno alle scuole della provincia di Bolzano avviene su semplice istanza del padre o di chi ne fa le veci. Contro il diniego di iscrizione è ammesso ricorso da parte del padre o di chi ne fa le veci alla autonoma sezione di Bolzano del Tribunale regionale di giustizia amministrativa.

Per l'amministrazione della scuola in lingua italiana e per la vigilanza sulla scuola in lingua tedesca e su quella delle località ladine di cui al secondo comma, il Ministero della pubblica istruzione, sentito il parere della Giunta provinciale di Bolzano, nomina un sovrintendente scolastico.

Per l'amministrazione delle scuole materne, elementari e secondarie in lingua tedesca, la Giunta provinciale di Bolzano, sentito il parere del Ministero della pubblica istruzione, nomina un intendente scolastico, su una terna formata dai rappresentanti del gruppo linguistico tedesco nel consiglio scolastico provinciale.

Per l'amministrazione della scuola di cui al secondo comma del presente articolo, il Ministero della pubblica istruzione nomina un intendente scolastico, su una terna formata dai rappresentanti del gruppo linguistico ladino nel consiglio scolastico provinciale.

Il Ministero della pubblica istruzione nomina, d'intesa con la Provincia di Bolzano, i presidenti e i membri delle commissioni per gli esami di Stato nelle scuole in lingua tedesca.

Al fine della equipollenza dei

Die ladinische Sprache wird in den Kindergärten verwendet und in den Grundschulen der ladinischen Ortschaften gelehrt. Dort dient diese Sprache auch als Unterrichtssprache in den Schulen jeder Art und jeden Grades. In diesen Schulen wird der Unterricht auf der Grundlage gleicher Stundenzahl und gleichen Enderfolges in Italienisch und in Deutsch erteilt.

Die Einschreibung eines Schülers in die Schulen der Provinz Bozen erfolgt auf Grund eines einfachen Gesuches des Vaters oder seines Stellvertreters. Gegen die Verweigerung der Einschreibung kann der Vater oder sein Stellvertreter bei der autonomen Sektion Bozen des regionalen Verwaltungsgerichtshofes Berufung einlegen.

Für die Verwaltung der Schulen mit italienischer Unterrichtssprache und für die Aufsicht über die Schulen mit deutscher Unterrichtssprache sowie über die im zweiten Absatz genannten Schulen der ladinischen Ortschaften ernannt das Ministerium für den öffentlichen Unterricht nach Einholen der Stellungnahme des Landesausschusses von Südtirol einen Hauptschulamtsleiter.

Für die Verwaltung der Kindergärten, Grund- und Sekundarschulen mit deutscher Unterrichtssprache ernannt der Landesausschuss von Südtirol nach Einholen der Stellungnahme des Ministeriums für den öffentlichen Unterricht einen Schulamtsleiter aus einem Dreivorschlag der Vertreter der deutschen Sprachgruppe im Landesschulrat.

Für die Verwaltung der im zweiten Absatz dieses Artikels genannten Schulen ernannt das Ministerium für den öffentlichen Unterricht einen Schulamtsleiter aus einem Dreivorschlag der Vertreter der ladinischen Sprachgruppe im Landesschulrat.

Das Ministerium für den öffentlichen Unterricht ernannt im Einvernehmen mit der Provinz Bozen die Präsidenten und die Mitglieder der Kommissionen für die Staatsprüfungen an den Schulen mit deutscher Unterrichtssprache.

Um die Gleichwertigkeit der

diplomi finali deve essere sentito il parere del Consiglio superiore della pubblica istruzione sui programmi di insegnamento e di esame per le scuole della provincia di Bolzano.

Il personale amministrativo del provveditorato agli studi, quello amministrativo delle scuole secondarie, nonché il personale amministrativo degli ispettorati scolastici e delle direzioni didattiche passa alle dipendenze della Provincia di Bolzano, restando addetto ai servizi della scuola corrispondente alla propria lingua materna.

Ferma restando la dipendenza dallo Stato del personale insegnante, sono devoluti all'intendente per la scuola in lingua tedesca e a quello per la scuola di cui al secondo comma, i provvedimenti in materia di trasferimento, congedo, aspettativa, sanzioni disciplinari fino alla sospensione per un mese dalla qualifica con privazione dello stipendio, relativi al personale insegnante delle scuole di rispettiva competenza.

Contro i provvedimenti adottati dagli intendenti scolastici ai sensi del comma precedente è ammesso ricorso al Ministro per la pubblica istruzione che decide in via definitiva sentito il parere del sovrintendente scolastico.

I gruppi linguistici italiano, tedesco e ladino sono rappresentati nei consigli provinciali scolastico e di disciplina per i maestri.

I rappresentanti degli insegnanti nel consiglio scolastico provinciale sono designati, mediante elezione, dal personale insegnante e in proporzione al numero degli insegnanti dei rispettivi gruppi linguistici. Il numero dei rappresentanti del gruppo ladino deve essere, comunque, non inferiore a tre.

Il consiglio scolastico, oltre a svolgere i compiti previsti dalle leggi vigenti, esprime parere obbligatorio sull'istituzione e soppressione di scuole; sui programmi ed

Abschlussdiplome zu gewährleisten, muss für die Schulen der Provinz Bozen die Stellungnahme des Obersten Rates für den öffentlichen Unterricht über die Unterrichts- und Prüfungsprogramme eingeholt werden.

Die Verwaltungsbediensteten des bisherigen Schulamtes und die der Sekundarschulen sowie die Verwaltungsbediensteten der Schulinspektorate und der Grundschuldirektionen werden von der Provinz Bozen übernommen und bleiben den Dienststellen jener Schulen zugeteilt, an denen die Muttersprache dieser Bediensteten als Unterrichtssprache verwendet wird.

Unbeschadet der Abhängigkeit des Lehrpersonals vom Staate wird dem Schulamtsleiter für die Schulen mit deutscher Unterrichtssprache und dem Schulamtsleiter für die im zweiten Absatz genannten Schulen die Zuständigkeit für Maßnahmen, die das Lehrpersonal ihrer Schulen betreffen, hinsichtlich Versetzungen, Beurlaubungen, Wartestand und Disziplinarstrafen bis zur einmonatigen Dienstenthebung mit Gehaltsentzug übertragen.

Gegen die von den Schulamtsleitern im Sinne des vorigen Absatzes getroffenen Maßnahmen kann Berufung an den Minister für den öffentlichen Unterricht eingereicht werden, der nach Einholen der Stellungnahme des Hauptschulamtsleiters endgültig entscheidet.

Die italienische, die deutsche und die ladinische Sprachgruppe sind im Landesschulrat und im Landesdisziplinarrat für die Lehrer vertreten.

Die Vertreter der Lehrkräfte im Landesschulrat werden vom Lehrpersonal im Verhältnis zur Zahl der Lehrkräfte der einzelnen Sprachgruppen durch Wahl bestimmt. Die Zahl der Vertreter der ladinischen Sprachgruppe darf jedenfalls nicht weniger als drei betragen.

Der Landesschulrat erfüllt die in den geltenden Gesetzen vorgesehenen Aufgaben; darüber hinaus muss er bei der Errichtung und Auflassung von Schulen, bei der

orari; sulle materie di insegnamento e loro raggruppamento.

Per l'eventuale istituzione di università nel Trentino-Alto Adige, lo Stato deve sentire preventivamente il parere della Regione e della Provincia interessata.

Art. 20. - I Presidenti delle Province⁸⁾ esercitano le attribuzioni spettanti all'autorità di pubblica sicurezza, previste dalle leggi vigenti, in materia di industrie pericolose, di mestieri rumorosi ed incomodi, esercizi pubblici, agenzie, tipografie, mestieri girovaghi, operai e domestici, di malati di mente, intossicati e mendicanti, di minori di anni diciotto.

Ai fini dell'esercizio delle predette attribuzioni i Presidenti delle Province⁹⁾ si avvalgono anche degli organi di polizia statale, ovvero della polizia locale, urbana e rurale.

Le altre attribuzioni che le leggi di pubblica sicurezza vigenti devolvono al prefetto sono affidate ai questori.

Restano ferme le attribuzioni devolute ai sindaci, quali ufficiali di pubblica sicurezza o ai funzionari di pubblica sicurezza distaccati.

Art. 21. - I provvedimenti dell'autorità statale adottati per motivi di ordine pubblico, che incidono, sospendono o comunque limitano l'efficacia di autorizzazioni dei Presidenti delle Province¹⁰⁾ in materia di polizia o di altri provvedimenti di competenza della Provincia, sono emanati sentito il Presidente della Provincia¹¹⁾ competente, il quale deve esprimere il parere nel termine indicato nella richiesta.

Erstellung der Programme und Stundenpläne, bei der Festlegung der Unterrichtsfächer und deren Zusammenfassung in Fachgruppen gehört werden.

Hinsichtlich der allfälligen Errichtung von Universitäten im Gebiet von Trentino Südtirol muss der Staat vorher die Stellungnahme der Region und der betreffenden Provinz einholen.

Art. 20. - Die Landeshauptleute⁸⁾ üben die der Behörde für öffentliche Sicherheit zustehenden und in den geltenden Gesetzen vorgesehenen Befugnisse auf folgenden Sachgebieten aus: gefährliche Industrien, Lärm erzeugende und störende Gewerbe, öffentliche Betriebe, Agenturen, Druckereien, Wandergewerbe, Arbeiter und Hausangestellte, Geisteskranke, Süchtige und Bettler, Jugendliche unter 18 Jahren.

Zur Ausübung der oben genannten Befugnisse bedienen sich die Landeshauptleute⁹⁾ auch der Organe der staatlichen Polizei oder der Ortspolizei in Stadt und Land.

Die übrigen Befugnisse, die durch die geltenden Gesetze über die öffentliche Sicherheit den Präfekten zustehen, werden dem Polizeidirektor übertragen.

Davon unberührt bleiben die Befugnisse der Bürgermeister in ihrer Eigenschaft als Sicherheitsbehörde oder die der Leiter der Sicherheitspolizei in den Außendienststellen.

Art. 21. - Die von der staatlichen Behörde aus Gründen der öffentlichen Ordnung verfügten Maßnahmen, die sich auf die Wirksamkeit von Bewilligungen der Landeshauptleute¹⁰⁾ auf dem Gebiet des Polizeiwesens oder auf andere Anordnungen aus dem Zuständigkeitsbereich des Landes auswirken, sie zeitweilig aufheben oder in irgendeiner Weise beschränken, werden nach Einholen der Stellungnahme des zuständigen Landeshauptmanns¹¹⁾ getroffen; die Stellungnahme muss innerhalb der

8) Vedi nota n. 5.

9) Vedi nota n. 5.

10) Vedi nota n. 5.

11) Vedi nota n. 5.

8) Siehe Anmerkung Nr. 5).

9) Siehe Anmerkung Nr. 5).

10) Siehe Anmerkung Nr. 5).

11) Siehe Anmerkung Nr. 5).

Art. 22. - Per l'osservanza delle leggi e dei regolamenti regionali e provinciali il Presidente della Regione¹²⁾ e i Presidenti delle Province¹³⁾ possono richiedere l'intervento e l'assistenza della polizia dello Stato, ovvero della polizia locale urbana e rurale.

Art. 23. - La Regione e le Province utilizzano - a presidio delle norme contenute nelle rispettive leggi - le sanzioni penali che le leggi dello Stato stabiliscono per le stesse fattispecie.

in der Aufforderung gestellten Frist abgegeben werden.

Art. 22. - Um die Befolgung der Gesetze und Verordnungen der Region und der Provinzen durchzusetzen, können der Präsident der Region¹²⁾ und die Landeshauptleute¹³⁾ den Einsatz und die Unterstützung der staatlichen Polizei oder der Ortspolizei in Stadt und Land anfordern.

Art. 23. - Zum Schutz der in den eigenen Gesetzen enthaltenen Bestimmungen verwenden die Region und die Provinzen die strafrechtlichen Sanktionen, die die Staatsgesetze für die gleichen Tatbestände vorsehen.

12) Espressione così sostituita dal comma 1, lettera a) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

13) Vedi nota n. 5.

12) Durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. a) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 wurden im italienischen Wortlaut des Sonderautonomiestatuts die Worte "Presidente della Giunta regionale" durch die Worte "Presidente della Regione" ersetzt. Der deutsche Wortlaut ("Präsident der Region") blieb unverändert.

13) Siehe Anmerkung Nr. 5).

TITOLO II

Organi della Regione e delle Province

Capo I

Organi della Regione

Art. 24. - Sono organi della Regione: il Consiglio regionale, la Giunta regionale e il Presidente della Regione¹⁴⁾.

Art. 25. - Il Consiglio regionale è composto dai membri dei Consigli provinciali di Trento e di Bolzano.¹⁵⁾

Per l'esercizio del diritto elettorale attivo in provincia di Bolzano è richiesto il requisito della residenza nel territorio regionale per un periodo ininterrotto di quattro anni. Per l'esercizio del diritto elettorale attivo in Provincia di Trento è richiesto il requisito della residenza nel territorio provinciale per un periodo ininterrotto di un anno. L'elettore che abbia maturato il periodo di residenza ininterrotta quadriennale nel territorio della Regione è iscritto, ai fini delle elezioni dei Consigli provinciali, nelle liste elettorali del comune della provincia ove ha maturato il maggior periodo di residenza nel quadriennio, oppure, nel caso di periodi di pari durata, nel comune di sua ultima residenza. Per l'elezione dei Consigli provinciali e per quella dei Consigli comunali prevista dall'art. 63 durante il quadriennio l'elettore esercita il diritto di voto nel comune di precedente residenza.¹⁶⁾

II. ABSCHNITT

Organe der Region und der Provinzen

I. Kapitel

Organe der Region

Art. 24. - Organe der Region sind: der Regionalrat, der Regionalausschuss und der Präsident der Region¹⁴⁾.

Art. 25. - Der Regionalrat besteht aus den Mitgliedern des Landtags des Trentino und des Südtiroler Landtags.¹⁵⁾

Voraussetzung für die Ausübung des aktiven Wahlrechtes in der Provinz Bozen ist eine vierjährige ununterbrochene Ansässigkeit im Gebiet der Region. Voraussetzung für die Ausübung des aktiven Wahlrechtes in der Provinz Trient ist eine einjährige ununterbrochene Ansässigkeit im Gebiet der Provinz. Der Wähler, der die vierjährige ununterbrochene Ansässigkeit im Gebiet der Region erreicht hat, wird für die Landtagswahlen in die Wählerverzeichnisse der Gemeinde der Provinz eingetragen, in der er innerhalb der vier Jahre länger ansässig war. Im Falle gleich langer Ansässigkeitsdauer wird er in die Wählerverzeichnisse der Gemeinde seiner letzten Ansässigkeit eingetragen. Während der vier Jahre übt der Wähler sein Wahlrecht zur Wahl der Landtage und zu der im Art. 63 vorgesehenen Wahl der Gemeinderäte in der Gemeinde aus, in der er vorher ansässig war.¹⁶⁾

14) Espressione così sostituita dal comma 1, lettera e) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

15) Il comma 1 sostituisce gli originari commi 1, 2 e 3 ai sensi del comma 1, lettera f) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

16) Comma così modificato dal comma 1, lettere g), h), i) e l) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

14) Durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. e) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 wurden im italienischen Wortlaut dieses Artikels die Worte "e il suo Presidente" durch die Worte "e il Presidente della Regione" ersetzt. Der deutsche Wortlaut blieb unverändert.

15) Der derzeitige Abs. 1 ersetzt die ursprünglichen Abs. 1, 2 und 3 aufgrund des Art. 4 Abs. 1 Buchst. f) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2.

16) Der Absatz wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. g), h) i) und l) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so geändert.

Art. 26. - Il Consiglio regionale esercita le potestà legislative attribuite alla Regione e le altre funzioni conferitegli dalla Costituzione, dal presente Statuto e dalle altre leggi dello Stato.

Art. 27. ¹⁷⁾ - L'attività del Consiglio regionale si svolge in due sessioni di eguale durata tenute ciascuna ed alternativamente nelle città di Trento e di Bolzano.

Il nuovo Consiglio si riunisce entro venti giorni dalla proclamazione degli eletti dei consigli provinciali di Trento e di Bolzano su convocazione del Presidente della Regione in carica.

Art. 28. - I membri del Consiglio regionale rappresentano l'intera regione.

Non possono essere chiamati a rispondere delle opinioni e dei voti espressi nell'esercizio delle loro funzioni.

L'ufficio di consigliere provinciale e regionale è incompatibile con quello di membro di una delle Camere, di un altro Consiglio regionale, ovvero del Parlamento europeo¹⁸⁾.

Art. 29. -¹⁹⁾

Art. 30.²⁰⁾ - Il Consiglio regionale elegge tra i suoi componenti il Presidente, due vice Presidenti e i Segretari.

Il Presidente e i vice Presidenti durano in carica due anni e mezzo.

Nei primi trenta mesi di attività del Consiglio regionale il Presidente è eletto tra i consiglieri appartenenti al gruppo di lingua italiana.

17) Articolo così sostituito dal comma 1, lettera m) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.
 18) Comma aggiunto dal comma 1, lettera n) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.
 19) Articolo abrogato dal comma 1, lettera o) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.
 20) Articolo così sostituito dal comma 1, lettera p) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

Art. 26. - Der Regionalrat übt die der Region zuerkannte Gesetzgebungsgewalt sowie die übrigen Befugnisse aus, die ihm durch die Verfassung, durch dieses Statut und die anderen Staatsgesetze zugewiesen sind.

Art. 27.¹⁷⁾ - Die Tätigkeit des Regionalrates wickelt sich in zwei gleich langen Zeitabschnitten ab; dabei finden die Sitzungen jeweils in Trient bzw. in Bozen statt.

Der neue Regionalrat tritt binnen zwanzig Tagen nach der Bekanntgabe der in den Landtag des Trentino und in den Südtiroler Landtag gewählten Personen auf Einberufung seitens des amtierenden Präsidenten der Region zusammen.

Art. 28. - Die Mitglieder des Regionalrates vertreten die gesamte Region.

Sie können wegen der in Ausübung ihrer Befugnisse geäußerten Ansichten und abgegebenen Stimmen nicht zur Verantwortung gezogen werden.

Das Amt eines Landtags- bzw. Regionalratsabgeordneten ist mit dem Amt eines Mitgliedes einer der Parlamentskammern, eines anderen Regionalrates oder des Europäischen Parlaments unvereinbar.¹⁸⁾

Art. 29. -¹⁹⁾

Art. 30.²⁰⁾ - Der Regionalrat wählt unter seinen Mitgliedern den Präsidenten, zwei Vizepräsidenten und die Sekretäre.

Die Amtsdauer des Präsidenten und der Vizepräsidenten beträgt zweieinhalb Jahre.

Für die ersten dreißig Monate der Tätigkeit des Regionalrates wird der Präsident unter den Abgeordneten der italienischen Sprach-

17) Der Artikel wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. m) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ersetzt.
 18) Der Absatz wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. n) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 hinzugefügt.
 19) Der Artikel wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. o) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 aufgehoben.
 20) Der Artikel wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. p) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ersetzt.

Per il successivo periodo il Presidente è eletto tra i consiglieri appartenenti al gruppo di lingua tedesca. Può essere eletto un consigliere appartenente al gruppo linguistico ladino, previo assenso, per i rispettivi periodi, della maggioranza dei consiglieri del gruppo linguistico italiano o tedesco. I vice Presidenti sono eletti tra i consiglieri appartenenti a gruppi linguistici diversi da quello del Presidente.

In caso di dimissioni, di morte o di cessazione dalla carica per altra causa del Presidente o dei vice Presidenti del Consiglio regionale, il Consiglio provvede alla elezione del nuovo Presidente o dei nuovi vice Presidenti secondo le modalità previste dal terzo comma. L'elezione deve avvenire nella prima seduta successiva ed è valida fino alla scadenza del periodo di due anni e mezzo in corso.

I vice Presidenti coadiuvano il Presidente, il quale sceglie il vice Presidente chiamato a sostituirlo in caso di assenza o di impedimento.

Art. 31. - Le norme che disciplinano l'attività del Consiglio regionale sono stabilite da un regolamento interno approvato a maggioranza assoluta dei consiglieri.

Il regolamento interno stabilisce anche le norme per determinare l'appartenenza dei consiglieri ai gruppi linguistici.

Art. 32. - Il Presidente ed i vice Presidenti²¹⁾ del Consiglio regionale che non adempiano agli obblighi del loro ufficio sono revocati dal Consiglio stesso a maggioranza dei suoi componenti.

A tale scopo il Consiglio regionale può essere convocato d'urgenza su richiesta di almeno un terzo dei consiglieri.

gruppe gewählt. Für den darauf folgenden Zeitraum wird der Präsident unter den Abgeordneten der deutschen Sprachgruppe gewählt. Mit Zustimmung der Mehrheit der Abgeordneten der italienischen bzw. der deutschen Sprachgruppe kann für den jeweiligen Zeitraum ein Abgeordneter der ladinischen Sprachgruppe zum Präsidenten gewählt werden. Die Vizepräsidenten werden unter den Abgeordneten gewählt, die nicht der Sprachgruppe des Präsidenten angehören.

Scheiden der Präsident oder die Vizepräsidenten des Regionalrates wegen Rücktritt, wegen Ableben oder aus einem anderen Grund aus ihrem Amt, so wählt der Regionalrat den neuen Präsidenten bzw. die neuen Vizepräsidenten nach den im Abs. 3 vorgesehenen Modalitäten. Die Wahl muss in der nächstfolgenden Sitzung erfolgen und gilt bis zum Ende des laufenden zweieinhalbjährigen Zeitraums.

Die Vizepräsidenten unterstützen den Präsidenten. Dieser bestimmt den Vizepräsidenten, der ihn bei Abwesenheit oder Verhinderung vertreten soll.

Art. 31. - Die Bestimmungen zur Regelung der Tätigkeit des Regionalrates werden in einer Geschäftsordnung festgelegt, die von den Abgeordneten mit absoluter Mehrheit genehmigt werden muss.

Die Geschäftsordnung enthält auch die Vorschriften zur Bestimmung der Sprachgruppenzugehörigkeit der Abgeordneten.

Art. 32. - Der Präsident und die Vizepräsidenten²¹⁾ des Regionalrates, die ihren Amtspflichten nicht nachkommen, werden vom Regionalrat selbst mit Mehrheitsbeschluss seiner Mitglieder abberufen.

Zu diesem Zwecke kann der Regionalrat auf Antrag von wenigstens einem Drittel der Abgeordneten im Dringlichkeitswege einberufen werden.

21) Espressione così modificata dal comma 1, lettera q) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

21) Die Worte "die Vizepräsidenten" wurden durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. q) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so geändert.

Ove il Presidente od i vice Presidenti²²⁾ del Consiglio regionale non provvedano alla convocazione entro quindici giorni dalla richiesta, il Consiglio regionale è convocato dal Presidente della Regione²³⁾.

Se il Presidente della Regione²⁴⁾ non convoca il Consiglio regionale entro quindici giorni dalla scadenza del termine prescritto nel comma precedente, la convocazione ha luogo a cura del Commissario del Governo.

.....²⁵⁾

Art. 33.²⁶⁾ - Le cause di scioglimento di cui all'articolo 49-*bis*, primo e secondo comma, si estendono al Consiglio regionale. In caso di scioglimento del Consiglio regionale si procede, entro tre mesi, a nuove elezioni dei Consigli provinciali.

Lo scioglimento è disposto con le procedure previste dall'articolo 49-*bis*. Con il decreto di scioglimento è nominata una commissione di tre membri, dei quali uno di lingua tedesca, scelti tra i cittadini eleggibili al Consiglio provinciale.

I Consigli provinciali disciolti continuano ad esercitare le loro funzioni sino alla elezione dei nuovi Consigli provinciali.

Art. 34. - Il Consiglio regionale è convocato dal suo Presidente in sessione ordinaria nella prima settimana di ogni semestre e, in sessione straordinaria, a richiesta della Giunta regionale o del Presidente della Regione²⁷⁾, oppure a richiesta di almeno un quinto dei consiglieri in carica, nonché nei casi previsti dal presente Statuto.

Wenn der Präsident oder die Vizepräsidenten²²⁾ des Regionalrates diesen nicht innerhalb von fünfzehn Tagen nach Antragstellung einberuft, so beruft ihn der Präsident der Region²³⁾ ein.

Wenn der Präsident der Region²⁴⁾ den Regionalrat nicht innerhalb von fünfzehn Tagen nach Ablauf der im vorhergehenden Absatz vorgeschriebenen Frist einberuft, so erfolgt die Einberufung durch den Regierungskommissar.

.....²⁵⁾

Art. 33.²⁶⁾ - Die im Art. 49-bis Abs. 1 und 2 genannten Auflösungsgründe werden auf den Regionalrat ausgedehnt. Im Falle der Auflösung des Regionalrates werden binnen drei Monaten neue Landtagswahlen abgehalten.

Die Auflösung wird nach den im Art. 49-*bis* vorgesehenen Verfahren verfügt. Mit dem Auflösungsdekret wird zugleich eine dreiköpfige Kommission ernannt, deren Mitglieder unter den zu Landtagsabgeordneten wählbaren Bürgern zu wählen sind; ein Mitglied muss der deutschen Sprachgruppen angehören.

Die aufgelösten Landtage üben bis zur Wahl der neuen Landtage weiterhin ihre Befugnisse aus.

Art. 34. - Der Regionalrat wird vom Präsidenten in der ersten Woche eines jeden Halbjahres zu einer ordentlichen Tagung einberufen; außerordentliche Tagungen beruft er ein: auf Antrag des Regionalausschusses oder des Präsidenten der Region²⁷⁾, auf Antrag von wenigstens einem Fünftel der im Amt befindlichen Regionalratsabgeordneten sowie in den in diesem Statut vorgesehenen Fällen.

22) Vedi nota n. 21.

23) Vedi nota n. 12.

24) Vedi nota n. 12.

25) Comma abrogato dal comma 1, lettera o) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

26) Articolo così sostituito dal comma 1, lettera r) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

27) Vedi nota n. 12.

22) Siehe Anmerkung Nr. 21).

23) Siehe Anmerkung Nr. 12).

24) Siehe Anmerkung Nr. 12).

25) Der Absatz wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. o) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 aufgehoben.

26) Der Artikel wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. r) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ersetzt.

27) Siehe Anmerkung Nr. 12).

Art. 35. - Nelle materie non appartenenti alla competenza della Regione, ma che presentano per essa particolare interesse, il Consiglio regionale può emettere voti e formulare progetti. Gli uni e gli altri sono inviati dal Presidente della Regione²⁸⁾ al Governo per la presentazione alle Camere e sono trasmessi in copia al Commissario del Governo.

Art. 36. - La Giunta regionale è composta del Presidente della Regione, che la presiede, di due vice Presidenti e di assessori effettivi e supplenti.²⁹⁾

Il Presidente, i vice Presidenti e gli assessori sono eletti dal Consiglio regionale nel suo seno a scrutinio segreto ed a maggioranza assoluta.

La composizione della Giunta regionale deve adeguarsi alla consistenza dei gruppi linguistici quali sono rappresentati nel Consiglio della Regione. I vice Presidenti appartengono uno al gruppo linguistico italiano e l'altro al gruppo linguistico tedesco. Al gruppo linguistico ladino è garantita la rappresentanza nella Giunta regionale anche in deroga alla rappresentanza proporzionale.³⁰⁾

Il Presidente sceglie il vice Presidente chiamato a sostituirlo in caso di assenza o impedimento.

Gli assessori supplenti sono chiamati a sostituire gli effettivi nelle rispettive attribuzioni, tenendo conto del gruppo linguistico al quale appartengono i sostituiti.

Art. 37. - Il Presidente e i membri della Giunta regionale restano in carica finché dura il Consiglio regionale e dopo la scadenza di questo provvedono solo agli affari di ordinaria amministrazione

Art. 35. - Auf Sachgebieten, die nicht in die Zuständigkeit der Region fallen, die aber für sie von besonderem Interesse sind, kann der Regionalrat Begehrensanträge und Begehrensgesetzentwürfe verabschieden. Beide werden vom Präsidenten der Region²⁸⁾ der Regierung zur Vorlage an die Kammern übermittelt und in Abschrift dem Regierungskommissar zuge stellt.

Art. 36. - Der Regionalaus schuss besteht aus dem Präsidenten der Region, der den Vorsitz führt, aus zwei Vizepräsidenten, aus wirklichen Assessoren und Ersatzassessoren.²⁹⁾

Der Präsident der Region, die Vizepräsidenten und die Assessor en werden vom Regionalrat aus seiner Mitte in geheimer Abstimmung und mit absoluter Mehrheit gewählt.

Die Zusammensetzung des Regionalaus schusses muss im Verhältnis zur Stärke der Sprachgruppen stehen, wie sie im Regionalrat vertreten sind. Von den Vizepräsidenten gehört einer der italienischen, der andere der deutschen Sprachgruppe an. Der ladinischen Sprachgruppe wird die Vertretung im Regionalaus schuss auch abweichend von der pro portmäßigen Vertretung gewährleistet.³⁰⁾

Der Präsident bestimmt den Vizepräsidenten, der ihn bei Abwesenheit oder Verhinderung vertritt.

Die Ersatzassessoren vertreten die wirklichen Assessoren in den entsprechenden Aufgabenbereichen, wobei die Sprachgruppenzugehörigkeit der Vertretenen zu berücksichtigen ist.

Art. 37. - Die Amtsdauer des Präsidenten der Region und der Mitglieder des Regionalaus schusses fällt mit der des Regionalrates zusammen; nach Ablauf der Amtszeit des Regionalrates führen sie

28) Vedi nota n. 12.

29) Comma così integrato dal comma 1, lettera s) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

30) Comma così integrato dal comma 1, lettera t) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

28) Siehe Anmerkung Nr. 12).

29) Der Absatz wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. s) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ergänzt.

30) Der Absatz wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. t) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ergänzt.

fino alla nomina del Presidente e dei componenti la Giunta da parte del nuovo Consiglio.

I componenti la Giunta regionale appartenenti ad un Consiglio provinciale disciolto continuano ad esercitare il loro ufficio fino alla elezione del nuovo Consiglio provinciale.³¹⁾

Art. 38. - Il Presidente della Regione³²⁾ o gli assessori che non adempiano agli obblighi stabiliti dalla legge sono revocati dal Consiglio regionale.

.....³³⁾

Art. 39. - Qualora per morte, dimissioni o revoca del Presidente della Regione³⁴⁾ o degli assessori occorra procedere alle loro sostituzioni, il Presidente del Consiglio regionale convoca il Consiglio entro quindici giorni.

Art. 40. - Il Presidente della Regione³⁵⁾ rappresenta la Regione. Egli interviene alle sedute del Consiglio dei ministri, quando si trattano questioni che riguardano la Regione.

Art. 41. - Il Presidente della Regione³⁶⁾ dirige le funzioni amministrative delegate dallo Stato alla Regione, conformandosi alle istruzioni del Governo.

Art. 42. - Il Presidente della Regione³⁷⁾ determina la ripartizione degli affari tra i singoli assessori effettivi con proprio decreto da pubblicarsi nel Bollettino della Regione.

nur die ordentlichen Verwaltungsgeschäfte bis zur Ernennung des Präsidenten der Region und der Mitglieder des Regionalausschusses durch den neuen Regionalrat.

Die Mitglieder des Regionalausschusses, die einem aufgelösten Landtag angehören, üben ihr Amt bis zur Wahl des neuen Landtages weiterhin aus.³¹⁾

Art. 38. - Der Präsident der Region³²⁾ und die Assessoren, die ihren gesetzlich vorgeschriebenen Amtspflichten nicht nachkommen, werden vom Regionalrat abberufen.

.....³³⁾

Art. 39. - Ergibt sich die Notwendigkeit, den Präsidenten der Region³⁴⁾ oder die Assessoren wegen Ablebens, Rücktrittes oder Abberufung zu ersetzen, so beruft der Präsident des Regionalrates diesen innerhalb von fünfzehn Tagen ein.

Art. 40. - Der Präsident der Region³⁵⁾ vertritt die Region. Er nimmt an den Sitzungen des Ministerrates teil, wenn Fragen behandelt werden, die die Region betreffen.

Art. 41. - Der Präsident der Region³⁶⁾ leitet die vom Staat der Region übertragenen Verwaltungsfunktionen und hat sich dabei an die Weisungen der Regierung zu halten.

Art. 42. - Der Präsident der Region³⁷⁾ bestimmt die Aufteilung der Aufgabenbereiche unter die einzelnen wirklichen Assessoren mit eigenem Dekret, das im Amtsblatt der Region kundgemacht werden muss.

31) Comma aggiunto dal comma 1, lettera u) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.
 32) Vedi nota n. 12.
 33) Comma abrogato dal comma 1, lettera o) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.
 34) Vedi nota n. 12.
 35) Vedi nota n. 12.
 36) Vedi nota n. 12.
 37) Vedi nota n. 12.

31) Der Absatz wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. u) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 hinzugefügt.
 32) Siehe Anmerkung Nr. 12).
 33) Der Absatz wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. o) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 aufgehoben.
 34) Siehe Anmerkung Nr. 12).
 35) Siehe Anmerkung Nr. 12).
 36) Siehe Anmerkung Nr. 12).
 37) Siehe Anmerkung Nr. 12).

Art. 43. - Il Presidente della Regione³⁸⁾ emana, con suo decreto, i regolamenti deliberati dalla Giunta.

Art. 44. - La Giunta regionale è l'organo esecutivo della Regione. Ad essa spettano:

- 1) la deliberazione dei regolamenti per la esecuzione delle leggi approvate dal Consiglio regionale;
- 2) l'attività amministrativa per gli affari di interesse regionale;
- 3) l'amministrazione del patrimonio della Regione nonché il controllo sulla gestione, a mezzo di aziende speciali, dei servizi pubblici regionali di natura industriale o commerciale;
- 4) le altre attribuzioni ad essa demandate dalla presente legge o da altre disposizioni;
- 5) l'adozione in caso di urgenza di provvedimenti di competenza del Consiglio, da sottoporsi per la ratifica al Consiglio stesso nella sua prima seduta successiva.

Art. 45. - La Giunta regionale deve essere consultata ai fini della istituzione e regolamentazione dei servizi nazionali di comunicazione e dei trasporti, che interessino in modo particolare la regione.

Art. 46. - Il Consiglio regionale può delegare alla Giunta regionale la trattazione degli affari di propria competenza ad eccezione dell'emanazione di provvedimenti legislativi.

Capo II

Organi della Provincia

Art. 47. - Sono organi della

Art. 43. - Der Präsident der Region³⁸⁾ erlässt mit eigenem Dekret die vom Regionalausschuss beschlossenen Verordnungen.

Art. 44. - Der Regionalausschuss ist das Vollzugsorgan der Region. Ihm obliegen:

- 1) die Beschlussfassung über die Durchführungsverordnungen zu den vom Regionalrat verabschiedeten Gesetzen;
- 2) die Verwaltungstätigkeit für die Angelegenheiten von regionalem Interesse;
- 3) die Verwaltung des Vermögens der Region sowie die Kontrolle über die Führung der regionalen öffentlichen Dienste zu Erzeugungs- und Handelszwecken, die durch Sonderbetriebe versehen werden;
- 4) die übrigen Befugnisse, die ihr durch dieses Gesetz oder andere gesetzliche Bestimmungen zuerkannt werden;
- 5) im Dringlichkeitsfall das Ergreifen von Maßnahmen, die in die Zuständigkeit des Regionalrates fallen; diese müssen dem Regionalrat in der ersten darauf folgenden Sitzung zur Ratifizierung vorgelegt werden.

Art. 45. - Bei Einführung und Regelung gesamtstaatlicher Kommunikations- und Transportdienste, die in besonderer Weise die Region betreffen, muss der Regionalausschuss befragt werden.

Art. 46. - Der Regionalrat kann dem Regionalausschuss die Behandlung von Angelegenheiten des eigenen Zuständigkeitsbereiches übertragen; ausgenommen ist das Erlassen von Gesetzesbestimmungen.

II. Kapitel

Organe der Provinz

Art. 47. - Organe der Provinz

³⁸⁾ Vedi nota n. 12.

³⁸⁾ Siehe Anmerkung Nr. 12).

Provincia: il Consiglio provinciale, la Giunta provinciale e il Presidente della Provincia³⁹⁾.

In armonia con la Costituzione e i principi dell'ordinamento giuridico della Repubblica, con il rispetto degli obblighi internazionali e con l'osservanza di quanto disposto dal presente Capo, la legge provinciale, approvata dal Consiglio provinciale con la maggioranza assoluta dei suoi componenti, determina la forma di governo della Provincia e, specificatamente, le modalità di elezione del Consiglio provinciale, del Presidente della Provincia e degli assessori, i rapporti tra gli organi della Provincia, la presentazione e l'approvazione della mozione motivata di sfiducia nei confronti del Presidente della Provincia, i casi di ineleggibilità e di incompatibilità con le predette cariche, nonché l'esercizio del diritto di iniziativa popolare delle leggi provinciali e del referendum provinciale abrogativo, propositivo e consultivo. Al fine di conseguire l'equilibrio della rappresentanza dei sessi, la medesima legge promuove condizioni di parità per l'accesso alle consultazioni elettorali. Le dimissioni contestuali della maggioranza dei componenti il Consiglio provinciale comportano lo scioglimento del Consiglio stesso e l'elezione contestuale del nuovo Consiglio e del Presidente della Provincia, se eletto a suffragio universale e diretto. Nel caso in cui il Presidente della Provincia sia eletto dal Consiglio provinciale, il Consiglio è sciolto quando non sia in grado di funzionare per l'impossibilità di formare una maggioranza entro novanta giorni dalle elezioni o dalle dimissioni del Presidente stesso.⁴⁰⁾

Nella Provincia autonoma di Bolzano il Consiglio provinciale è

sind: der Landtag, der Landesauschuss und der Landeshauptmann³⁹⁾.

In Übereinstimmung mit der Verfassung und den Grundsätzen der Rechtsordnung der Republik sowie unter Achtung der internationalen Verpflichtungen und der Bestimmungen dieses Kapitels bestimmt das Landesgesetz, das vom Landtag mit der absoluten Mehrheit seiner Mitglieder zu genehmigen ist, die Regierungsform der Provinz und insbesondere die Modalitäten für die Wahl des Landtages, des Landeshauptmanns und der Landesräte, die Beziehungen zwischen den Organen der Provinz, die Einreichung und die Genehmigung des begründeten Misstrauensantrags gegen den Landeshauptmann, die Fälle von Unwählbarkeit und Unvereinbarkeit in Zusammenhang mit diesen Ämtern sowie die Ausübung des Rechtes auf Volksinitiative hinsichtlich der Landesgesetze und der landesweiten aufhebenden, einführenden oder konsultativen Referenden. Um zu erreichen, dass beide Geschlechter in gleichem Maße vertreten sind, werden mit genanntem Landesgesetz paritätische Bedingungen für die Teilnahme an den Wahlen gefördert. Der gleichzeitige Rücktritt der Mehrheit der Landtagsmitglieder zieht die Auflösung des Landtags und die gleichzeitige Wahl des neuen Landtags und des Landeshauptmanns nach sich, wenn Letzterer in allgemeiner direkter Wahl gewählt wird. Wird der Landeshauptmann vom Landtag gewählt, so wird der Landtag aufgelöst, wenn innerhalb neunzig Tagen nach der Wahl oder nach dem Rücktritt des Landeshauptmanns keine Mehrheit gebildet werden kann und der Landtag somit nicht funktionsfähig ist.⁴⁰⁾

In der autonomen Provinz Bozen erfolgt die Wahl des Landtags

39) Espressione così sostituita dal comma 1, lettera v) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

40) I commi 2, 3, 4, 5 e 6 sono aggiunti dal comma 1, lettera v) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

39) Durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. v) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 wurden im italienischen Wortlaut dieses Artikels die Worte "e il suo Presidente" durch die Worte "e il Presidente della Provincia" ersetzt. Der deutsche Wortlaut blieb unverändert.

40) Die Abs. 2 bis 6 wurden durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. v) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 hinzugefügt.

eletto con sistema proporzionale. Qualora preveda l'elezione del Presidente della Provincia di Bolzano a suffragio universale e diretto, la legge provinciale è approvata con la maggioranza dei due terzi dei componenti il Consiglio provinciale.⁴¹⁾

Le leggi provinciali di cui al secondo e al terzo comma non sono comunicate al Commissario del Governo ai sensi del primo comma dell'articolo 55. Su di esse il Governo della Repubblica può promuovere la questione di legittimità costituzionale dinanzi alla Corte costituzionale entro trenta giorni dalla loro pubblicazione.⁴²⁾

Le leggi provinciali di cui al secondo comma sono sottoposte a *referendum* provinciale, la cui disciplina è prevista da apposita legge di ciascuna Provincia, qualora entro tre mesi dalla loro pubblicazione ne faccia richiesta un cinquantesimo degli elettori o un quinto dei componenti del Consiglio provinciale. La legge sottoposta a *referendum* non è promulgata se non è approvata dalla maggioranza dei voti validi.⁴³⁾

Se le leggi sono state approvate a maggioranza dei due terzi dei componenti il Consiglio provinciale, si fa luogo a *referendum* soltanto se, entro tre mesi dalla loro pubblicazione, la richiesta è sottoscritta da un quindicesimo degli aventi diritto al voto per l'elezione del Consiglio provinciale.⁴⁴⁾

Art. 48.⁴⁵⁾ - Ciascun Consiglio provinciale è eletto a suffragio universale, diretto e segreto, è composto di trentacinque consiglieri e dura in carica cinque anni. Il quinquennio decorre dalla data delle elezioni. Le elezioni si svolgono contestualmente nella medesima giornata. Se un Consiglio provin-

nach dem Verhältniswahlssystem. Sieht das Landesgesetz die Wahl des Landeshauptmanns von Südtirol in allgemeiner direkter Wahl vor, so ist genanntes Landesgesetz mit der Zweidrittelmehrheit der Landtagsmitglieder zu genehmigen.⁴¹⁾

Die in den Abs. 2 und 3 genannten Landesgesetze werden nicht dem Regierungskommissar im Sinne des Art. 55 Abs. 1 bekannt gegeben. Die Regierung der Republik kann die Frage der Verfassungsmäßigkeit dieser Landesgesetze innerhalb dreißig Tagen nach deren Kundmachung beim Verfassungsgerichtshof geltend machen.⁴²⁾

Über die im Abs. 2 genannten Landesgesetze wird eine Volksabstimmung auf Landesebene durchgeführt, wenn binnen drei Monaten nach ihrer Kundmachung ein Fünftel der Wahlberechtigten oder ein Fünftel der Landtagsmitglieder dies beantragt; die Volksabstimmung wird durch das diesbezügliche Landesgesetz der jeweiligen Provinz geregelt. Erhält das Landesgesetz bei der Volksabstimmung nicht die Mehrheit der gültigen Stimmen, so wird es nicht beurkundet.⁴³⁾

Wurden die Landesgesetze mit der Zweidrittelmehrheit der Landtagsmitglieder genehmigt, so wird die Volksabstimmung nur dann durchgeführt, wenn der diesbezügliche Antrag binnen drei Monaten nach der Kundmachung von einem Fünfzehntel der bei der Landtagswahl wahlberechtigten Personen unterschrieben wird.⁴⁴⁾

Art. 48.⁴⁵⁾ - Jeder Landtag wird in allgemeiner, direkter und geheimer Wahl gewählt, besteht aus fünfunddreißig Abgeordneten und bleibt fünf Jahre im Amt. Die Fünfjahresperiode beginnt mit dem Wahltag. Die Wahlen finden gleichzeitig am selben Tag statt. Wird ein Landtag vorzeitig neu

41) Vedi nota n. 40.

42) Vedi nota n. 40.

43) Vedi nota n. 40.

44) Vedi nota n. 40.

45) Articolo così sostituito dal comma 1, lettera z) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

41) Siehe Anmerkung Nr. 40).

42) Siehe Anmerkung Nr. 40).

43) Siehe Anmerkung Nr. 40).

44) Siehe Anmerkung Nr. 40).

45) Der Artikel wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. z) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ersetzt.

ciale è rinnovato anticipatamente rispetto all'altro, esso dura in carica sino alla scadenza del quinquennio di quello non rinnovato.

La legge per l'elezione del Consiglio provinciale di Bolzano garantisce la rappresentanza del gruppo linguistico ladino.

Un seggio del Consiglio provinciale di Trento è assegnato al territorio coincidente con quello dei comuni di Moena, Soraga, Vigo di Fassa, Pozza di Fassa, Mazzin, Campitello di Fassa e Canazei, ove è insediato il gruppo linguistico ladino-dolomitico di Fassa, ed è attribuito secondo le norme stabilite con la legge di cui al secondo comma dell'articolo 47.

Le elezioni del nuovo Consiglio provinciale sono indette dal Presidente della Provincia e hanno luogo a decorrere dalla quarta domenica antecedente e non oltre la seconda domenica successiva al compimento del quinquennio. Il decreto che indice le elezioni è pubblicato non oltre il quaranta cinquesimo giorno antecedente la data stabilita per la votazione.

La prima riunione del nuovo Consiglio provinciale ha luogo non oltre il ventesimo giorno dalla proclamazione degli eletti su convocazione del Presidente della Provincia in carica.

Art. 48-bis.⁴⁶⁾ - I membri del Consiglio provinciale rappresentano l'intera Provincia. Prima di essere ammessi all'esercizio delle loro funzioni essi prestano giuramento di essere fedeli alla Costituzione.

I membri del Consiglio provinciale non possono essere chiamati a rispondere delle opinioni e dei voti espressi nell'esercizio delle loro funzioni.

Art. 48-ter.⁴⁷⁾ - Il Consiglio provinciale di Trento elegge tra i suoi componenti il Presidente, un vice Presidente e i Segretari.

Il Consiglio provinciale di Bol-

gewählt, so bleibt er bis zum Ablauf der fünfjährigen Amtsperiode des nicht neu gewählten Landtags im Amt.

Das Gesetz über die Wahl des Südtiroler Landtags muss die Vertretung der ladinischen Sprachgruppe gewährleisten.

Ein Sitz im Landtag des Trentino steht dem Gebiet zu, das die Gemeinden Moena, Soraga, Vigo di Fassa, Pozza di Fassa, Mazzin, Campitello di Fassa und Canazei einschließt, in dem die Dolomitenladiner des Fassatals ansässig sind, und wird gemäß den Bestimmungen des im Art. 47 Abs. 2 genannten Gesetzes zugeteilt.

Die Wahlen zum neuen Landtag werden vom Landeshauptmann ausgeschrieben und finden frühestens am vierten Sonntag vor und spätestens am zweiten Sonntag nach dem Ablauf der Fünfjahresperiode statt. Das Dekret über die Wahlausschreibung wird spätestens am fünfundvierzigsten Tag vor dem Wahltag veröffentlicht.

Der neue Landtag tritt innerhalb zwanzig Tagen nach der Bekanntgabe der Gewählten auf Einberufung seitens des amtierenden Landeshauptmanns zusammen.

Art. 48-bis.⁴⁶⁾ - Die Mitglieder des Landtags vertreten die gesamte Provinz. Vor der Übernahme ihres Amtes müssen sie den Eid leisten, der Verfassung treu zu sein.

Die Mitglieder des Landtags können wegen der in Ausübung ihrer Befugnisse geäußerten Ansichten und abgegebenen Stimmen nicht zur Verantwortung gezogen werden.

Art. 48-ter.⁴⁷⁾ - Der Landtag des Trentino wählt unter seinen Mitgliedern den Präsidenten, einen Vizepräsidenten und die Sekretäre.

Der Südtiroler Landtag wählt

46) Gli articoli 48-bis e 48-ter sono inseriti dal comma 1, lettera aa) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

47) Vedi nota n. 46.

46) Die Art. 48-bis und 48-ter wurden durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. aa) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 eingefügt.

47) Siehe Anmerkung Nr. 46).

ziano elegge tra i suoi componenti il Presidente, due vice Presidenti e i Segretari. I vice Presidenti sono eletti tra i consiglieri appartenenti a gruppi linguistici diversi da quello del Presidente. Il Presidente designa il vice Presidente chiamato a sostituirlo in caso di assenza o impedimento.

Nei primi trenta mesi di attività del Consiglio provinciale di Bolzano il Presidente è eletto tra i consiglieri appartenenti al gruppo di lingua tedesca; per il successivo periodo il Presidente è eletto tra i consiglieri appartenenti al gruppo di lingua italiana. Può essere eletto un consigliere appartenente al gruppo linguistico ladino previo assenso, per i rispettivi periodi, della maggioranza dei consiglieri del gruppo linguistico tedesco o italiano.

Art. 49.⁴⁸⁾ - Ai Consigli provinciali si applicano, in quanto compatibili, le disposizioni degli artt. 31, 32, 34, 35 e 38.

Art. 49-bis.⁴⁹⁾ - Il Consiglio provinciale può essere sciolto quando compia atti contrari alla Costituzione o gravi violazioni di legge o non sostituisca la Giunta o il suo Presidente che abbiano compiuto analoghi atti o violazioni.

Il Consiglio provinciale può altresì essere sciolto per ragioni di sicurezza nazionale.

Lo scioglimento è disposto con decreto motivato del Presidente della Repubblica previa deliberazione del Consiglio dei ministri, sentita una Commissione di deputati e senatori costituita, per le questioni regionali, nei modi stabiliti con legge della Repubblica.

unter seinen Mitgliedern den Präsidenten, zwei Vizepräsidenten und die Sekretäre. Die Vizepräsidenten werden unter den Abgeordneten gewählt, die nicht der Sprachgruppe des Präsidenten angehören. Der Präsident bestimmt den Vizepräsidenten, der ihn bei Abwesenheit oder Verhinderung vertreten soll.

Für die ersten dreißig Monate der Tätigkeit des Südtiroler Landtags wird der Präsident unter den Abgeordneten der deutschen Sprachgruppe gewählt; für den darauf folgenden Zeitraum wird der Präsident unter den Abgeordneten der italienischen Sprachgruppe gewählt. Mit Zustimmung der Mehrheit der Abgeordneten der deutschen bzw. der italienischen Sprachgruppe kann für den jeweiligen Zeitraum ein Abgeordneter der ladinischen Sprachgruppe zum Präsidenten gewählt werden.

Art. 49.⁴⁸⁾ - Für die Landtage gelten, soweit anwendbar, die Bestimmungen der Art. 31, 32, 34, 35 und 38.

Art. 49-bis.⁴⁹⁾ - Der Landtag kann aufgelöst werden, wenn er verfassungswidrige Handlungen oder schwere Gesetzesverletzungen begeht oder wenn er den Landesausschuss oder den Landeshauptmann, die solche Handlungen oder Gesetzesverletzungen begangen haben, nicht ersetzt.

Der Landtag kann auch aus Gründen der nationalen Sicherheit aufgelöst werden.

Die Auflösung wird mit begründetem Dekret des Präsidenten der Republik aufgrund eines entsprechenden Beschlusses des Ministerrates und nach Anhörung eines aus Kammerabgeordneten und Senatoren gebildeten Ausschusses verfügt, der gemäß den mit Gesetz der Republik zu bestimmenden Modalitäten errichtet wird und sich mit regionalen Angelegenheiten befasst.

48) Articolo così sostituito dal comma 1, lettera bb) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

49) Articolo inserito dal comma 1, lettera cc) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

48) Der Artikel wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. bb) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ersetzt.

49) Der Artikel wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. cc) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 eingefügt.

Con lo stesso decreto di scioglimento è nominata una commissione di tre membri, scelti tra i cittadini eleggibili al Consiglio provinciale. Per la Provincia di Bolzano la commissione deve adeguarsi alla consistenza dei gruppi linguistici che costituiscono la popolazione della provincia stessa. La commissione elegge tra i suoi componenti il Presidente, il quale esercita le attribuzioni del Presidente della Provincia. La commissione indice le elezioni del nuovo Consiglio provinciale entro tre mesi e adotta i provvedimenti di competenza della Giunta provinciale e quelli di carattere prorogabile. Questi ultimi perdono la loro efficacia, ove non siano ratificati dal Consiglio provinciale entro un mese dalla sua convocazione.

Il nuovo Consiglio provinciale è convocato dalla commissione entro venti giorni dalle elezioni.

Lo scioglimento del Consiglio provinciale non comporta lo scioglimento del Consiglio regionale. I componenti del Consiglio provinciale disciolto continuano ad esercitare le funzioni di consigliere regionale fino alla elezione del nuovo Consiglio provinciale.

Con decreto motivato del Presidente della Repubblica e con l'osservanza delle forme di cui al terzo comma è disposta la rimozione del Presidente della Provincia, se eletto a suffragio universale e diretto, che abbia compiuto atti contrari alla Costituzione o reiterate e gravi violazioni di legge. La rimozione può altresì essere disposta per ragioni di sicurezza nazionale.

Art. 50.⁵⁰⁾ - La Giunta provinciale di Trento è composta del Presidente, del vice Presidente e degli assessori. La Giunta provinciale di Bolzano è composta del Presidente, di due vice Presidenti e degli assessori.

Mit dem Auflösungsdekret wird zugleich eine dreiköpfige Kommission ernannt, deren Mitglieder unter den zum Landtagsabgeordneten wählbaren Bürgern zu wählen sind. Für die Provinz Bozen muss die Zusammensetzung der Kommission im Verhältnis zur Stärke der Sprachgruppen stehen, welche die Bevölkerung dieser Provinz bilden. Die Kommission wählt unter ihren Mitgliedern den Präsidenten, der die Befugnisse des Landeshauptmanns ausübt. Die Kommission schreibt innerhalb dreier Monate die Wahlen zum neuen Landtag aus und trifft die in die Zuständigkeit des Landesausschusses fallenden Maßnahmen sowie die unaufschiebbaren Maßnahmen. Letztere verlieren ihre Wirksamkeit, wenn sie vom Landtag nicht innerhalb eines Monats nach seiner Einberufung bestätigt werden.

Der neue Landtag wird von der Kommission binnen zwanzig Tagen nach den Wahlen einberufen.

Die Auflösung des Landtages zieht nicht die Auflösung des Regionalrates nach sich. Die Mitglieder des aufgelösten Landtages üben bis zur Wahl des neuen Landtages weiterhin ihre Befugnisse als Regionalratsabgeordnete aus.

Mit begründetem Dekret des Präsidenten der Republik und unter Beachtung der im Abs. 3 vorgesehenen Verfahrenseinzelheiten wird die Absetzung des in allgemeiner direkter Wahl gewählten Landeshauptmanns verfügt, wenn er verfassungswidrige Handlungen oder wiederholt schwere Gesetzesverletzungen begangen hat. Die Absetzung kann auch aus Gründen der nationalen Sicherheit verfügt werden.

Art. 50.⁵⁰⁾ - Der Landesausschuss des Trentino besteht aus dem Landeshauptmann, dem Landeshauptmannstellvertreter und den Landesräten. Der Landesausschuss von Südtirol besteht aus dem Landeshauptmann, aus zwei

50) Articolo così sostituito dal comma 1, lettera dd) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

50) Der Artikel wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. dd) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ersetzt.

La composizione della Giunta provinciale di Bolzano deve adeguarsi alla consistenza dei gruppi linguistici quali sono rappresentati nel Consiglio della provincia. I componenti la Giunta provinciale di Bolzano che non appartengono al Consiglio sono eletti dal Consiglio provinciale stesso con la maggioranza dei due terzi dei suoi componenti su proposta di uno o più gruppi consiliari purchè vi sia il consenso dei consiglieri del gruppo linguistico dei designati, limitatamente ai consiglieri che costituiscono la maggioranza che sostiene la Giunta provinciale. I vice Presidenti appartengono uno al gruppo linguistico tedesco e l'altro al gruppo linguistico italiano. Il Presidente sceglie il vice Presidente chiamato a sostituirlo in caso di assenza o impedimento.

Al gruppo linguistico ladino può essere riconosciuta la rappresentanza nella Giunta provinciale di Bolzano anche in deroga alla rappresentanza proporzionale. Nel caso in cui vi sia un solo rappresentante ladino nel Consiglio provinciale e questo venga eletto in Giunta, deve rinunciare all'incarico di Presidente o di vice Presidente del Consiglio provinciale.

L'approvazione della mozione di sfiducia nei confronti del Presidente della Provincia eletto a suffragio universale e diretto, nonché la rimozione o le dimissioni dello stesso comportano le dimissioni della Giunta e lo scioglimento del Consiglio provinciale.

Art. 51.⁵¹⁾ - Si applicano al Presidente e agli assessori provinciali le disposizioni dell'articolo 37, in quanto compatibili.

Art. 52. - Il Presidente della Provincia⁵²⁾ ha la rappresentanza della Provincia.

Landeshauptmannstellvertretern und aus den Landesräten.

Die Zusammensetzung des Landesausschusses von Südtirol muss im Verhältnis zur Stärke der Sprachgruppen stehen, wie sie im Landtag vertreten sind. Diejenigen Mitglieder des Landesausschusses von Südtirol, die keine Landtagsabgeordneten sind, werden vom Landtag mit Zweidrittelmehrheit seiner Mitglieder auf Vorschlag einer oder mehrerer Landtagsfraktionen gewählt, sofern die Abgeordneten der Sprachgruppe der namhaft gemachten Personen - und zwar nur die Abgeordneten der Mehrheit, die den Landesausschuss unterstützt - dem Vorschlag zustimmen. Von den Landeshauptmannstellvertretern gehört einer der deutschen und einer der italienischen Sprachgruppe an. Der Landeshauptmann bestimmt den

Landeshauptmannstellvertreter, der ihn im Falle von Abwesenheit oder Verhinderung vertreten soll.

Der ladinischen Sprachgruppe kann die Vertretung im Landesausschuss von Südtirol auch abweichend von der proporzmäßigen Vertretung zuerkannt werden. Sitzt ein einziger ladinischer Vertreter im Landtag und wird er in den Landesausschuss gewählt, so muss er auf sein Amt als Präsident oder Vizepräsident des Landtages verzichten.

Die Genehmigung des Missbrauchsantrags gegen den in allgemeiner direkter Wahl gewählten Landeshauptmann sowie dessen Absetzung oder Rücktritt ziehen den Rücktritt des Landesausschusses und die Auflösung des Landtages nach sich.

Art. 51.⁵¹⁾ - Auf den Landeshauptmann und die Landesräte wird, sofern keine Unvereinbarkeit besteht, der Art. 37 angewandt.

Art. 52. - Der Landeshauptmann⁵²⁾ vertritt die Provinz.

51) Articolo così sostituito dal comma 1, lettera ee) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

52) Vedi nota n. 5.

51) Der Artikel wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. ee) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ersetzt.

52) Siehe Anmerkung Nr. 5).

Adotta i provvedimenti contingibili ed urgenti in materia di sicurezza e di igiene pubblica nell'interesse delle popolazioni di due o più comuni.

Il Presidente della Provincia⁵³⁾ determina la ripartizione degli affari fra i singoli assessori effettivi con proprio decreto da pubblicarsi nel Bollettino Ufficiale della Regione.

Egli interviene alle sedute del Consiglio dei Ministri, quando si trattano questioni che riguardano la Provincia.

Art. 53. - Il Presidente della Provincia⁵⁴⁾ emana, con suo decreto, i regolamenti deliberati dalla Giunta.

Art. 54. - Alla Giunta provinciale spetta:

- 1) la deliberazione dei regolamenti per la esecuzione delle leggi approvate dal Consiglio provinciale;
- 2) la deliberazione dei regolamenti sulle materie che, secondo l'ordinamento vigente, sono devolute alla potestà regolamentare delle Province;
- 3) l'attività amministrativa riguardante gli affari di interesse provinciale;
- 4) l'amministrazione del patrimonio della Provincia, nonché il controllo sulla gestione di aziende speciali provinciali per servizi pubblici;
- 5) la vigilanza e la tutela sulle amministrazioni comunali, sulle istituzioni pubbliche di assistenza e beneficenza, sui consorzi e sugli altri enti o istituti locali, compresa la facoltà di sospensione e scioglimento dei loro organi in base alla legge. Nei suddetti casi e quando le amministrazioni non siano in grado per qualsiasi motivo di funzionare spetta anche alla Giunta pro-

Er trifft im Interesse der Bevölkerung zweier oder mehrerer Gemeinden die im gegebenen Fall notwendigen und dringlichen Maßnahmen auf dem Gebiete der öffentlichen Sicherheit und Gesundheit.

Der Landeshauptmann⁵³⁾ bestimmt die Aufteilung der Aufgabenbereiche unter die einzelnen wirklichen Landesräte mit eigenem Dekret, das im Amtsblatt der Region kundgemacht werden muss.

Er nimmt an den Sitzungen des Ministerrates teil, wenn Fragen behandelt werden, die die Provinz betreffen.

Art. 53. - Der Landeshauptmann⁵⁴⁾ erlässt mit eigenem Dekret die vom Landesausschuss beschlossenen Verordnungen.

Art. 54. - Dem Landesausschuss obliegen:

- 1) die Beschlussfassung über die Durchführungsverordnungen zu den vom Landtag verabschiedeten Gesetzen;
- 2) die Beschlussfassung über die Verordnungen auf Sachgebieten, die nach der geltenden Rechtsordnung in die Verordnungsgewalt der Provinzen fallen;
- 3) die Verwaltungstätigkeit für die Angelegenheiten von Landesinteresse;
- 4) die Verwaltung des Vermögens der Provinz sowie die Kontrolle über die Führung von Landessonderbetrieben für öffentliche Dienste;
- 5) die Aufsicht und Kontrolle über die Gemeindeverwaltungen, über die öffentlichen Fürsorge- und Wohlfahrtseinrichtungen, über die Verwaltungsverbände und über die anderen örtlichen Körperschaften und Anstalten, einschließlich der Befugnis zur gesetzlich begründeten Suspendierung und Auflösung ihrer Organe. In den obgenannten Fällen und wenn die Ver-

53) Vedi nota n. 5.

54) Vedi nota n. 5.

53) Siehe Anmerkung Nr. 5).

54) Siehe Anmerkung Nr. 5).

vinciale la nomina di commissari, con l'obbligo di sceglierli, nella provincia di Bolzano, nel gruppo linguistico che ha la maggioranza degli amministratori in seno all'organo più rappresentativo dell'ente.

Restano riservati allo Stato i provvedimenti straordinari di cui sopra allorché siano dovuti a motivi di ordine pubblico e quando si riferiscano a comuni con popolazione superiore ai 20.000 abitanti;

- 6) le altre attribuzioni demandate alla Provincia dal presente statuto o da altre leggi della Repubblica o della Regione;
- 7) l'adozione, in caso di urgenza, di provvedimenti di competenza del Consiglio da sottoporsi per la ratifica al Consiglio stesso nella sua prima seduta successiva.

waltungen aus irgendeinem Grund nicht in der Lage sind, ihre Tätigkeit auszuüben, steht dem Landesausschuss auch die Ernennung von Kommissaren zu, die in der Provinz Bozen aus jener Sprachgruppe zu wählen sind, die im wichtigsten Vertretungsorgan der Körperschaft die Mehrheit der Verwalter stellt.

Die oben angeführten außerordentlichen Maßnahmen bleiben dem Staat vorbehalten, wenn sie aus Gründen der öffentlichen Ordnung getroffen werden müssen und wenn sie Gemeinden mit mehr als 20.000 Einwohnern betreffen;

- 6) die übrigen Befugnisse, die der Provinz durch dieses Statut oder durch andere Gesetze der Republik oder der Region zuerkannt werden;
- 7) im Dringlichkeitsfall das Ergreifen von Maßnahmen, die in die Zuständigkeit des Landtages fallen; diese müssen dem Landtag in der ersten darauf folgenden Sitzung zur Ratifizierung vorgelegt werden.

TITOLO III

Approvazione, promulgazione e pubblicazione delle leggi e dei regolamenti regionali e provinciali

Art. 55. - I disegni di legge approvati dal Consiglio regionale o da quello provinciale sono comunicati al Commissario del Governo in Trento, se trattasi della Regione o della Provincia di Trento, e al Commissario del Governo in Bolzano, se trattasi della Provincia di Bolzano. I disegni di legge sono promulgati trenta giorni dopo la comunicazione, salvo che il Governo non li rinvii rispettivamente al Consiglio regionale od a quello provinciale col rilievo che eccedono le rispettive competenze o contrastano con gli interessi nazionali o con quelli di una delle due Province nella regione.

Ove il Consiglio regionale o quello provinciale li approvi nuovamente a maggioranza assoluta dei suoi componenti sono promulgati, se, entro quindici giorni dalla comunicazione, il Governo non promuove la questione di legittimità davanti alla Corte costituzionale, o quella di merito, per contrasto di interessi, davanti alle Camere. In caso di dubbio la Corte decide di chi sia la competenza.

Se una legge è dichiarata urgente dal Consiglio regionale o da quello provinciale a maggioranza assoluta dei componenti rispettivi, la promulgazione e l'entrata in vigore, se il Governo consente, non sono subordinate ai termini indicati.

Le leggi regionali e quelle provinciali sono promulgate rispettivamente dal Presidente della Regione⁵⁵⁾ o dal Presidente della Provincia⁵⁶⁾ e sono viste dal Commissario del Governo competente.

55) Vedi nota n. 12.

56) Vedi nota n. 5.

III. ABSCHNITT

Genehmigung, Beurkundung und Kundmachung der Gesetze und Verordnungen der Region und der Provinzen

Art. 55. - Die vom Regionalrat oder vom Landtag genehmigten Gesetzesvorlagen werden, wenn es sich um die Region oder die Provinz Trient handelt, dem Regierungskommissar von Trient, wenn es sich um die Provinz Bozen handelt, dem Regierungskommissar von Bozen bekannt gegeben. Die Gesetzesvorlagen werden dreißig Tage nach der Bekanntgabe beurkundet, wenn die Regierung sie nicht an den Regionalrat oder an den Landtag mit dem Einspruch rückverweist, dass sie die entsprechenden Befugnisse überschreiten oder im Gegensatz zu den nationalen Interessen oder zu denen einer der beiden Provinzen der Region stehen.

Wenn sie der Regionalrat oder der Landtag mit absoluter Stimmenmehrheit der Mitglieder neuerdings beschließt, werden sie beurkundet, vorausgesetzt, dass die Regierung nicht innerhalb von fünfzehn Tagen nach der Bekanntgabe beim Verfassungsgerichtshof die Frage der Verfassungsmäßigkeit oder vor den Kammern den Interessengegensatz in der Sache selbst geltend macht. Im Zweifelsfall entscheidet der Verfassungsgerichtshof, wer zuständig ist.

Wenn ein Gesetz vom Regionalrat oder vom Landtag mit der absoluten Mehrheit seiner Mitglieder als dringlich erklärt wurde, so sind die Beurkundung und das Inkrafttreten - sofern die Regierung zustimmt - nicht an die angegebenen Fristen gebunden.

Die Regional- und Landesgesetze werden vom Präsidenten der Region⁵⁵⁾ bzw. vom Landeshauptmann⁵⁶⁾ beurkundet und vom zuständigen Regierungskommissar mit Sichtvermerk versehen.

55) Siehe Anmerkung Nr. 12).

56) Siehe Anmerkung Nr. 5).

Art. 56. - Qualora una proposta di legge sia ritenuta lesiva della parità dei diritti fra i cittadini dei diversi gruppi linguistici o delle caratteristiche etniche e culturali dei gruppi stessi, la maggioranza dei consiglieri di un gruppo linguistico nel Consiglio regionale o in quello provinciale di Bolzano può chiedere che si voti per gruppi linguistici.

Nel caso che la richiesta di votazione separata non sia accolta, ovvero qualora la proposta di legge sia approvata nonostante il voto contrario dei due terzi dei componenti il gruppo linguistico che ha formulato la richiesta, la maggioranza del gruppo stesso può impugnare la legge dinanzi alla Corte costituzionale entro trenta giorni dalla sua pubblicazione, per i motivi di cui al precedente comma.

Il ricorso non ha effetto sospensivo.

Art. 57. - Le leggi regionali e provinciali ed i regolamenti regionali e provinciali sono pubblicati nel Bollettino Ufficiale della Regione, nei testi italiano e tedesco, ed entrano in vigore il quindicesimo giorno successivo a quello della loro pubblicazione, salvo diversa disposizione della legge.

In caso di dubbi l'interpretazione della norma ha luogo sulla base del testo italiano.

Copia del Bollettino Ufficiale è inviata al Commissario del Governo.

Art. 58. - Nel Bollettino Ufficiale della Regione sono altresì pubblicati in lingua tedesca le leggi ed i decreti della Repubblica che interessano la Regione, ferma la loro entrata in vigore.

Art. 59. - Le leggi approvate dai Consigli regionali e provinciali ed i regolamenti emanati dalla Giunta regionale e da quelle pro-

Art. 56. - Wenn angenommen wird, dass ein Gesetzesvorschlag die Gleichheit der Rechte zwischen den Bürgern verschiedener Sprachgruppen oder die volkliche und kulturelle Eigenart der Sprachgruppen verletzt, so kann die Mehrheit der Abgeordneten einer Sprachgruppe im Regionalrat oder im Südtiroler Landtag die Abstimmung nach Sprachgruppen verlangen.

Wird der Antrag auf getrennte Abstimmung nicht angenommen oder wird der Gesetzesvorschlag trotz der Gegenstimme von zwei Dritteln der Abgeordneten jener Sprachgruppe beschlossen, die den Antrag gestellt hat, so kann die Mehrheit dieser Sprachgruppe das Gesetz innerhalb von dreißig Tagen nach seiner Kundmachung aus den im vorhergehenden Absatz angeführten Gründen beim Verfassungsgerichtshof anfechten.

Die Anfechtung hat keine aufschiebende Wirkung.

Art. 57. - Die Gesetze und die Verordnungen der Region und des Landes werden im Amtsblatt der Region in italienischem und deutschem Wortlaut kundgemacht; wenn das Gesetz es nicht anders bestimmt, treten sie am fünfzehnten Tage nach ihrer Kundmachung in Kraft.

In Zweifelsfällen erfolgt die Auslegung der Rechtsvorschrift auf Grund des italienischen Wortlautes.

Ein Stück des Amtsblattes wird dem Regierungskommissar zugesandt.

Art. 58. - Im Amtsblatt der Region werden auch die Gesetze und die Dekrete der Republik, die die Region betreffen, in deutscher Sprache veröffentlicht. Ihr Inkrafttreten wird dadurch nicht berührt.

Art. 59. - Die vom Regionalrat und von den Landtagen genehmigten Gesetze sowie die vom Regionalausschuss und von den Lan-

vinciali debbono essere pubblicati, per notizia, in una sezione apposita della Gazzetta Ufficiale della Repubblica.

Art. 60.⁵⁷⁾ - Con legge regionale sono regolati l'esercizio dell'iniziativa popolare e il referendum per le leggi regionali.

desausschüssen erlassenen Verordnungen müssen als Mitteilung in einer eigenen Rubrik des Gesetzblattes der Republik veröffentlicht werden.

Art. 60.⁵⁷⁾ - Das Verfahren für das Volksbegehren und die Volksabstimmung über Regionalgesetze wird durch Regionalgesetz geregelt.

57) Articolo così sostituito dal comma 1, lettera ff) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

57) Der Artikel wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. ff) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ersetzt.

TITOLO IV

Enti locali

Art. 61. - Nell'ordinamento degli enti pubblici locali sono stabilite le norme atte ad assicurare la rappresentanza proporzionale dei gruppi linguistici nei riguardi della costituzione degli organi degli enti stessi.

Nei comuni della provincia di Bolzano ciascun gruppo linguistico ha diritto di essere rappresentato nella Giunta municipale, se nel Consiglio comunale vi siano almeno due consiglieri appartenenti al gruppo stesso.

Art. 62.⁵⁸⁾ - Le norme sulla composizione degli organi collegiali degli enti pubblici locali in provincia di Bolzano garantiscono la rappresentanza del gruppo linguistico ladino.

Art. 63. - Per l'esercizio del diritto elettorale attivo nelle elezioni dei Consigli comunali della provincia di Bolzano si applicano le disposizioni di cui all'ultimo comma dell'art. 25.

Art. 64. - Spetta allo Stato la disciplina dell'organizzazione e del funzionamento degli enti pubblici che svolgono la loro attività anche al di fuori del territorio della Regione.

Art. 65. - L'ordinamento del personale dei comuni è regolato dai comuni stessi, salva l'osservanza dei principi generali che potranno essere stabiliti da una legge regionale.

IV. ABSCHNITT

Örtliche Körperschaften

Art. 61. - In die Ordnung der örtlichen öffentlichen Körperschaften werden Bestimmungen aufgenommen, um die verhältnismäßige Vertretung der Sprachgruppen bei der Erstellung ihrer Organe zu gewährleisten.

In den Gemeinden der Provinz Bozen hat jede Sprachgruppe das Recht, im Gemeindeausschuss vertreten zu sein, wenn sie im Gemeinderat mit wenigstens zwei Räten vertreten ist.

Art. 62.⁵⁸⁾ - Die Bestimmungen über die Zusammensetzung der Kollegialorgane der örtlichen öffentlichen Körperschaften in der Provinz Bozen müssen die Vertretung der ladinischen Sprachgruppe gewährleisten.

Art. 63. - Für die Ausübung des aktiven Wahlrechtes bei den Gemeinderatswahlen in der Provinz Bozen werden die Bestimmungen des letzten Absatzes des Art. 25 angewandt.

Art. 64. - Die Regelung der Organisation und der Tätigkeit der öffentlichen Körperschaften, deren Tätigkeitsbereich über das Gebiet der Region hinausreicht, steht dem Staat zu.

Art. 65. - Das Dienstrecht des Gemeindepersonals wird von den Gemeinden selbst geregelt, vorbehaltlich der Befolgung allgemeiner Grundsätze, die durch ein Regionalgesetz festgelegt werden können.

⁵⁸⁾ Articolo così sostituito dal comma 1, lettera gg) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

⁵⁸⁾ Der Artikel wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. gg) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ersetzt.

TITOLO V

**Demanio e patrimonio
della Regione e delle Province**

Art. 66. - Le strade, le autostrade, le strade ferrate e gli acquedotti che abbiano interesse esclusivamente regionale e che saranno determinati nelle norme di attuazione del presente Statuto costituiscono il demanio regionale.

Art. 67. - Le foreste di proprietà dello Stato nella regione, le miniere, le cave e torbiere, quando la disponibilità ne è sottratta al proprietario del fondo, gli edifici destinati a sedi di uffici pubblici regionali con i loro arredi, e gli altri beni destinati a un pubblico servizio regionale costituiscono il patrimonio indisponibile della Regione.

I beni immobili patrimoniali dello Stato situati nella regione sono trasferiti al patrimonio della Regione.

Nelle norme di attuazione della presente legge saranno determinate le modalità per la consegna da parte dello Stato dei beni suindicati.

I beni immobili situati nella regione che non sono proprietà di alcuno spettano al patrimonio della Regione.

Art. 68. - Le Province, in corrispondenza delle nuove materie attribuite alla loro competenza, succedono, nell'ambito del proprio territorio, nei beni e nei diritti demaniali e patrimoniali di natura immobiliare dello Stato e nei beni e diritti demaniali e patrimoniali della Regione, esclusi in ogni caso quelli relativi al demanio militare, a servizi di carattere nazionale e a materie di competenza regionale.

V. ABSCHNITT

**Öffentliches Gut und Vermögen
der Region und der Provinzen**

Art. 66. - Die Straßen, die Autobahnen, die Eisenbahnen und die Wasserleitungen, die ausschließlich von regionalem Interesse sind und in den Durchführungsbestimmungen zu diesem Statut festgelegt werden, bilden das öffentliche Gut der Region.

Art. 67. - Die staatseigenen Forste in der Region, die Bergwerke, Gruben, Steinbrüche und Torfstiche, sofern das Verfügungsrecht darüber dem Grundeigentümer entzogen ist, die für öffentliche Ämter der Region bestimmten Gebäude samt Einrichtung sowie die übrigen zu öffentlichen Diensten der Region bestimmten Güter bilden das unveräußerliche Vermögen der Region.

Die in der Region gelegenen, zum Staatsvermögen gehörenden Liegenschaften werden ins Vermögen der Region übertragen.

In den Durchführungsbestimmungen zu diesem Gesetz wird die Verfahrensweise für die Übergabe der oben angeführten Güter von Seiten des Staates festgelegt.

Die in der Region gelegenen Liegenschaften ohne Eigentümer gehören zum Vermögen der Region.

Art. 68. - Die Provinzen treten auf ihrem Gebiet entsprechend den in ihre Zuständigkeit fallenden neuen Sachgebieten die Nachfolge des Staates an hinsichtlich seiner Güter und Rechte des öffentlichen Gutes und des Vermögens, soweit sie sich auf Liegenschaften beziehen, ebenso die Nachfolge der Region hinsichtlich ihrer Güter und Rechte des öffentlichen Gutes und des Vermögens; ausgeschlossen sind auf alle Fälle jene des militärischen öffentlichen Gutes, solche, die sich auf Dienste gesamtstaatlichen Charakters beziehen, und solche, die zu Sachgebieten regionaler Zuständigkeit gehören.

TITOLO VI

**Finanza della Regione
e delle Province**

Art. 69.⁵⁹⁾ - Sono devoluti alla Regione i proventi delle imposte ipotecarie percepite nel suo territorio, relative ai beni situati nello stesso.

Sono altresì devolute alla Regione le seguenti quote del gettito delle sottoindicate entrate tributarie dello Stato, percepite nel territorio regionale:

- a) i nove decimi delle imposte sulle successioni e donazioni e sul valore netto globale delle successioni;
- b) un decimo dell'imposta sul valore aggiunto, esclusa quella relativa all'importazione, al netto dei rimborsi effettuati ai sensi dell'art. 38-bis del decreto del Presidente della Repubblica 26 ottobre 1972, n. 633, e successive modificazioni, determinata assumendo a riferimento i consumi finali;⁶⁰⁾
- c) i nove decimi del provento del lotto, al netto delle vincite;
- d)⁶¹⁾

Art. 70.⁶²⁾ - E' devoluto alle Province il provento dell'imposta erariale, riscossa nei rispettivi territori, sull'energia elettrica ivi consumata.

Art. 71. - Per le concessioni di grande derivazione di acque pubbliche esistenti nella provincia, ac-

59) Articolo così sostituito dall'art. 1 della legge 30 novembre 1989, n. 386.
 60) Lettera dapprima modificata dall'art. 2, comma 107, lettera b) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010) e, successivamente, dall'art. 1, comma 407, lett. a) della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).
 61) Lettera abrogata dall'art. 2, comma 107, lettera a) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010).
 62) Articolo così sostituito dall'art. 2 della legge 30 novembre 1989, n. 386.

VI. ABSCHNITT

**Finanzen der Region
und der Provinzen**

Art. 69.⁵⁹⁾ – Der Region werden die Einkünfte aus den Hypothekarsteuern abgetreten, die in ihrem Gebiet für dort gelegene Güter eingehoben werden.

Außerdem werden der Region die nachstehenden im Gebiet der Region eingehobenen Anteile am Ertrag der unten angeführten Steuereinnahmen des Staates abgetreten:

- a) neun Zehntel der Steuern auf Erbschaften und Schenkungen und auf den Netto-Gesamtwert der Erbschaften;
- b) ein Zehntel der Mehrwertsteuer – mit Ausnahme jener auf die Einfuhr, abzüglich der im Sinne des Art. 38-bis des Dekretes des Präsidenten der Republik vom 26. Oktober 1972, Nr. 633 mit seinen späteren Änderungen vorgenommenen Rückzahlungen –, die aufgrund des Endverbrauches festzustellen ist;⁶⁰⁾
- c) neun Zehntel des Lotto-Ertrages abzüglich der Gewinne;
- d)⁶¹⁾

Art. 70.⁶²⁾ – Den Provinzen wird der Ertrag der in ihren Gebieten eingehobenen Staatssteuer auf den dortigen Verbrauch an Strom abgetreten.

Art. 71. – Für die in der Provinz bestehenden Konzessionen für Großableitungen öffentlicher

59) Der Artikel wurde durch Art. 1 des Gesetzes vom 30. November 1989, Nr. 386 so ersetzt.
 60) Der Buchstabe wurde zuerst durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. b) des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) und später durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. a) des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) geändert.
 61) Der Buchstabe wurde durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. a) des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) aufgehoben.
 62) Der Artikel wurde durch Art. 2 des Gesetzes vom 30. November 1989, Nr. 386 so ersetzt.

cordate o da accordarsi per qualunque scopo, lo Stato cede a favore della Provincia i nove decimi dell'importo del canone annuo stabilito a norma di legge.

Art. 72.⁶³⁾ - Le Province possono stabilire imposte e tasse sul turismo.

Art. 73.⁶⁴⁾ - La Regione e le Province hanno facoltà di istituire con leggi tributi propri in armonia con i principi del sistema tributario dello Stato, nelle materie di rispettiva competenza. Le tasse automobilistiche istituite con legge provinciale costituiscono tributi propri.

1-bis Le province, relativamente ai tributi erariali per i quali lo Stato ne prevede la possibilità, possono in ogni caso modificare aliquote e prevedere esenzioni, detrazioni e deduzioni purché nei limiti delle aliquote superiori definite dalla normativa statale. Le province possono, con apposita legge e nel rispetto delle norme dell'Unione europea sugli aiuti di Stato, concedere incentivi, contributi, agevolazioni, sovvenzioni e benefici di qualsiasi genere, da utilizzare in compensazione ai sensi del Capo III del decreto legislativo 9 luglio 1997, n. 241. I fondi necessari per la regolazione contabile delle compensazioni sono posti ad esclusivo carico delle rispettive province, che provvedono alla stipula di una convenzione con l'Agenzia delle entrate, al fine di disciplinare le modalità operative per la fruizione delle suddette agevolazioni.⁶⁵⁾

Gewässer – zu welchem Zweck auch immer sie erteilt worden sind oder erteilt werden – tritt der Staat zugunsten der Provinz neun Zehntel des Betrages der gesetzlich festgelegten Jahresgebühr ab.

Art. 72.⁶³⁾ – Die Provinzen können Fremdenverkehrssteuern und -gebühren einführen.

Art. 73.⁶⁴⁾ – Die Region und die Provinzen können in Übereinstimmung mit den Grundsätzen des staatlichen Steuersystems mit Gesetz eigene Abgaben auf den in ihre Zuständigkeit fallenden Sachgebieten einführen. Die mit Landesgesetz eingeführten Kraftfahrzeugsteuern sind eigene Abgaben.

(1-bis) Die Provinzen können für staatliche Abgaben, für die der Staat diese Möglichkeit vorsieht, auf jeden Fall die Steuersätze ändern und Befreiungen, Abzüge und Freibeträge vorsehen, und zwar im Rahmen der in den staatlichen Bestimmungen festgesetzten höheren Steuersätze. Die Provinzen können mit eigenem Gesetz und unter Beachtung der Bestimmungen der Europäischen Union über die staatlichen Beihilfen Förderungen, Beiträge, Begünstigungen, Subventionen und Vorteile jedweder Art gewähren, die als Ausgleich im Sinne des III. Kapitels des gesetzesvertretenden Dekrets vom 9. Juli 1997, Nr. 241 zu verwenden sind. Die für die Verbuchung der Ausgleich erforderlichen Mittel gehen ausschließlich zu Lasten der jeweiligen Provinzen, die

63) Articolo così sostituito dall'art. 9 della legge 30 novembre 1989, n. 386.

64) Articolo dapprima sostituito dall'art. 10 della legge 30 novembre 1989, n. 386 e, successivamente, modificato dall'art. 2, comma 107, lett. c) punto 1) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010).

65) Comma aggiunto dall'art. 2, comma 107, lett. c) punto 2) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010) e, successivamente modificato dall'art. 1, comma 407, lett. b) della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).

63) Der Artikel wurde durch Art. 9 des Gesetzes vom 30. November 1989, Nr. 386 ersetzt.

64) Der Artikel wurde zuerst durch Art. 10 des Gesetzes vom 30. November 1989, Nr. 386 ersetzt und später durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. c) Z. 1 des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) geändert.

65) Der Absatz wurde durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. c) Z. 2) des Gesetzes vom 23. Dezember Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) hinzugefügt und später durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. b) des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) geändert.

Art. 74.⁶⁶⁾ – 1. La regione e le province possono ricorrere all'indebitamento solo per il finanziamento di spese di investimento, per una cifra non superiore alle entrate correnti. E' esclusa ogni garanzia dello Stato sui prestiti dalle stesse contratti.

Art. 75.⁶⁷⁾ - Sono attribuite alle Province le seguenti quote del gettito delle sottoindicate entrate tributarie dello Stato, percette nei rispettivi territori provinciali:

- a) i nove decimi delle imposte di registro e di bollo, nonché delle tasse di concessione governativa;
- b)⁶⁸⁾
- c) i nove decimi dell'imposta sul consumo dei tabacchi per le vendite afferenti ai territori delle due province;
- d) gli otto decimi dell'imposta sul valore aggiunto, esclusa quella relativa all'importazione, al netto dei rimborsi effettuati ai sensi dell'articolo 38-bis del decreto del Presidente della Repubblica 26 ottobre 1972, n. 633, e successive modificazioni;⁶⁹⁾
- e) i nove decimi dell'imposta sul valore aggiunto relativa all'importazione determinata assumendo a riferimento i consumi finali;⁷⁰⁾

zwecks Regelung der Modalitäten für die Inanspruchnahme genannter Begünstigungen eine Vereinbarung mit der Agentur der Einnahmen abschließen.⁶⁵⁾

Art. 74.⁶⁶⁾ – (1) Die Region und die Provinzen dürfen sich nur zwecks Finanzierung von Investitionen bis zum Höchstbetrag der laufenden Einnahmen verschulden. Jedwede Garantie seitens des Staates für die von ihnen aufgenommenen Schulden ist ausgeschlossen.

Art. 75.⁶⁷⁾ – Den Provinzen werden die nachstehenden Anteile am Ertrag der unten angeführten, in ihrem Gebiet eingehobenen Steuereinnahmen des Staates zugewiesen:

- a) neun Zehntel der Register- und Stempelsteuern sowie der Gebühren für staatliche Konzessionen;
- b)⁶⁸⁾
- c) neun Zehntel der Steuer auf den Verbrauch von Tabakwaren, bezogen auf den Absatz in den Gebieten der beiden Provinzen;
- d) acht Zehntel der Mehrwertsteuer mit Ausnahme jener auf die Einfuhr, abzüglich der im Sinne des Art. 38-bis des Dekrets des Präsidenten der Republik vom 26. Oktober 1972, Nr. 633 mit seinen späteren Änderungen vorgenommenen Rückzahlungen;⁶⁹⁾
- e) neun Zehntel der Mehrwertsteuer auf die Einfuhr, die aufgrund des Endverbrauches festzustellen ist;⁷⁰⁾

66) Articolo sostituito dall'art. 2, comma 107, lett. d) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010).

67) L'attuale art. 75 sostituisce gli originari artt. 75, 76 e 77 per effetto dell'art. 3 della legge 30 novembre 1989, n. 386.

68) Lettera abrogata dall'art. 2, comma 107, lettera a) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010).

69) Lettera modificata dall'art. 1, comma 407, lettera c) della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).

70) Lettera sostituita dall'art. 2, comma 107, lett. e) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010).

66) Der Artikel wurde durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. d) des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) ersetzt.

67) Der derzeitige Art. 75 ersetzt die ursprünglichen Art. 75, 76 und 77 aufgrund des Art. 3 des Gesetzes vom 30. November 1989, Nr. 386.

68) Der Buchstabe wurde durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. a) des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) aufgehoben.

69) Der Buchstabe wurde durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. c) des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) geändert.

70) Der Buchstabe wurde durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. e) des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) ersetzt.

- f) i nove decimi del gettito dell'accisa sulla benzina, sugli oli da gas per autotrazione e sui gas petroliferi liquefatti per autotrazione erogati dagli impianti di distribuzione situati nei territori delle due province, nonché i nove decimi delle accise sugli altri prodotti energetici ivi consumati;⁷¹⁾
- g) i nove decimi di tutte le altre entrate tributarie erariali, dirette o indirette, comunque denominate, inclusa l'imposta locale sui redditi, ad eccezione di quelle di spettanza regionale o di altri enti pubblici.

.....⁷²⁾

Art. 75-bis.⁷³⁾ - 1. Nell'ammontare delle quote di tributi erariali devolute alla regione e alle province sono comprese anche le entrate afferenti all'ambito regionale e provinciale affluite, in attuazione di disposizioni legislative o amministrative, a uffici situati fuori del territorio della regione e delle rispettive province.

2. La determinazione delle quote di cui al comma 1 è effettuata assumendo a riferimento indicatori od ogni altra documentazione idonea alla valutazione dei fenomeni economici che hanno luogo nel territorio regionale e provinciale.

3. Salvo quanto diversamente disposto con le disposizioni di cui all'art. 107, i gettiti di spettanza provinciale dell'imposta sul reddito delle società e delle imposte sostitutive sui redditi di capitale, qualora non sia possibile la determinazione con le modalità di cui al comma 2, sono quantificati sulla base dell'incidenza media dei medesimi tributi sul prodotto interno lordo (PIL) nazionale da applicare

- f) neun Zehntel des Ertrages der Akzise auf Benzin, auf Dieselkraftstoffe und auf Flüssiggaskraftstoffe, die an den Tankstellen im Gebiet der beiden Provinzen abgegeben werden, sowie neun Zehntel der Akzisen auf andere Energieerzeugnisse, die dort verbraucht werden;⁷¹⁾
- g) neun Zehntel aller anderen direkten oder indirekten, wie auch immer benannten Einnahmen aus staatlichen Abgaben einschließlich der örtlichen Einkommenssteuer mit Ausnahme jener, die der Region oder anderen örtlichen Körperschaften zustehen.

.....⁷²⁾

Art. 75-bis.⁷³⁾ – (1) Im Betrag der der Region und den Provinzen abgetretenen Anteile der Steuereinnahmen des Staates sind auch die Einnahmen inbegriffen, die das Regional- oder Landesgebiet betreffen und in Durchführung von Gesetzes- oder Verwaltungsbestimmungen Ämtern außerhalb des Gebietes der Region oder der jeweiligen Provinz zugeflossen sind.

(2) Die Festsetzung der Anteile laut Abs. 2 wird anhand von Indikatoren oder jeder anderen Dokumentation vorgenommen, die sich zur Bewertung der wirtschaftlichen Phänomene im Regional- und Landesgebiet eignen.

(3) Unbeschadet der anderslautenden Bestimmungen des Art. 107 werden die den Provinzen zustehenden Erträge aus der Steuer auf Gesellschaftseinkommen und aus den Ersatzsteuern auf Kapitalerträge, wenn sie nicht nach den Modalitäten laut Abs. 2 festgelegt werden können, aufgrund der durchschnittlichen Auswirkung dieser Abgaben auf das nationale

71) Lettera sostituita dall'art. 2, comma 107, lett. f) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010).

72) Il comma secondo di detto articolo è abrogato dall'art. 2, comma 107, lett. a) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010).

73) Articolo inserito dall'art. 2, comma 107, lett. g) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010).

71) Der Buchstabe wurde durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. f) des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) eingefügt.

72) Der Abs. 2 genannten Artikels wurde durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. a) des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) aufgehoben.

73) Der Artikel wurde durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. g) des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) eingefügt.

al PIL regionale o provinciale accertato dall'Istituto nazionale di statistica.

3-bis. Il gettito derivante da maggiorazioni di aliquote o dall'istituzione di nuovi tributi, se destinato per legge alla copertura, ai sensi dell'articolo 81 della Costituzione, di nuove specifiche spese di carattere non continuativo che non rientrano nelle materie di competenza della regione o delle province, ivi comprese quelle relative a calamità naturali, è riservato allo Stato, purché risulti temporalmente delimitato, nonché contabilizzato distintamente nel bilancio statale e quindi quantificabile. Non sono ammesse riserve di gettito destinate al raggiungimento di obiettivi di riequilibrio della finanza pubblica. Sono abrogati gli articoli 9, 10 e 10-bis del decreto legislativo 16 marzo 1992, n. 268.⁷⁴⁾

Art. 76. -⁷⁵⁾

Art. 77. -⁷⁶⁾

Art. 78. -⁷⁷⁾

Art. 79.⁷⁸⁾ - 1. Il sistema territoriale regionale integrato, costituito dalla regione, dalle province e dagli enti di cui al comma 3, concorre, nel rispetto dell'equilibrio dei relativi bilanci ai sensi della legge 24 dicembre 2012, n. 243, al conseguimento degli obiettivi di finanza pubblica, di perequazione e di solidarietà e

Bruttoinlandsprodukt (BIP) quantifiziert, das auf das vom Nationalinstitut für Statistik fest gestellte BIP der Region bzw. der Provinz anzuwenden ist.

(3-bis) Der Ertrag aus der Erhöhung von Steuersätzen oder aus der Einführung neuer Abgaben – sofern er im Sinne des Art. 81 der Verfassung mit Gesetz für die Deckung neuer spezifischer nicht kontinuierlicher Ausgaben bestimmt ist, die nicht die Zuständigkeitsbereiche der Region oder der Provinzen betreffen, einschließlich der Ausgaben in Zusammenhang mit Naturkatastrophen – ist dem Staat vorbehalten, wenn dieser zeitlich begrenzt, im Staatshaushalt getrennt verbucht und demnach quantifizierbar ist. Es sind keine Rücklagen für den Ausgleich der öffentlichen Finanzen gestattet. Die Art. 9, 10 und 10-bis des gesetzesvertretenden Dekrets vom 16. März 1992, Nr. 268 werden aufgehoben.⁷⁴⁾

Art. 76. -⁷⁵⁾

Art. 77. -⁷⁶⁾

Art. 78. -⁷⁷⁾

Art. 79.⁷⁸⁾ – (1) Das integrierte regionale Territorialsystem, das aus der Region, den Provinzen und den Körperschaften laut Abs. 3 besteht, trägt unter Beachtung der Ausgeglichenheit der jeweiligen Haushalte im Sinne des Gesetzes vom 24. Dezember 2012, Nr. 243 zur Erreichung der Ziele der öffentlichen Finanzen

74) Comma inserito dall'art. 1, comma 407, lett. d) della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).

75) Articolo sostituito dall'art. 75 dello Statuto per effetto dell'entrata in vigore dell'art. 3 della legge 30 novembre 1989, n. 386.

76) Articolo sostituito dall'art. 75 dello Statuto per effetto dell'entrata in vigore dell'art. 3 della legge 30 novembre 1989, n. 386.

77) Articolo dapprima sostituito dall'art. 4 della legge 30 novembre 1989, n. 386 e, successivamente, abrogato dall'art. 2, comma 107, lett. a) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010).

78) Articolo sostituito dall'art. 2, comma 107, lett. h) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010).

74) Der Absatz wurde durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. d) des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) hinzugefügt.

75) Der Artikel wurde durch Art. 75 des Statuts aufgrund des Inkrafttretens des Art. 3 des Gesetzes vom 30. November 1989, Nr. 386 ersetzt.

76) Der Artikel wurde durch Art. 75 des Statuts aufgrund des Inkrafttretens des Art. 3 des Gesetzes vom 30. November 1989, Nr. 386 ersetzt.

77) Der Artikel wurde zuerst durch Art. 4 des Gesetzes vom 30. November 1989, Nr. 386 ersetzt und später durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. a) des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) aufgehoben.

78) Der Artikel wurde durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. h) des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) ersetzt.

all'esercizio dei diritti e dei doveri dagli stessi derivanti, nonché all'osservanza dei vincoli economici e finanziari derivanti dall'ordinamento dell'Unione europea:⁷⁹⁾

- a) con l'intervenuta soppressione della somma sostitutiva dell'imposta sul valore aggiunto all'importazione e delle assegnazioni a valere su leggi statali di settore;
- b) con l'intervenuta soppressione della somma spettante ai sensi dell'articolo 78;
- c) con il concorso finanziario ulteriore al riequilibrio della finanza pubblica mediante l'assunzione di oneri relativi all'esercizio di funzioni statali, anche delegate, definite d'intesa con il Ministero dell'economia e delle finanze, nonché con il finanziamento di iniziative e di progetti, relativi anche ai territori confinanti, complessivamente in misura pari a 100 milioni di euro annui a decorrere dall'anno 2010 per ciascuna provincia. L'assunzione di oneri opera comunque nell'importo di 100 milioni di euro annui anche se gli interventi nei territori confinanti risultino per un determinato anno di un importo inferiore a 40 milioni di euro complessivi;
- d) con le modalità di coordinamento della finanza pubblica definite al comma 3.

2. Le misure di cui al comma 1 possono essere modificate esclusivamente con la procedura prevista dall'articolo 104 e fino alla loro eventuale modificazione costituiscono il concorso agli obiettivi di finanza pubblica di cui al comma 1.

3. Fermo restando il coordinamento della finanza pubblica da parte dello Stato ai sensi dell'articolo 117 della

und der Ausgleichs- und Solidaritätsgrundsätze, zur Ausübung der daraus abgeleiteten Rechte und Pflichten sowie zur Erfüllung der aus der Ordnung der Europäischen Union herrührenden wirtschaftlichen und finanziellen Verpflichtungen wie folgt bei:⁷⁹⁾

- a) mit der vorgenommenen Abschaffung des Ersatzbetrages für die Mehrwertsteuer auf die Einfuhr und der Zuweisungen aus staatlichen Sektorengesetzen;
- b) mit der vorgenommenen Abschaffung des laut Art. 78 zustehenden Betrags;
- c) mit dem weiteren finanziellen Beitrag zum Ausgleich der öffentlichen Finanzen durch die Übernahme von finanziellen Verpflichtungen aus der Ausübung staatlicher, auch delegierter Funktionen, die im Einvernehmen mit dem Ministerium für Wirtschaft und Finanzen festgelegt werden, sowie ab dem Jahre 2010 mit der Finanzierung von Initiativen und Projekten, die auch angrenzende Gebiete einbeziehen, durch jede Provinz mit insgesamt 100 Millionen Euro jährlich. Die Übernahme der Kosten von 100 Millionen jährlich gilt auch dann, wenn die Kosten für die Maßnahmen in den angrenzenden Gebieten für ein bestimmtes Jahr weniger als insgesamt 40 Millionen Euro betragen;
- d) mit den im Abs. 3 vorgesehenen Modalitäten der Koordinierung der öffentlichen Finanzen.

(2) Die Maßnahmen laut Abs. 1 können nur mit dem Verfahren laut Art. 104 geändert werden und bis zur allfälligen Änderung bilden sie den Beitrag zur Erreichung der Ziele der öffentlichen Finanzen laut Abs. 1.

(3) Unbeschadet der staatlichen Befugnis zur Koordinierung der öffentlichen Finanzen im Sinne des Art. 117

⁷⁹⁾ Alinea sostituito dall'art. 1, comma 407, lett. e) n. 1), della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).

⁷⁹⁾ Der einleitende Satz wurde durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. e) Z. 1 des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) ersetzt.

Costituzione, le province provvedono al coordinamento della finanza pubblica provinciale, nei confronti degli enti locali, dei propri enti e organismi strumentali pubblici e privati e di quelli degli enti locali, delle aziende sanitarie, delle università, incluse quelle non statali di cui all'*articolo* 17, comma 120, della legge 15 maggio 1997, n. 127, delle camere di commercio, industria, artigianato e agricoltura e degli altri enti od organismi a ordinamento regionale o provinciale finanziati dalle stesse in via ordinaria. Al fine di conseguire gli obiettivi in termini di saldo netto da finanziare previsti in capo alla regione e alle province ai sensi del presente articolo, spetta alle province definire i concorsi e gli obblighi nei confronti degli enti del sistema territoriale integrato di rispettiva competenza. Le province vigilano sul raggiungimento degli obiettivi di finanza pubblica da parte degli enti di cui al presente comma e, ai fini del monitoraggio dei saldi di finanza pubblica, comunicano al Ministero dell'economia e delle finanze gli obiettivi fissati e i risultati conseguiti.⁸⁰⁾

4. Nei confronti della regione e delle province e degli enti appartenenti al sistema territoriale regionale integrato non sono applicabili disposizioni statali che prevedono obblighi, oneri, accantonamenti, riserve all'erario o concorsi comunque denominati, ivi inclusi quelli afferenti il patto di stabilità interno, diversi da quelli previsti dal presente titolo. La regione e le province provvedono, per sé e per gli enti del sistema territoriale regionale integrato di rispettiva competenza, alle finalità di coordinamento della finanza pubblica contenute in specifiche

der Verfassung koordinieren die Provinzen die öffentlichen Finanzen des Landes gegenüber den örtlichen Körperschaften, den Anstalten und den öffentlichen und privaten instrumentalen Einrichtungen der Provinzen und der örtlichen Körperschaften, den Sanitätsbetrieben und Universitäten, einschließlich der nicht staatlichen Universitäten laut Art. 17 Abs. 120 des Gesetzes vom 15. Mai 1997, Nr. 127, den Handels-, Industrie-, Handwerks und Landwirtschaftskammern und den anderen Körperschaften oder Einrichtungen, für deren Ordnung die Region oder die Provinzen zuständig sind und die von diesen auf ordentlichem Weg finanziert werden. Für die Verwirklichung der von der Region und den Provinzen im Sinne dieses Artikels zu erreichenden Ziele bezüglich des zu finanzierenden Nettosaldo steht es den Provinzen zu, die Beiträge und Verpflichtungen gegenüber den jeweiligen Körperschaften des integrierten Territorialsystems zu regeln. Die Provinzen überwachen die Erreichung der Ziele der öffentlichen Finanzen seitens der Körperschaften laut diesem Absatz und teilen dem Ministerium für Wirtschaft und Finanzen die gesteckten Ziele und die erreichten Ergebnisse zwecks Monitorierung der Salden der öffentlichen Finanzen mit.⁸⁰⁾

(4) Staatliche Bestimmungen, die nicht in diesem Titel vorgesehene Verpflichtungen, Ausgaben, Rücklagen, Vorbehalten zugunsten des Staates und wie auch immer benannte Beiträge vorsehen, einschließlich jener betreffend den internen Stabilitätspakt, können nicht auf die Region, die Provinzen und die dem integrierten regionalen Territorialsystem angehörenden Körperschaften angewandt werden. Die Region und die Provinzen nehmen für sich und für die jeweiligen dem integrierten regionalen

80) Comma sostituito dall'art. 1, comma 407, lett. e) n. 2), della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).

80) Der Absatz wurde durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. e) Z. 2 des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) ersetzt.

disposizioni legislative dello Stato, adeguando, ai sensi dell'articolo 2 del decreto legislativo 16 marzo 1992, n. 266, la propria legislazione ai principi costituenti limiti ai sensi degli articoli 4 o 5, nelle materie individuate dallo Statuto, adottando, conseguentemente, autonome misure di razionalizzazione e contenimento della spesa, anche orientate alla riduzione del debito pubblico, idonee ad assicurare il rispetto delle dinamiche della spesa aggregata delle amministrazioni pubbliche del territorio nazionale, in coerenza con l'ordinamento dell'Unione europea.⁸¹⁾

4-bis. Per ciascuno degli anni dal 2018 al 2022, il contributo della regione e delle province alla finanza pubblica in termini di saldo netto da finanziare, riferito al sistema territoriale regionale integrato, è pari a 905,315 milioni di euro complessivi, dei quali 15,091 milioni di euro sono posti in capo alla regione. Il contributo delle province, ferma restando l'imputazione a ciascuna di esse del maggior gettito derivante dall'attuazione dell'articolo 13, comma 17, del decreto-legge 6 dicembre 2011, n. 201, convertito, con modificazioni, dalla legge 22 dicembre 2011, n. 214, e dell'articolo 1, commi 521 e 712, della legge 27 dicembre 2013, n. 147, è ripartito tra le province stesse sulla base dell'incidenza del prodotto interno lordo del territorio di ciascuna provincia sul prodotto interno lordo regionale; le province e la regione possono concordare l'attribuzione alla regione di una quota del contributo.⁸²⁾

Territorialsystem angehörenden Körperschaften die in spezifischen staatlichen Bestimmungen vorgesehene Koordinierung der öffentlichen Finanzen wahr, indem sie im Sinne des Art. 2 des gesetzesvertretenden Dekrets vom 16. März 1992, Nr. 266 die eigene Gesetzgebung auf den im Statut angeführten Sachgebieten den Grundsätzen anpassen, die laut Art. 4 bzw. 5 Grenzen darstellen. Hierzu ergreifen sie – auch zwecks Reduzierung der öffentlichen Verschuldung – eigene Maßnahmen zur Rationalisierung und Eindämmung der Ausgaben, die die Beachtung der Dynamik der aggregierten Ausgaben der öffentlichen Verwaltungen im Staatsgebiet in Übereinstimmung mit der Ordnung der Europäischen Union ermöglichen.⁸¹⁾

(4-bis) Für ein jedes der Jahre von 2018 bis 2022 beläuft sich der Beitrag der Region und der Provinzen an die öffentlichen Finanzen hinsichtlich des zu finanzierenden Nettosaldos bezogen auf das regionale integrierte Territorialsystem auf insgesamt 905,315 Millionen Euro, von denen 15,091 Millionen Euro zu Lasten der Region gehen. Der Beitrag der Provinzen wird unter diesen auf der Grundlage des Anteils des Bruttoinlandsprodukts des jeweiligen Landesgebiets am regionalen Bruttoinlandsprodukt aufgeteilt, unbeschadet der Rückgewinnung seitens einer jeden Provinz des aus der Umsetzung des Art. 13 Abs. 17 des Gesetzesdekrets vom 6. Dezember 2011, Nr. 201 – umgewandelt mit Änderungen durch das Gesetz vom 22. Dezember 2011, Nr. 214 – sowie des Art. 1 Abs. 521 und 712 des Gesetzes vom 27. Dezember 2013, Nr. 147 erzielten Mehrertrags. Die Provinzen und die Region können vereinbaren, dass ein Anteil des Beitrags von

81) Comma sostituito dall'art. 1, comma 407, lett. e) n. 3), della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).

82) Comma introdotto dall'art. 1, comma 407, lett. e) n. 3), della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).

81) Der Absatz wurde durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. e) Z. 3 des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) ersetzt.

82) Der Absatz wurde durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. e) Z. 3 des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) eingeführt.

4-ter. A decorrere dall'anno 2023 il contributo complessivo di 905 milioni di euro, ferma restando la ripartizione dello stesso tra la regione Trentino-Alto Adige e le province autonome di Trento e di Bolzano, è rideterminato annualmente applicando al predetto importo la variazione percentuale degli oneri del debito delle pubbliche amministrazioni rilevata nell'ultimo anno disponibile rispetto all'anno precedente. La differenza rispetto al contributo di 905,315 milioni di euro è ripartita tra le province sulla base dell'incidenza del prodotto interno lordo del territorio di ciascuna provincia sul prodotto interno lordo regionale. Ai fini del periodo precedente è considerato il prodotto interno lordo indicato dall'ISTAT nell'ultima rilevazione disponibile.⁸³⁾

4-quater. A decorrere dall'anno 2016, la regione e le province conseguono il pareggio del bilancio come definito dall'articolo 9 della legge 24 dicembre 2012, n. 243. Per gli anni 2016 e 2017 la regione e le province accantonano in termini di cassa e in termini di competenza un importo definito d'intesa con il Ministero dell'economia e delle finanze tale da garantire la neutralità finanziaria per i saldi di finanza pubblica. A decorrere dall'anno 2018 ai predetti enti ad autonomia differenziata non si applicano il saldo programmatico di cui al comma 455 dell'articolo 1 della legge 24 dicembre 2012, n. 228, e le disposizioni in materia di patto di stabilità interno in contrasto con il pareggio di bilancio di cui al primo periodo del presente comma.⁸⁴⁾

der Region übernommen wird.⁸²⁾

(4-ter) Ab dem Jahr 2023 wird der Gesamtbeitrag von 905 Millionen Euro, unbeschadet der Aufteilung unter der Region Trentino-Südtirol und den Autonomen Provinzen Trient und Bozen, jährlich neu festgesetzt, indem auf genannten Betrag die prozentuelle Änderung der im letzten verfügbaren Jahr gegenüber dem Vorjahr festgestellten öffentlichen Verschuldung angewandt wird. Die Differenz gegenüber dem Beitrag von 905,315 Millionen Euro wird unter den Provinzen auf der Grundlage des Anteils des Bruttoinlandsprodukts des jeweiligen Landesgebiets am regionalen Bruttoinlandsprodukt aufgeteilt. Für die Zwecke des vorstehenden Absatzes wird auf das vom ISTAT zuletzt erhobene Bruttoinlandsprodukt Bezug genommen.⁸³⁾

(4-quater) Ab dem Jahr 2016 erzielen die Region und die Provinzen den Haushaltsausgleich, wie im Art. 9 des Gesetzes vom 24. Dezember 2012, Nr. 243 festgelegt. Für die Jahre 2016 und 2017 legen die Region und die Provinzen einen mit dem Ministerium für Wirtschaft und Finanzen vereinbarten Betrag in der Kassa- und Kompetenzrechnung zurück, der die Finanzneutralität hinsichtlich der Salden der öffentlichen Finanzen gewährleistet. Ab dem Jahr 2018 werden der programmatische Saldo laut Art. 1 Abs. 455 des Gesetzes vom 24. Dezember 2012, Nr. 228 und die Bestimmungen betreffend den internen Stabilitätspakt, die im Widerspruch zum Haushaltsausgleich laut dem ersten Satz dieses Absatzes stehen, auf vorgenannte Körperschaften mit Sonderautonomie nicht mehr angewandt.⁸⁴⁾

83) Comma introdotto dall'art. 1, comma 407, lett. e) n. 4), della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).

84) Comma introdotto dall'art. 1, comma 407, lett. e) n. 4), della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).

83) Der Absatz wurde durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. e) Z. 4 des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) eingeführt.

84) Der Absatz wurde durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. e) Z. 4 des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) eingeführt.

4-*quinquies*. Restano ferme le disposizioni in materia di monitoraggio, certificazione e sanzioni previste dai commi 460, 461 e 462 dell'articolo 1 della legge 24 dicembre 2012, n. 228.⁸⁵⁾

4-*sexies*. A decorrere dall'anno 2015, il contributo in termini di saldo netto da finanziare di cui all'Accordo del 15 ottobre 2014 tra il Governo, la regione e le province è versato all'erario con imputazione sul capitolo 3465, articolo 1, capo X, del bilancio dello Stato entro il 30 aprile di ciascun anno. In mancanza di tali versamenti all'entrata del bilancio dello Stato entro il 30 aprile e della relativa comunicazione entro il 30 maggio al Ministero dell'economia e delle finanze, quest'ultimo è autorizzato a trattenere gli importi corrispondenti a valere sulle somme a qualsiasi titolo spettanti alla regione e a ciascuna provincia relativamente alla propria quota di contributo, avvalendosi anche dell'Agenzia delle entrate per le somme introitate per il tramite della Struttura di gestione.⁸⁶⁾

4-*septies*. E' fatta salva la facoltà da parte dello Stato di modificare, per un periodo di tempo definito, i contributi in termini di saldo netto da finanziare e di indebitamento netto posti a carico della regione e delle province, previsti a decorrere dall'anno 2018, per far fronte ad eventuali eccezionali esigenze di finanza pubblica nella misura massima del 10 per cento dei predetti contributi stessi. Contributi di importi superiori sono concordati con la regione e le province. Nel caso in cui siano necessarie manovre straordinarie volte ad assicurare il rispetto delle norme europee in materia di riequilibrio del bilancio pubblico i predetti contributi possono essere

(4-*quinquies*) Die Bestimmungen in Sachen Überwachung, Bescheinigung und Strafen laut Art. 1 Abs. 460, 461 und 462 des Gesetzes vom 24. Dezember 2012, Nr. 228 bleiben unberührt.⁸⁵⁾

(4-*sexies*) Ab dem Jahr 2015 ist der Beitrag bezüglich des zu finanzierenden Nettosaldos laut dem Übereinkommen zwischen Regierung, Region und Provinzen vom 15. Oktober 2014 an die Staatskasse mit Eintragung im Kap. 3465 Art. 1 X. Kapitel des Staatshaushalts innerhalb 30. April eines jeden Jahres zu zahlen. Wird der Beitrag nicht binnen 30. April in die Staatskasse eingezahlt und bleibt eine diesbezügliche Mitteilung an das Ministerium für Wirtschaft und Finanzen binnen 30. Mai aus, so kann das Ministerium den jeweils geschuldeten Beitragsanteil von den der Region und einer jeden Provinz aus jedwedem Titel zustehenden Beträgen einbehalten, wobei es sich auch der Agentur für Einnahmen für die über die Verwaltungsstruktur eingehobenen Beträge bedienen kann.⁸⁶⁾

(4-*septies*) Die Befugnis des Staates, die ab 2018 vorgesehenen Beiträge bezüglich des zu finanzierenden Nettosaldos sowie der Nettoverschuldung zu Lasten der Region und der Provinzen für einen begrenzten Zeitraum im Höchstausmaß von 10 Prozent genannter Beiträge zu ändern, um eventuelle außerordentliche Erfordernisse zu Lasten der öffentlichen Finanzen zu decken, bleibt unberührt. Höhere Beiträge sind mit der Region und den Provinzen zu vereinbaren. Für den Fall, dass sich außerordentliche Maßnahmen für die Beachtung der europäischen Bestimmungen auf dem Sachgebiet des Ausgleichs des öffentlichen Haushalts für

85) Comma introdotto dall'art. 1, comma 407, lett. e) n. 4), della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).

86) Comma introdotto dall'art. 1, comma 407, lett. e) n. 4), della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).

85) Der Absatz wurde durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. e) Z. 4 des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) eingeführt.

86) Der Absatz wurde durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. e) Z. 4 des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) eingeführt.

incrementati, per un periodo limitato, di una percentuale ulteriore, rispetto a quella indicata al periodo precedente, non superiore al 10 per cento.⁸⁷⁾

4-*octies*. La regione e le province si obbligano a recepire con propria legge da emanare entro il 31 dicembre 2014, mediante rinvio formale recettizio, le disposizioni in materia di armonizzazione dei sistemi contabili e degli schemi di bilancio delle regioni, degli enti locali e dei loro organismi, previste dal decreto legislativo 23 giugno 2011, n. 118, nonché gli eventuali atti successivi e presupposti, in modo da consentire l'operatività e l'applicazione delle predette disposizioni nei termini indicati dal citato decreto legislativo n. 118 del 2011 per le regioni a statuto ordinario, posticipati di un anno, subordinatamente all'emanazione di un provvedimento statale volto a disciplinare gli accertamenti di entrata relativi a devoluzioni di tributi erariali e la possibilità di dare copertura agli investimenti con l'utilizzo del saldo positivo di competenza tra le entrate correnti e le spese correnti.⁸⁸⁾

Art. 80.⁸⁹⁾ - 1. Le province hanno competenza legislativa in materia di finanza locale.

2. Nelle materie di competenza, le province possono istituire nuovi tributi locali. La legge

notwendig erweisen sollten, können genannte Beiträge für einen begrenzten Zeitraum um einen weiteren Prozentsatz erhöht werden, der jedoch 10 Prozent nicht überschreiten darf.⁸⁷⁾

(4-*octies*) Die Region und die Provinzen verpflichten sich, mit eigenem innerhalb 31. Dezember 2014 zu verabschiedenden Gesetz die Bestimmungen des gesetzesvertretenden Dekrets vom 23. Juni 2011, Nr. 118 in Sachen Harmonisierung der Buchhaltungssysteme und Haushaltsvorlagen der Regionen, der örtlichen Körperschaften und deren Einrichtungen sowie die eventuellen späteren und vorausgesetzten Verwaltungsakte mittels formellem Verweis zu übernehmen, um die Wirksamkeit und Anwendung vorgenannter Bestimmungen innerhalb der um ein Jahr verlängerten Fristen für die Regionen mit Normalstatut laut genanntem gesetzesvertretenden Dekret Nr. 118/2011 zu gewährleisten, und zwar nach Erlass einer staatlichen Maßnahme zur Regelung der Einnahmenfeststellungen bezüglich der Zuweisung staatlicher Abgaben und der Möglichkeit der Deckung von Investitionen mittels Verwendung des positiven Kompetenzsaldos zwischen laufenden Einnahmen und laufenden Ausgaben.⁸⁸⁾

Art. 80.⁸⁹⁾ – (1) Die Provinzen haben Gesetzgebungsbefugnis auf dem Gebiet der Lokalfinanzen.

(2) Auf den Sachgebieten ihrer Zuständigkeit können die Provinzen neue örtliche Abgaben

87) Comma introdotto dall'art. 1, comma 407, lett. e) n. 4), della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).

88) Comma introdotto dall'art. 1, comma 407, lett. e) n. 4), della legge 23 dicembre 2014, n. 190 (legge di stabilità 2015).

89) Articolo, dapprima sostituito dall'art. 7 della legge 30 novembre 1989, n. 386 e, successivamente, modificato dall'art. 2, comma 107 della legge 23 dicembre 2009, n. 191 e, così sostituito, dall'art. 1, comma 518 della legge 27 dicembre 2013, n. 147 (legge di stabilità 2014). In detta materia, si veda anche la Sentenza n. 533 della Corte costituzionale del 20 dicembre 2002.

87) Der Absatz wurde durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. e) Z. 4 des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) eingeführt.

88) Der Absatz wurde durch Art. 1 Abs. 407 Buchst. e) Z. 4 des Gesetzes vom 23. Dezember 2014, Nr. 190 (Stabilitätsgesetz 2015) eingeführt.

89) Der Artikel wurde zuerst durch Art. 7 des Gesetzes vom 30. November 1989, Nr. 386 ersetzt, dann durch Art. 2 Abs. 107 des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 geändert und schließlich durch Art. 1 Abs. 518 des Gesetzes vom 27. Dezember 2013, Nr. 147 (Stabilitätsgesetz 2014) ersetzt. Zu diesem Sachbereich siehe auch das Erkenntnis des Verfassungsgerichtshofs vom 20. Dezember 2002, Nr. 533.

provinciale disciplina i predetti tributi e i tributi locali comunali di natura immobiliare istituiti con legge statale, anche in deroga alla medesima legge, definendone le modalità di riscossione e può consentire agli enti locali di modificare le aliquote e di introdurre esenzioni, detrazioni e deduzioni.

3. Le compartecipazioni al gettito e le addizionali a tributi erariali che le leggi dello Stato attribuiscono agli enti locali spettano, con riguardo agli enti locali del rispettivo territorio, alle province. Ove la legge statale disciplini l'istituzione di addizionali tributarie comunque denominate da parte degli enti locali, alle relative finalità provvedono le province individuando criteri, modalità e limiti di applicazione di tale disciplina nel rispettivo territorio.

4. La potestà legislativa nelle materie di cui ai commi 1 e 2 del presente articolo è esercitata nel rispetto dell'articolo 4 e dei vincoli derivanti dall'ordinamento dell'Unione europea.

Art. 81. - Per far fronte alle esigenze del bilinguismo la Provincia di Bolzano può assegnare ai comuni una quota di integrazione.

Allo scopo di adeguare le finanze dei comuni al raggiungimento delle finalità e all'esercizio delle funzioni stabilite dalle leggi, le Province di Trento e di Bolzano corrispondono ai comuni stessi idonei mezzi finanziari, da concordare fra il Presidente della relativa Provincia⁹⁰⁾ ed una rappresentanza unita-

einführen. Diese Abgaben und die mit Staatsgesetz eingeführten örtlichen Gemeindeabgaben auf Liegenschaften werden auch in Abweichung vom genannten Staatsgesetz durch Landesgesetz geregelt, das die Einhebungsmodalitäten festlegt und den örtlichen Körperschaften die Möglichkeit einräumt, die Steuersätze zu ändern sowie Befreiungen, Abzüge und Freibeträge vorzusehen.

(3) Die Beteiligungen an den Erträgen und die Zuschläge auf staatliche Abgaben, die die Staatsgesetze den örtlichen Körperschaften zuerkennen, stehen den Provinzen für die örtlichen Körperschaften in ihrem jeweiligen Gebiet zu. Regelt ein Staatsgesetz die Einrichtung von wie auch immer benannten steuerlichen Zuschlägen von Seiten der örtlichen Körperschaften, so nehmen die Provinzen die entsprechende Umsetzung vor, indem sie die Kriterien, Modalitäten und Anwendungsgrenzen dieser Regelung für das jeweilige Gebiet festlegen.

(4) Die Gesetzgebungsbefugnis auf den Sachgebieten laut Abs. 1 und 2 dieses Artikels wird unter Beachtung des Art. 4 und den aus der Rechtsordnung der Europäischen Union erwachsenden Einschränkungen ausgeübt.

Art. 81. - Um den Erfordernissen der Zweisprachigkeit zu entsprechen, kann die Provinz Bozen den Gemeinden einen Ergänzungsbeitrag zuweisen.

Um die Gemeinden finanziell in die Lage zu versetzen, die Zielsetzungen zu erreichen und die gesetzlich festgelegten Befugnisse auszuüben, entrichten die Provinzen Trient und Bozen den Gemeinden geeignete finanzielle Mittel, die zwischen dem jeweiligen Landeshauptmann⁹⁰⁾ und einer

⁹⁰⁾ Espressione modificata dal comma 1, lettera hh) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

⁹⁰⁾ Der Ausdruck wurde durch Art. 4 Abs. 1 Buchst. hh) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 geändert.

ria dei rispettivi comuni.⁹¹⁾

Art. 82.⁹²⁾ - 1. Le attività di accertamento dei tributi nel territorio delle province sono svolte sulla base di indirizzi e obiettivi strategici definiti attraverso intese tra ciascuna provincia e il Ministro dell'economia e delle finanze e conseguenti accordi operativi con le agenzie fiscali.

Art. 83. - La Regione, le Province ed i Comuni hanno un proprio bilancio per l'esercizio finanziario che coincide con l'anno solare. La regione e le province adeguano la propria normativa alla legislazione dello Stato in materia di armonizzazione di bilanci pubblici.⁹³⁾

Art. 84. - I bilanci predisposti dalla Giunta regionale o da quella provinciale e i rendiconti finanziari accompagnati dalla relazione della Giunta stessa sono approvati rispettivamente con legge regionale o provinciale.

La votazione dei singoli capitoli del bilancio della Regione e della Provincia di Bolzano ha luogo, su richiesta della maggioranza di un gruppo linguistico, per gruppi linguistici.

I capitoli di bilancio che non hanno ottenuto la maggioranza dei voti di ciascun gruppo linguistico sono sottoposti nel termine di tre giorni ad una commissione di quattro consiglieri regionali o provinciali, eletta dal Consiglio all'inizio della legislatura e per tutta la durata di questa, con composizione paritetica fra i due maggiori gruppi lingui-

seinheitlichen Vertretung der betreffenden Gemeinden zu vereinbaren sind.⁹¹⁾

Art. 82.⁹²⁾ – (1) Die Feststellung der Abgaben im Gebiet der Provinzen erfolgt aufgrund von Leitlinien und strategischen Zielen, die durch Einvernehmen zwischen jeder Provinz und dem Minister für Wirtschaft und Finanzen und durch nachfolgende operative Vereinbarungen mit den Steueragenturen festgelegt werden.

Art. 83. – Die Region, die Provinzen und die Gemeinden haben einen eigenen Haushalt; das Haushaltsjahr fällt mit dem Kalenderjahr zusammen. Die Region und die Provinzen passen die eigene Gesetzgebung der staatlichen Gesetzgebung in Sachen Harmonisierung der öffentlichen Haushalte an.⁹³⁾

Art. 84. – Die vom Regionalausschuss bzw. vom Landesausschuss erstellten und mit dessen Begleitbericht versehenen Haushaltsvorschläge und Rechnungsabschlüsse werden mit Regionalgesetz bzw. Landesgesetz genehmigt.

Auf Antrag der Mehrheit einer Sprachgruppe erfolgt die Stimmabgabe über die einzelnen Kapitel des Haushaltsvorschlages der Region und der Provinz Bozen nach Sprachgruppen.

Die Haushaltskapitel, die nicht die Mehrheit der Stimmen jeder einzelnen Sprachgruppe erhalten haben, werden binnen drei Tagen einer aus vier Regionalrats- bzw. Landtagsabgeordneten bestehenden Kommission unterbreitet, die vom Regionalrat bzw. vom Landtag zu Beginn der Legislaturperiode für deren ganze

91) Comma sostituito dall'art. 8 della legge 30 novembre 1989, n. 386.

92) Articolo dapprima sostituito dall'art. 11 della legge 30 novembre 1989, n. 386 e, successivamente, sostituito dall'art. 2, comma 107, lett. l) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010).

93) Periodo aggiunto dall'art. 2, comma 107, lett. m) della legge 23 dicembre 2009, n. 191 (legge finanziaria 2010).

91) Der Absatz wurde durch Art. 8 des Gesetzes vom 30. November 1989, Nr. 386 ersetzt.

92) Der Artikel wurde zuerst durch Art. 11 des Gesetzes vom 30. November 1989, Nr. 386 und später durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. l) des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) ersetzt.

93) Der Satz wurde durch Art. 2 Abs. 107 Buchst. m) des Gesetzes vom 23. Dezember 2009, Nr. 191 (Finanzgesetz 2010) hinzugefügt.

stici e in conformità alla designazione di ciascun gruppo.

La commissione di cui al comma precedente, entro quindici giorni, deve stabilire, con decisione vincolante per il Consiglio, la denominazione definitiva dei capitoli e l'ammontare dei relativi stanziamenti. La decisione è adottata a maggioranza semplice, senza che alcun consigliere abbia voto prevalente.

Se nella commissione non si raggiunge la maggioranza su una proposta conclusiva, il Presidente del Consiglio regionale o di quello provinciale trasmette, entro sette giorni, il progetto del bilancio e tutti gli atti e verbali relativi alla discussione svoltasi in Consiglio e in commissione all'autonoma sezione di Bolzano del Tribunale regionale di giustizia amministrativa che, entro trenta giorni, deve decidere con lodo arbitrale la denominazione dei capitoli non approvati e l'ammontare dei relativi stanziamenti.

Il procedimento di cui sopra non si applica ai capitoli di entrata, ai capitoli di spesa che riportano stanziamenti da iscrivere in base a specifiche disposizioni di legge per un importo predeterminato per l'anno finanziario e ai capitoli relativi a normali spese di funzionamento per gli organi ed uffici dell'ente.

Le decisioni di cui al quarto e quinto comma del presente articolo non sono soggette ad alcuna impugnativa né a ricorso davanti la Corte costituzionale.

Limitatamente ai capitoli definiti con la procedura di cui ai commi precedenti, la legge di approvazione del bilancio può essere rinviata o impugnata dal Governo solo per motivi di illegittimità concernenti violazioni della Costituzione o del presente statuto.

Dauer mit paritätischer Zusammensetzung aus Vertretern der beiden stärksten Sprachgruppen gemäß der Entsendung durch jede dieser Gruppen gewählt wird.

Die im vorhergehenden Absatz genannte Kommission muss innerhalb von fünfzehn Tagen die endgültige Benennung der Kapitel und die Höhe der entsprechenden Ansätze festsetzen; ihre Entscheidung ist für den Regionalrat bzw. den Landtag bindend. Die Entscheidung wird mit einfacher Mehrheit getroffen, wobei die Stimmen aller Abgeordneten gleichwertig sind.

Wird in der Kommission keine Mehrheit für einen Lösungsvorschlag erreicht, so übermittelt der Präsident des Regionalrates oder des Landtages innerhalb von sieben Tagen den Entwurf des Haushaltsvoranschlags mit allen Akten und Niederschriften über die Verhandlung im Regionalrat bzw. im Landtag und in der Kommission der autonomen Abteilung des regionalen Verwaltungsgerichts für die Provinz Bozen, die innerhalb von dreißig Tagen mit Schiedsspruch über die Benennung der nicht genehmigten Kapitel und die Höhe der entsprechenden Ansätze entscheiden muss.

Dieses Verfahren gilt nicht für die Einnahmenkapitel, die Ausgabenkapitel, deren Ansätze auf Grund bestimmter Gesetze in der für das Haushaltsjahr vorbestimmten Höhe einzutragen sind, und die Kapitel, die sich auf ordentliche Ausgaben für die Tätigkeit der Organe und Ämter der Körperschaft beziehen.

Die Entscheidungen laut Abs. 4 und 5 dieses Artikels können weder Gegenstand einer Anfechtung noch einer Beschwerde vor dem Verfassungsgerichtshof sein.

Beschränkt auf die Kapitel, über die mit dem Verfahren laut den vorhergehenden Absätzen entschieden wurde, kann die Regierung das Gesetz zur Genehmigung des Haushaltsvoranschlags nur aus Gründen der Rechtswidrigkeit

Per l'approvazione dei bilanci e dei rendiconti finanziari della Regione è necessario il voto favorevole della maggioranza dei consiglieri della Provincia di Trento e di quelli della Provincia di Bolzano. Se tale maggioranza non si forma, l'approvazione stessa è data da un organo a livello regionale.

Detto organo non può modificare le decisioni in ordine ai capitoli di bilancio eventualmente contestati in base a quanto previsto ai commi terzo, quarto e quinto del presente articolo e definiti con la procedura ivi contemplata.

Art. 85. - Fino a quando gli scambi di prodotti con l'estero sono soggetti a limitazioni e ad autorizzazioni dello Stato, è facoltà della Regione di autorizzare operazioni del genere nei limiti che saranno stabiliti d'accordo fra il Governo e la Regione.

In caso di scambi con l'estero sulla base di contingenti che interessano l'economia della Regione, verrà assegnata a questa una quota parte del contingente di importazione ed esportazione, da stabilirsi d'accordo tra il Governo e la Regione.

Art. 86. - Le disposizioni generali sul controllo valutario emanate dallo Stato hanno vigore anche nella regione.

Lo Stato, tuttavia, destina, per le necessità d'importazione della Regione, una quota parte della differenza attiva fra le valute provenienti dalle esportazioni tridentine e quelle impiegate per le importazioni.

wegen Verletzung der Verfassung oder dieses Statuts rückverweisen oder anfechten.

Zur Genehmigung der Haushaltsvoranschläge und der Rechnungsabschlüsse der Region bedarf es der Zustimmung der Mehrheit der Ratsabgeordneten der Provinz Trient und jener der Provinz Bozen. Kommt diese Mehrheit nicht zustande, so wird die Genehmigung von einem Organ auf regionaler Ebene erteilt.

Dieses Organ darf die Entscheidungen über die eventuell aufgrund der Bestimmungen laut Abs. 3, 4 und 5 dieses Artikels angefochtenen Haushaltskapitel, über die gemäß der darin vorgesehenen Verfahren entschieden wurde, nicht ändern.

Art. 85. – Solange der Warenaustausch mit dem Ausland staatlichen Beschränkungen und Bewilligungen unterworfen ist, ist die Region befugt, Geschäfte dieser Art innerhalb der von der Regierung und der Region einvernehmlich festgelegten Grenzen zu bewilligen.

Erfolgt der Warenaustausch mit dem Ausland auf der Grundlage von Kontingenten, die für die Wirtschaft der Region von Bedeutung sind, so wird der Region ein von der Regierung und der Region einvernehmlich festzusetzender Anteil am Ein- und Ausfuhrkontingent zugewiesen.

Art. 86. – Die vom Staat erlassenen allgemeinen Bestimmungen über die Devisenkontrolle gelten auch in der Region.

Der Staat bestimmt allerdings für den Einfuhrbedarf der Region einen Teil der Aktivdifferenz zwischen den Devisen, die aus den Ausfuhren von Trentino-Südtirol stammen, und jenen, die für die Einfuhr verwendet wurden.

TITOLO VII

**Rapporti fra Stato,
Regione e Provincia**

Art. 87. - Nel territorio regionale sono istituiti un Commissario del Governo per la provincia di Trento e un Commissario del Governo per la provincia di Bolzano. Spetta ad essi:

- 1) coordinare, in conformità alle direttive del Governo, lo svolgimento delle attribuzioni dello Stato nella provincia e vigilare sull'andamento dei rispettivi uffici, salvo quelli riflettenti l'amministrazione della giustizia, la difesa e le ferrovie;
- 2) vigilare sull'esercizio da parte delle Province e degli altri enti pubblici locali delle funzioni ad essi delegate dallo Stato e comunicare eventuali rilievi al Presidente della Provincia⁹⁴⁾;
- 3) compiere gli atti già demandati al prefetto, in quanto non siano affidati dal presente Statuto o da altre leggi ad organi della Regione e delle Province o ad altri organi dello Stato.

Il Commissario del Governo in Trento esercita le attribuzioni di cui al n. 2) del precedente comma nei riguardi della Regione e delle altre amministrazioni pubbliche aventi competenza sull'intero territorio regionale.

Art. 88. - Il Commissario del Governo provvede al mantenimento dell'ordine pubblico, del quale risponde verso il Ministro per l'interno.

A tal fine egli può avvalersi degli organi e delle forze di polizia dello Stato, richiedere l'impiego delle altre forze armate ai termini delle vigenti leggi e adottare i provvedimenti previsti nell'art. 2 del testo unico delle leggi di pubblica

VII. ABSCHNITT

**Beziehungen zwischen Staat,
Region und Land**

Art. 87. – Im Gebiet der Region wird ein Regierungskommissar für die Provinz Trient und ein Regierungskommissar für die Provinz Bozen eingesetzt. Ihnen obliegt

- 1) gemäß den Weisungen der Regierung die Ausübung der Befugnisse des Staates in der Provinz zu koordinieren und die Tätigkeit der entsprechenden Ämter zu beaufsichtigen, mit Ausnahme jener der Justizverwaltung, der Verteidigung und der Eisenbahnen;
- 2) die Ausübung der vom Staat an die Provinzen und an die anderen örtlichen öffentlichen Körperschaften übertragenen Befugnisse zu beaufsichtigen und allfällige Einwände dem Landeshauptmann⁹⁴⁾ mitzuteilen;
- 3) die früher dem Präfekten zustehenden Rechtshandlungen vorzunehmen, sofern sie nicht durch dieses Statut oder durch andere Gesetze Organen der Region und der Provinzen oder anderen Organen des Staates übertragen worden sind.

Der Regierungskommissar in Trient übt die Befugnisse nach Z. 2 des vorhergehenden Absatzes gegenüber der Region und den anderen für das gesamte Gebiet der Region zuständigen öffentlichen Verwaltungen aus.

Art. 88. - Der Regierungskommissar sorgt für die Aufrechterhaltung der öffentlichen Ordnung, für die er dem Innenminister verantwortlich ist.

Zu diesem Zweck kann er sich der Organe und der Polizeikräfte des Staates bedienen, kann den Einsatz der anderen Streitkräfte im Sinne der geltenden Gesetze anfordern und die im Art. 2 des vereinheitlichten Textes der Ge-

⁹⁴⁾ Vedi nota n. 5.

⁹⁴⁾ Siehe Anmerkung Nr. 5).

sicurezza.

Restano ferme le attribuzioni devolute dalle leggi vigenti al Ministero dell'interno.

setze über die öffentliche Sicherheit vorgesehenen Maßnahmen treffen.

Die durch Gesetz dem Innenministerium zugewiesenen Befugnisse bleiben unberührt.

TITOLO VIII

Ruoli del personale di uffici statali in provincia di Bolzano

Art. 89. - Per la provincia di Bolzano sono istituiti ruoli del personale civile, distinti per carriere, relativi alle amministrazioni statali aventi uffici nella provincia. Tali ruoli sono determinati sulla base degli organici degli uffici stessi, quali stabiliti, ove occorra, con apposite norme.

Il comma precedente non si applica per le carriere direttive dell'Amministrazione civile dell'interno, per il personale della pubblica sicurezza e per quello amministrativo del Ministero della difesa.

I posti dei ruoli di cui al primo comma, considerati per amministrazione e per carriera, sono riservati a cittadini appartenenti a ciascuno dei tre gruppi linguistici, in rapporto alla consistenza dei gruppi stessi, quale risulta dalle dichiarazioni di appartenenza rese nel censimento ufficiale della popolazione.

L'attribuzione dei posti riservati a cittadini di lingua tedesca e ladina sarà effettuata gradualmente, sino al raggiungimento delle quote di cui al comma precedente, mediante le nuove assunzioni in relazione alle vacanze che per qualsiasi motivo si determinano nei singoli ruoli.

Al personale dei ruoli di cui al primo comma è garantita la stabilità di sede nella provincia, con esclusione degli appartenenti ad amministrazioni o carriere per le quali si rendano necessari trasferimenti per esigenze di servizio e per addestramento del personale.

I trasferimenti del personale di lingua tedesca saranno, comunque, contenuti nella percentuale del dieci per cento dei posti da esso complessivamente occupati.

VIII. ABSCHNITT

Stellenpläne der Bediensteten von Staatsämtern in der Provinz Bozen

Art. 89. - Für die Provinz Bozen werden, getrennt nach Laufbahnen, Stellenpläne für die Zivilbediensteten der staatlichen Verwaltungen geschaffen, die Ämter in der Provinz haben. Diese Stellenpläne werden auf Grund des vorgesehenen Personalstandes der einzelnen Ämter aufgestellt, so wie es - falls erforderlich - mit eigenen Bestimmungen festgelegt wird.

Der vorhergehende Absatz wird nicht angewandt für die Laufbahnen des höheren Dienstes der Zivilverwaltung des Inneren, für die Bediensteten der Sicherheitspolizei und für die Verwaltungsbediensteten des Verteidigungsministeriums.

Die Stellen in den Stellenplänen nach Abs. 1 werden, nach Verwaltung und Laufbahn gegliedert, Bürgern jeder der drei Sprachgruppen vorbehalten, und zwar im Verhältnis zur Stärke der Sprachgruppen, wie sie aus den bei der amtlichen Volkszählung abgegebenen Zugehörigkeitserklärungen hervorgeht.

Die Zuteilung der für Bürger deutscher und ladinischer Sprache vorbehaltenen Stellen erfolgt schrittweise bis zum Erreichen der Anteile gemäß vorhergehendem Absatz durch Neueinstellung in jene Stellen, die in den einzelnen Stellenplänen aus irgendeinem Grunde frei werden.

Den Bediensteten der Stellenpläne gemäß Abs. 1 wird die Beständigkeit des Dienstsitzes in der Provinz gewährleistet mit Ausnahme der Angehörigen von Verwaltungen oder Laufbahnen, für die Versetzungen aus dienstlichen Erfordernissen und zur Weiterbildung des Personals sich als notwendig ergeben.

Die Versetzungen der Bediensteten deutscher Sprache werden jedenfalls den Umfang von zehn Prozent der von ihnen insgesamt besetzten Stellen nicht über-

Le disposizioni sulla riserva e ripartizione proporzionale tra i gruppi linguistici italiano e tedesco dei posti esistenti nella provincia di Bolzano sono estese al personale della magistratura giudicante e requirente. E' garantita la stabilità di sede nella provincia stessa ai magistrati appartenenti al gruppo linguistico tedesco, ferme le norme dell'ordinamento giudiziario sulle incompatibilità. Si applicano anche al personale della magistratura in provincia di Bolzano i criteri per la attribuzione dei posti riservati ai cittadini di lingua tedesca, fissati nel quarto comma del presente articolo.

schreiten.

Die Bestimmungen, wonach die in der Provinz Bozen bestehenden Stellen vorbehalten und unter der italienischen und der deutschen Sprachgruppe im Verhältnis zu ihrer Stärke aufzuteilen sind, werden auf die Bediensteten der rechtsprechenden und untersuchenden Gerichtsbehörde ausgedehnt. Den Richtern, die der deutschen Sprachgruppe angehören, wird die Beständigkeit des Dienstsitzes in der Provinz gewährleistet, vorbehaltlich der Bestimmungen der Gerichtsordnung über die Unvereinbarkeiten. Die im vierten Absatz dieses Artikels festgelegten Richtlinien für die Zuteilung der den Bürgern deutscher Sprache vorbehaltenen Stellen werden auch auf die Gerichtsbediensteten in der Provinz Bozen angewandt.

TITOLO IX

Organi giurisdizionali

Art. 90. - Nel Trentino-Alto Adige è istituito un Tribunale regionale di giustizia amministrativa con una autonoma sezione per la provincia di Bolzano, secondo l'ordinamento che verrà stabilito al riguardo.

Art. 91. - I componenti della sezione per la provincia di Bolzano di cui all'art. 90 del presente Statuto devono appartenere in egual numero ai due maggiori gruppi linguistici.

La metà dei componenti la sezione è nominata dal Consiglio provinciale di Bolzano.

Si succedono quali Presidenti della sezione per uguale periodo di tempo un giudice di lingua italiana ed un giudice di lingua tedesca assegnati al collegio. Il Presidente è nominato tra i magistrati di carriera che compongono il collegio, con decreto del Presidente della Repubblica su proposta del Presidente del Consiglio dei ministri.

Al Presidente della sezione è dato voto determinante in caso di parità di voti, tranne che per i ricorsi avverso provvedimenti amministrativi lesivi del principio di parità tra i gruppi linguistici e la procedura di approvazione dei bilanci regionali e provinciali.

Art. 92. - Gli atti amministrativi degli enti ed organi della pubblica amministrazione aventi sede nella regione, ritenuti lesivi del principio di parità dei cittadini in quanto appartenenti ad un gruppo linguistico, possono essere impugnati dinanzi alla autonoma sezione di Bolzano del Tribunale regionale di giustizia amministrativa, da parte dei consiglieri regionali o provinciali e, in caso di provvedimenti dei comuni nella provincia di Bolzano, anche da parte dei consiglieri dei comuni di tale provincia,

IX. ABSCHNITT

Organe der Rechtsprechung

Art. 90. - In Trentino-Südtirol wird ein regionaler Verwaltungsgeschichtshof mit einer autonomen Sektion für die Provinz Bozen nach der hierfür festzulegenden Ordnung errichtet.

Art. 91. - Die Mitglieder der im Art. 90 dieses Statuts vorgesehenen Sektion für die Provinz Bozen müssen in gleicher Zahl den zwei stärksten Sprachgruppen angehören.

Die Hälfte der Mitglieder der Sektion wird vom Südtiroler Landtag ernannt.

Als Präsidenten der Sektion lösen sich für gleiche Zeiträume jeweils ein Richter italienischer Sprache und ein Richter deutscher Sprache, die dem Kollegium zugewiesen sind, ab. Der Präsident wird mit Dekret des Präsidenten der Republik auf Vorschlag des Präsidenten des Ministerrates aus den Berufsrichtern, die das Kollegium bilden, ernannt.

Bei Stimmengleichheit entscheidet die Stimme des Präsidenten der Sektion. Davon ausgenommen sind die Beschwerden gegen Verwaltungsmaßnahmen, die den Grundsatz der Gleichheit zwischen den Sprachgruppen verletzen, und das Verfahren zur Genehmigung der Haushaltsvoranschläge der Region und des Landes.

Art. 92. - Wenn angenommen wird, dass Verwaltungsakte der Körperschaften und Organe der öffentlichen Verwaltung, die ihren Sitz in der Region haben, den Grundsatz der Gleichheit der Bürger wegen ihrer Zugehörigkeit zu einer bestimmten Sprachgruppe verletzen, so können sie von Regionalratsabgeordneten oder Landtagsabgeordneten bei der autonomen Sektion Bozen des regionalen Verwaltungsgeschichtshofes angefochten werden; handelt es sich um Maßnahmen der Gemeinden in der

qualora la lesione sia stata riconosciuta dalla maggioranza del gruppo linguistico consiliare che si ritiene lesa.

Parimenti gli atti amministrativi di cui al primo comma ritenuti lesivi del principio di parità tra i cittadini di lingua italiana, ladina, mochena e cimbra, residenti nella provincia di Trento, possono essere impugnati dinanzi al Tribunale regionale di giustizia amministrativa di Trento da parte dei consiglieri regionali o provinciali e, in caso di provvedimenti dei comuni, anche da parte dei consiglieri comunali dei comuni delle località ladine, mochene o cimbre, qualora la lesione sia riconosciuta da un quinto del consiglio comunale.⁹⁵⁾

Art. 93. - Delle sezioni del Consiglio di Stato investite dei giudizi d'appello sulle decisioni dell'autonoma sezione di Bolzano del Tribunale regionale di giustizia amministrativa di cui all'art. 90 del presente Statuto fa parte un consigliere appartenente al gruppo di lingua tedesca della provincia di Bolzano.

Art. 94.⁹⁶⁾ - Alla nomina, alla decadenza, alla revoca, alla dispensa dall'ufficio dei giudici conciliatori e viceconciliatori, provvede il Presidente della Regione⁹⁷⁾ in virtù di delegazione del Presidente della Repubblica, osservate le altre norme in materia stabilite dall'ordi-

Provinz Bozen, kann die Anfechtung auch durch Gemeinderatsmitglieder der Gemeinden dieser Provinz vorgenommen werden, vorausgesetzt, dass die Verletzung von der Mehrheit jener Sprachgruppe des Gemeinderates anerkannt wurde, die sich in ihren Rechten verletzt fühlt.

Wenn angenommen wird, dass die im Abs. 1 genannten Verwaltungsakte den Grundsatz der Gleichheit der in der Provinz Trient wohnhaften Bürger italienischer, ladinischer, Fersentaler und zimbrischer Sprache verletzen, so können sie von Regionalratsabgeordneten oder Landtagsabgeordneten beim regionalen Verwaltungsgerichtshof Trient angefochten werden; handelt es sich um Maßnahmen der Gemeinden, so können sie auch von Mitgliedern der Gemeinderäte der ladinischen, Fersentaler oder zimbrischen Ortschaften angefochten werden, sofern die Verletzung von einem Fünftel des Gemeinderates anerkannt wurde.⁹⁵⁾

Art. 93. - Den Sektionen des Staatsrates, die in den Berufungsverfahren über die Entscheidungen der autonomen Sektion Bozen des regionalen Verwaltungsgerichtshofes nach Art. 90 dieses Statuts zu befinden haben, gehört ein Rat an, der zur deutschen Sprachgruppe der Provinz Bozen zählt.

Art. 94.⁹⁶⁾ - Die Ernennung der Friedensrichter und ihrer Stellvertreter, die Erklärung des Amtsverlustes, die Entlassung und die Amtsenthebung erfolgen durch den Präsidenten der Region⁹⁷⁾ auf Grund einer Delegation durch den Präsidenten der Republik un-

95) Comma aggiunto dal comma 1, lettera ii) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

96) Con legge 21 novembre 1991, n. 374 - così come modificata prima dalla legge 4 dicembre 1992, n. 477 e poi dai decreti-legge 16 dicembre 1993, n. 521, 14 febbraio 1994, n. 105, 14 aprile 1994, n. 235, 18 giugno 1994, n. 380, e 8 agosto 1994, n. 493 - è stato istituito il giudice di pace e sono stati soppressi gli uffici dei giudici conciliatori a decorrere dal 19 dicembre 1994.

97) Vedi nota n. 12.

95) Der Absatz wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. ii) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2, hinzugefügt.

96) Mit Gesetz vom 21. November 1991, Nr. 374 - geändert durch das Gesetz vom 4. Dezember 1992, Nr. 477 und durch die Gesetzdekrete vom 16. Dezember 1993, Nr. 521, vom 14. Februar 1994, Nr. 105, vom 14. April 1994, Nr. 235, vom 18. Juni 1994, Nr. 380 und vom 8. August 1994, Nr. 493 - wurden das neue Friedensgericht ("giudice di pace") errichtet und das alte Friedensgericht ("giudice conciliatore") mit Ablauf vom 19. Dezember 1994 abgeschafft.

97) Siehe Anmerkung Nr. 12).

namento giudiziario.

L'autorizzazione all'esercizio delle funzioni di cancelliere e di usciere presso gli uffici di conciliazione è data alle persone, che hanno i requisiti prescritti dall'ordinamento giudiziario, dal Presidente della Regione⁹⁸⁾.

Alla revoca ed alla sospensione temporanea dell'autorizzazione, nei casi previsti dall'ordinamento giudiziario, provvede lo stesso Presidente.

Nei comuni del territorio della Provincia di Bolzano, per la nomina a conciliatori, viceconciliatori, cancellieri ed uscieri degli uffici di conciliazione, è richiesta la piena conoscenza delle lingue italiana e tedesca.

Art. 95.⁹⁹⁾ - La vigilanza sugli uffici di conciliazione è esercitata dalle Giunte provinciali.

Art. 96.¹⁰⁰⁾ - Nei comuni divisi in borgate o frazioni possono essere istituiti, con legge provinciale, uffici distinti di giudice conciliatore.

ter Beachtung der übrigen einschlägigen Bestimmungen der Gerichtsordnung.

Die Ermächtigung zur Ausübung der Befugnisse eines Gerichtsschreibers und eines Amtswartes in den Ämtern der Friedensrichter wird vom Präsidenten der Region⁹⁸⁾ Personen erteilt, die die von der Gerichtsordnung vorgeschriebenen Voraussetzungen erfüllen.

Der Präsident der Region verfügt auch den Widerruf und die zeitweilige Aufhebung der Ermächtigung in den von der Gerichtsordnung vorgesehenen Fällen.

In den Gemeinden der Provinz Bozen ist für die Ernennung zum Friedensrichter, zum stellvertretenden Friedensrichter, zum Gerichtsschreiber und zum Amtswart in den Ämtern der Friedensrichter volle Kenntnis der italienischen und deutschen Sprache erforderlich.

Art. 95.⁹⁹⁾ - Die Aufsicht über die Ämter der Friedensrichter wird von den Landesausschüssen ausgeübt.

Art. 96.¹⁰⁰⁾ - In den Gemeinden, die in Ortschaften oder Fraktionen unterteilt sind, können mit Landesgesetz eigene Ämter des Friedensrichters eingerichtet werden.

98) Vedi nota n. 12.

98) Siehe Anmerkung Nr. 12).

99) Con legge 21 novembre 1991, n. 374 - così come modificata prima dalla legge 4 dicembre 1992, n. 477 e poi dai decreti-legge 16 dicembre 1993, n. 521, 14 febbraio 1994, n. 105, 14 aprile 1994, n. 235, 18 giugno 1994, n. 380, e 8 agosto 1994, n. 493 - è stato istituito il giudice di pace e sono stati soppressi gli uffici dei giudici conciliatori a decorrere dal 19 dicembre 1994.

99) Mit Gesetz vom 21. November 1991, Nr. 374 - geändert durch das Gesetz vom 4. Dezember 1992, Nr. 477 und durch die Gesetzdekrete vom 16. Dezember 1993, Nr. 521, vom 14. Februar 1994, Nr. 105, vom 14. April 1994, Nr. 235, vom 18. Juni 1994, Nr. 380 und vom 8. August 1994, Nr. 493 - wurden das neue Friedensgericht ("giudice di pace") errichtet und das alte Friedensgericht ("giudice conciliatore") mit Ablauf vom 19. Dezember 1994 abgeschafft.

100) Con legge 21 novembre 1991, n. 374 - così come modificata prima dalla legge 4 dicembre 1992, n. 477 e poi dai decreti-legge 16 dicembre 1993, n. 521, 14 febbraio 1994, n. 105, 14 aprile 1994, n. 235, 18 giugno 1994, n. 380, e 8 agosto 1994, n. 493 - è stato istituito il giudice di pace e sono stati soppressi gli uffici dei giudici conciliatori a decorrere dal 19 dicembre 1994.

100) Mit Gesetz vom 21. November 1991, Nr. 374 - geändert durch das Gesetz vom 4. Dezember 1992, Nr. 477 und durch die Gesetzdekrete vom 16. Dezember 1993, Nr. 521, vom 14. Februar 1994, Nr. 105, vom 14. April 1994, Nr. 235, vom 18. Juni 1994, Nr. 380 und vom 8. August 1994, Nr. 493 - wurden das neue Friedensgericht ("giudice di pace") errichtet und das alte Friedensgericht ("giudice conciliatore") mit Ablauf vom 19. Dezember 1994 abgeschafft.

TITOLO X

**Controllo della
Corte costituzionale**

Art. 97. - Ferme le disposizioni contenute negli artt. 56 e 84, commi sesto e settimo, del presente Statuto la legge regionale o provinciale può essere impugnata davanti la Corte costituzionale per violazione della Costituzione o del presente Statuto o del principio di parità tra i gruppi linguistici.

L'impugnazione può essere esercitata dal Governo.

La legge regionale può, altresì, essere impugnata da uno dei Consigli provinciali della regione, la legge provinciale dal Consiglio regionale o dall'altro Consiglio provinciale della regione.

Art. 98. - Le leggi e gli atti aventi valore di legge della Repubblica possono essere impugnati dal Presidente della Regione¹⁰¹⁾ o da quello della Provincia¹⁰²⁾, previa deliberazione del rispettivo Consiglio, per violazione del presente Statuto o del principio di tutela delle minoranze linguistiche tedesca e ladina.

Se lo Stato invade con un suo atto la sfera di competenza assegnata dal presente Statuto alla Regione o alle Province, la Regione o la Provincia rispettivamente interessata possono proporre ricorso alla Corte costituzionale per regolamento di competenza.

Il ricorso è proposto dal Presidente della Regione¹⁰³⁾ o da quel-

X. ABSCHNITT

**Kontrolle durch
den Verfassungsgerichtshof**

Art. 97. - Unbeschadet der im Art. 56 sowie im sechsten und siebten Absatz des Art. 84 dieses Statuts enthaltenen Bestimmungen kann ein Regional- oder Landesgesetz wegen Verletzung der Verfassung oder dieses Statuts oder des Grundsatzes der Gleichheit zwischen den Sprachgruppen vor dem Verfassungsgerichtshof angefochten werden.

Die Anfechtung kann durch die Regierung erfolgen.

Außerdem kann ein Regionalgesetz von einem der beiden Landtage der Region angefochten werden; ebenso ein Landesgesetz vom Regionalrat oder vom anderen Landtag der Region.

Art. 98. - Die Gesetze der Republik und die Akte der Republik mit Gesetzeskraft können vom Präsidenten der Region¹⁰¹⁾ oder vom Landeshauptmann¹⁰²⁾ nach Beschluss des Regionalrates bzw. des Landtages wegen Verletzung dieses Statuts oder des Grundsatzes des Schutzes der deutschen und ladinischen sprachlichen Minderheiten angefochten werden.

Wenn der Staat mit einer Maßnahme den durch dieses Statut der Region oder den Provinzen zuerkannten Zuständigkeitsbereich verletzt, kann die Region bzw. die betroffene Provinz beim Verfassungsgerichtshof den Antrag auf Feststellung der Kompetenz stellen.

Der Antrag wird vom Präsidenten der Region¹⁰³⁾ oder vom

101) Vedi nota n. 12.

102) Espressione così sostituita dal comma 1, lettera II), dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

103) Vedi nota n. 12.

101) Siehe Anmerkung Nr. 12).

102) Durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. II) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 wurden im italienischen Wortlaut dieses Artikels die Worte "o da quello della Giunta provinciale" durch die Worte "o da quello della Provincia" ersetzt. Der deutsche Wortlaut blieb unverändert.

103) Siehe Anmerkung Nr. 12).

lo della Provincia¹⁰⁴⁾, previa deliberazione della rispettiva Giunta.

Copia dell'atto di impugnazione e del ricorso per conflitto di attribuzione deve essere inviata al Commissario del Governo in Trento, se trattasi della Regione o della Provincia di Trento, e al Commissario del Governo in Bolzano, se trattasi della Provincia di Bolzano.

Landeshauptmann¹⁰⁴⁾ nach Beschluss des Regional- oder Landesausschusses gestellt.

Eine Abschrift der Anfechtungsschrift und des Rekurses wegen Zuständigkeitskonfliktes muss dem Regierungskommissar in Trient übermittelt werden, wenn es sich um die Region oder um die Provinz Trient handelt, dem Regierungskommissar in Bozen hingegen, wenn es sich um die Provinz Bozen handelt.

104) Espressione così sostituita dal comma 1, lettera II), dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

104) Durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. II) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 wurden im italienischen Wortlaut dieses Artikels die Worte "o da quello della Giunta provinciale" durch die Worte "o da quello della Provincia" ersetzt. Der deutsche Wortlaut blieb unverändert.

TITOLO XI

**Uso della lingua tedesca
e del ladino**

Art. 99. - Nella regione la lingua tedesca è parificata a quella italiana che è la lingua ufficiale dello Stato. La lingua italiana fa testo negli atti aventi carattere legislativo e nei casi nei quali dal presente Statuto è prevista la redazione bilingue.

Art. 100. - I cittadini di lingua tedesca della provincia di Bolzano hanno facoltà di usare la loro lingua nei rapporti con gli uffici giudiziari e con gli organi e uffici della pubblica amministrazione situati nella provincia o aventi competenza regionale, nonché con i concessionari di servizi di pubblico interesse svolti nella provincia stessa.

Nelle adunanze degli organi collegiali della Regione, della Provincia di Bolzano e degli enti locali in tale provincia può essere usata la lingua italiana o la lingua tedesca.

Gli uffici, gli organi e i concessionari di cui al primo comma usano nella corrispondenza e nei rapporti orali la lingua del richiedente e rispondono nella lingua in cui gli atti sono stati avviati da altro organo o ufficio; ove sia avviata d'ufficio, la corrispondenza si svolge nella lingua presunta del cittadino cui è destinata.

Salvo i casi previsti espressamente - e la regolazione con norme di attuazione dei casi di uso congiunto delle due lingue negli atti destinati alla generalità dei cittadini, negli atti individuali destinati ad uso pubblico e negli atti destinati a pluralità di uffici - è riconosciuto negli altri casi l'uso disgiunto dell'una o dell'altra delle due lingue. Rimane salvo l'uso della sola lingua italiana all'interno degli ordi-

XI. ABSCHNITT

**Gebrauch der deutschen
Sprache und des Ladinischen**

Art. 99. - Die deutsche Sprache ist in der Region der italienischen Sprache, die die amtliche Staatssprache ist, gleichgestellt. In den Akten mit Gesetzeskraft und immer dann, wenn dieses Statut eine zweisprachige Fassung vorsieht, ist der italienische Wortlaut maßgebend.

Art. 100. - Die deutschsprachigen Bürger der Provinz Bozen haben das Recht, im Verkehr mit den Gerichtsämtern und mit den Organen und Ämtern der öffentlichen Verwaltung, die ihren Sitz in der Provinz haben oder regionale Zuständigkeit besitzen, so wie mit den Konzessionsunternehmen, die in der Provinz öffentliche Dienste versehen, ihre Sprache zu gebrauchen.

In den Sitzungen der Kollegialorgane der Region, der Provinz Bozen und der örtlichen Körperschaften dieser Provinz kann die italienische oder die deutsche Sprache gebraucht werden.

Die Ämter, die Organe und die Konzessionsunternehmen gemäß Abs. 1 verwenden im schriftlichen und im mündlichen Verkehr die Sprache dessen, der sich an sie wendet, und antworten in der Sprache, in der der Vorgang von einem anderen Organ oder Amt eingeleitet worden ist; wird der Schriftverkehr von Amts wegen eröffnet, so wird er in der mutmaßlichen Sprache des Bürgers geführt, an den er gerichtet ist.

Unbeschadet der ausdrücklich vorgesehenen Fälle - und unbeschadet der Regelung mit Durchführungsbestimmungen der Fälle des gemeinsamen Gebrauchs der beiden Sprachen in Akten, die an die Allgemeinheit der Bürger gerichtet sind, sowie in zum öffentlichen Gebrauch bestimmten Einzelakten und in Akten, die an mehrere Ämter gerichtet sind -, wird in den anderen Fällen der getrennte

namenti di tipo militare.

Art. 101. - Nella provincia di Bolzano le amministrazioni pubbliche devono usare, nei riguardi dei cittadini di lingua tedesca, anche la toponomastica tedesca, se la legge provinciale ne abbia accertata l'esistenza ed approvata la dizione.

Art. 102.¹⁰⁵⁾ - Le popolazioni ladine e quelle mochene e cimbre dei comuni di Fierozzo, Frassilongo, Palù del Fersina e Luserna hanno diritto alla valorizzazione delle proprie iniziative ed attività culturali, di stampa e ricreative, nonché al rispetto della toponomastica e delle tradizioni delle popolazioni stesse.

Nelle scuole dei comuni della provincia di Trento ove è parlato il ladino, il mocheno o il cimbro è garantito l'insegnamento della lingua e della cultura ladina o tedesca.

Gebrauch der italienischen oder der deutschen Sprache anerkannt. Unberührt bleibt der alleinige Gebrauch der italienischen Sprache innerhalb der Einrichtungen des Militärs.

Art. 101. - In der Provinz Bozen müssen die öffentlichen Verwaltungen gegenüber den deutschsprachigen Bürgern auch die deutschen Ortsnamen verwenden, wenn ein Landesgesetz ihr Vorhandensein festgestellt und die Bezeichnung genehmigt hat.

Art. 102.¹⁰⁵⁾ - Die ladinische Bevölkerung sowie die Fersentaler und Zimbern der Gemeinden Fierozzo-Florutz, Frassilongo-Gereut, Palù del Fersina-Palai im Fersental und Luserna-Lusern haben das Recht auf Förderung ihrer Initiativen und ihrer Tätigkeit auf dem Gebiete der Kultur, der Presse und der Freizeitgestaltung sowie das Recht auf Wahrung ihrer Ortsnamen und Traditionen.

In den Schulen jener Gemeinden der Provinz Trient, in denen das Ladinische, das Fersentalerische oder das Zimbrische gesprochen wird, wird der Unterricht der ladinischen bzw. der deutschen Sprache und Kultur gewährleistet.

¹⁰⁵⁾ Articolo così sostituito dal comma 1, lettera mm) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

¹⁰⁵⁾ Der Artikel wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. mm) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ersetzt.

TITOLO XII

Disposizioni finali e transitorie

Art. 103.¹⁰⁶⁾ - Per le modificazioni del presente Statuto si applica il procedimento stabilito dalla Costituzione per le leggi costituzionali.

L'iniziativa per le modificazioni del presente Statuto appartiene anche al Consiglio regionale su proposta dei Consigli delle Province autonome di Trento e di Bolzano e successiva conforme deliberazione del Consiglio regionale.

I progetti di modificazione del presente Statuto di iniziativa governativa o parlamentare sono comunicati dal Governo della Repubblica al Consiglio regionale e ai Consigli provinciali, che esprimono il loro parere entro due mesi.

Le modifiche allo Statuto approvate non sono comunque sottoposte a *referendum* nazionale.

Art. 104. - Fermo quanto disposto dall'articolo 103, le norme del titolo VI e quelle dell'art. 13 possono essere modificate con legge ordinaria dello Stato su concorde richiesta del Governo e, per quanto di rispettiva competenza, della Regione o delle due Province.¹⁰⁷⁾

Le disposizioni di cui agli artt. 30 e 49, relative al cambiamento del Presidente del Consiglio regionale e di quello del Consiglio provinciale di Bolzano, possono essere modificate con legge ordinaria dello Stato su concorde richiesta del Governo e, rispettivamente, della Regione o della Provincia di Bolzano.

Art. 105. - Nelle materie attri-

XII. ABSCHNITT

Schluss- und Übergangsbestimmungen

Art. 103.¹⁰⁶⁾ - Bei Änderungen an diesem Statut wird das in der Verfassung vorgesehene Verfahren für Verfassungsgesetze angewandt.

Das Initiativrecht zur Änderung dieses Statuts steht auch dem Regionalrat auf Vorschlag der Landtage der autonomen Provinzen Trient und Bozen nach übereinstimmendem Beschluss des Regionalrates zu.

Die von der Regierung oder von Parlamentsabgeordneten eingebrachten Vorlagen zur Änderung dieses Statuts werden von der Regierung der Republik dem Regionalrat und den Landtagen bekannt gegeben, die binnen zwei Monaten ihre Stellungnahme abzugeben haben.

Über bereits genehmigte Statutsänderungen darf jedenfalls keine gesamtstaatliche Volksbefragung durchgeführt werden.

Art. 104. - Unbeschadet der Bestimmung gemäß Art. 103 können die Bestimmungen des VI. Abschnittes und des Art. 13 auf einvernehmlichen Antrag der Regierung und, je nach Zuständigkeit, der Region oder der beiden Provinzen mit einfachem Staatsgesetz abgeändert werden.¹⁰⁷⁾

Die in den Art. 30 und 49 enthaltenen Bestimmungen über die Ablösung des Präsidenten des Regionalrates und desjenigen des Südtiroler Landtages können auf einvernehmlichen Antrag der Regierung und der Region bzw. der Provinz Bozen mit einfachem Staatsgesetz geändert werden.

Art. 105. - Solange die Regi-

106) Articolo così sostituito dal comma 1, lettera nn) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

107) Comma così modificato dal comma 1, lettera oo) dell'art. 4 della legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2.

106) Der Artikel wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. nn) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so ersetzt.

107) Der Absatz wurde durch den Art. 4 Abs. 1 Buchst. oo) des Verfassungsgesetzes vom 31. Jänner 2001, Nr. 2 so geändert.

buite alla competenza della Regione o della Provincia, fino a quando non sia diversamente disposto con leggi regionali o provinciali, si applicano le leggi dello Stato.

Art. 106. - Nelle materie trasferite dalla competenza della Regione a quella delle Province, le leggi regionali vigenti alla data di entrata in vigore della legge costituzionale 10 novembre 1971, n. 1, continuano ad applicarsi fino a quando non sia diversamente disposto con legge provinciale.

Art. 107. - Con decreti legislativi saranno emanate le norme di attuazione del presente Statuto, sentita una commissione paritetica composta di dodici membri di cui sei in rappresentanza dello Stato, due del Consiglio regionale, due del Consiglio provinciale di Trento e due di quello di Bolzano. Tre componenti devono appartenere al gruppo linguistico tedesco.

In seno alla commissione di cui al precedente comma è istituita una speciale commissione per le norme di attuazione relative alle materie attribuite alla competenza della Provincia di Bolzano, composta di sei membri, di cui tre in rappresentanza dello Stato e tre della Provincia. Uno dei membri in rappresentanza dello Stato deve appartenere al gruppo linguistico tedesco; uno di quelli in rappresentanza della Provincia deve appartenere al gruppo linguistico italiano.

Art. 108. - Salvi i casi espressamente previsti, i decreti legislativi contenenti le norme di attuazione dello Statuto saranno emanati entro due anni dalla data di entrata in vigore della legge costituzionale 10 novembre 1971, n. 1.

Se nei primi diciotto mesi le

on oder das Land nicht mit eigenem Gesetz anders verfügen, werden auf den Sachgebieten, die der Zuständigkeit der Region oder des Landes zuerkannt worden sind, die Gesetze des Staates angewandt.

Art. 106. - Auf den Sachgebieten, die von der Zuständigkeit der Region in jene der Provinzen übergegangen sind, werden die Gesetze der Region, die bei Inkrafttreten des Verfassungsgesetzes vom 10. November 1971, Nr. 1 in Kraft standen, weiterhin angewandt, bis mit Landesgesetz anders verfügt wird.

Art. 107. - Die Durchführungsbestimmungen zu diesem Statut werden mit gesetzesvertretenden Dekreten nach Einholen der Stellungnahme einer paritätischen Kommission erlassen. Sie besteht aus zwölf Mitgliedern, davon sechs als Vertreter des Staates, zwei als Vertreter des Regionalrats, zwei als Vertreter des Landtags des Trentino und zwei als Vertreter des Südtiroler Landtags. Drei Mitglieder müssen der deutschen Sprachgruppe angehören.

Innerhalb der Kommission gemäß vorhergehendem Absatz wird eine Sonderkommission für die Durchführungsbestimmungen gebildet, die sich auf die der Zuständigkeit der Provinz Bozen zuerkannten Sachgebiete beziehen; sie besteht aus sechs Mitgliedern, davon drei in Vertretung des Staates und drei in Vertretung des Landes. Eines der Mitglieder in Vertretung des Staates muss der deutschen Sprachgruppe, eines der Mitglieder in Vertretung des Landes muss der italienischen Sprachgruppe angehören.

Art. 108. - Die gesetzesvertretenden Dekrete, die die Durchführungsbestimmungen zum Statut enthalten, werden - außer in ausdrücklich vorgesehenen Fällen - innerhalb von zwei Jahren nach dem Inkrafttreten des Verfassungsgesetzes vom 10. November 1971, Nr. 1 erlassen.

Wenn die beiden im vorher-

commissioni di cui all'articolo precedente non hanno emesso in tutto o in parte i propri definitivi pareri sugli schemi delle norme di attuazione, il Governo provvede nei successivi sei mesi alla emanazione dei relativi decreti, prescindendo dal parere delle commissioni stesse.

Con norme di attuazione da emanare entro un anno dalla data di entrata in vigore della legge costituzionale 10 novembre 1971, n. 1 sono determinati i beni di cui all'art. 68 del presente Statuto che passano alle Province, nonché le modalità per la consegna dei beni stessi.

Art. 109. - Con norme di attuazione, da emanare entro un anno dalla data di entrata in vigore della legge costituzionale 10 novembre 1971 n. 1, sono indicati i beni del patrimonio storico ed artistico di interesse nazionale, esclusi dalla competenza provinciale di cui all'art. 8, n. 3 del presente Statuto.

Entro lo stesso termine sono emanate le norme di attuazione dell'art. 19 del presente Statuto.

Qualora le norme di cui ai commi precedenti non siano emanate nel termine stabilito, le Province possono assumere, con legge, le relative funzioni amministrative.

Art. 110. - La data di inizio e le modalità tecniche per la applicazione delle norme in materia finanziaria contenute nella legge costituzionale 10 novembre 1971, n. 1, che integrano e modificano le disposizioni contenute nella legge costituzionale 26 febbraio 1948, n. 5, sono stabilite con norme di attuazione da emanare tempestivamente in relazione al passaggio delle funzioni alle Province e comunque non oltre il

gehenden Artikel genannten Kommissionen nicht innerhalb der ersten achtzehn Monate ihre endgültige Stellungnahme zu den Entwürfen der Durchführungsbestimmungen ganz oder teilweise abgegeben haben, so erlässt die Regierung innerhalb der darauf folgenden sechs Monate die Dekrete ohne Stellungnahme der Kommissionen.

Mit Durchführungsbestimmungen, die innerhalb eines Jahres nach Inkrafttreten des Verfassungsgesetzes vom 10. November 1971, Nr. 1 zu erlassen sind, werden die im Art. 68 dieses Statuts genannten Güter, die an die Provinzen übergehen, sowie die Einzelheiten des Verfahrens zu deren Übergabe festgesetzt.

Art. 109. - Mit Durchführungsbestimmungen, die innerhalb eines Jahres nach Inkrafttreten des Verfassungsgesetzes vom 10. November 1971, Nr. 1 zu erlassen sind, werden die Güter bezeichnet, die die geschichtlichen und künstlerischen Werte von nationalem Interesse darstellen, welche aus der im Art. 8 Z. 3 dieses Statuts genannten Landeszuständigkeit ausgeschlossen sind.

Innerhalb derselben Frist werden die Durchführungsbestimmungen zum Art. 19 dieses Statuts erlassen.

Sollten die in den vorhergehenden Absätzen genannten Bestimmungen nicht innerhalb der festgesetzten Frist erlassen werden, so können die Provinzen mit eigenem Gesetz die entsprechenden Verwaltungsbefugnisse übernehmen.

Art. 110. - Der Zeitpunkt des Beginns und die technischen Einzelheiten zur Anwendung der im Verfassungsgesetz vom 10. November 1971, Nr. 1 enthaltenen Finanzbestimmungen, die jene des Verfassungsgesetzes vom 26. Februar 1948, Nr. 5 ergänzen und ändern, werden mit Durchführungsbestimmungen festgelegt, die in Zusammenhang mit dem Übergang der Zuständigkeiten an die Provinzen zeitgerecht, keinesfalls aber nach der im ersten Absatz

termine di cui al primo comma dell'art. 108 del presente Statuto.

Art. 111. - In relazione al trasferimento di competenze dalla Regione alle Province, disposto dalla legge costituzionale 10 novembre 1971, n. 1, si provvede al passaggio di uffici e personale dalla Regione alle Province, con decreto del Presidente della Regione¹⁰⁸⁾, sentita la Giunta provinciale interessata, facendo salvi la posizione di stato e il trattamento economico del personale trasferito, e tenendo conto delle esigenze familiari, della residenza e del gruppo linguistico dei dipendenti.

Art. 112. - Con convenzioni stipulate tra la Regione e la Provincia interessata si provvede alla sistemazione degli oneri finanziari relativi ai mutui passivi pluriennali stipulati per competenze devolute dalla legge costituzionale 10 novembre 1971, n. 1 dalla Regione alle Province, nonché alla regolamentazione di altri rapporti patrimoniali e finanziari.

Art. 113. - Restano ferme le disposizioni contenute nella legge della Provincia di Bolzano 5 gennaio 1958, n. 1, concernenti l'assistenza a studenti universitari, salva la potestà della Provincia stessa di aggiornare i limiti di valore e di modificare il numero delle borse di studio.

Art. 114. - La traduzione in lingua tedesca del presente testo unico concernente lo Statuto speciale della Regione Trentino-Alto Adige (Trentino-Südtirol) sarà pubblicata nel Bollettino Ufficiale della Regione.

Art. 115. - Le disposizioni di cui all'art. 25, secondo e quarto comma, del presente Statuto si

des Art. 108 dieses Statutes genannten Frist zu erlassen sind.

Art. 111. - In Zusammenhang mit dem durch das Verfassungsgesetz vom 10. November 1971, Nr. 1 verfügten Übergang von Zuständigkeiten der Region auf die Provinzen wird der Übergang von Ämtern und Bediensteten von der Region auf die Provinzen mit Dekret des Präsidenten der Region¹⁰⁸⁾ nach Einholen der Stellungnahme des entsprechenden Landes Ausschusses verfügt; die dienstrechtliche Stellung und die Besoldung der versetzten Bediensteten müssen gewahrt, die Familienerfordernisse, der Wohnsitz und die Sprachgruppenzugehörigkeit der Bediensteten müssen berücksichtigt werden.

Art. 112. - Mit Vereinbarungen zwischen der Region und der betreffenden Provinz werden die finanziellen Lasten aus mehrjährigen Darlehen geregelt, die die Region auf Grund von Befugnissen aufgenommen hat, die durch das Verfassungsgesetz vom 10. November 1971, Nr. 1 von der Region auf die Provinzen übergegangen sind. Auf die gleiche Art werden auch andere vermögensrechtliche und finanzielle Beziehungen geregelt.

Art. 113. - Die Bestimmungen des Gesetzes der Provinz Bozen vom 5. Jänner 1958, Nr. 1 über Beihilfen an Universitätsstudenten bleiben unberührt, unbeschadet der Befugnis der Provinz selbst, die Wertgrenzen anzupassen und die Anzahl der Studienstipendien zu ändern.

Art. 114. - Die deutsche Übersetzung dieses vereinheitlichten Textes des Sonderstatutes der Region Trentino-Südtirol wird im Amtsblatt der Region veröffentlicht.

Art. 115. - Die im zweiten und vierten Absatz des Art. 25 dieses Statuts enthaltenen Bestimmungen

108) Vedi nota n. 12.

108) Siehe Anmerkung Nr. 12).

applicano dalla prima scadenza del Consiglio regionale in carica alla data di entrata in vigore della legge costituzionale 10 novembre 1971, n. 1.

werden nach dem Ablauf der Amtsdauer des bei Inkrafttreten des Verfassungsgesetzes vom 10. November 1971, Nr. 1 amtierenden Regionalrates angewandt.